JULII CÆSARIS

PORTUS ICCIUS

ILLUSTRATUS:

SIVE

1. GULIELMI SOMNERI ad Chiffletii Librum de *Portu Iccio*, responsio; nunc primum ex MS. edita.

2. CAROLI DU FRESNE Dissertatio de *Portu Iccio*.

Tractatum utrumque Latine vertit, & Nova Dissertatione auxit

Edmundus Gibson Art. Bac. e Coll. Reg. *Oxon.*

Ὥσπερ ζῶον τῆς ὄψεων ἀφαιρεθεισῶν, ἀχρειοῦται τὸ ὅλον· οὕτως ἐξ ἱστορίας ἀναιρεθείσης τῆς ἀληθείας, τὸ καταλειπόμενον αὐτῆς ἀνωφελὲς γίνεται διήγημα. Polyb. l. 1.

OXONII,

E THEATRO Sheldoniano, *Anno Dom.*

MDCXCIV.

Imprimatur

Henr. Aldrich

VICE-CAN. *OXON.*

Dec. 29, 1693.

EXIMIO VIRO

WHITO KENNETTO

SALUTEM.

GRavi incommodo studia Antiquitatum quorundam hominum perversitas affecit. Dum enim suæ sive inscitiæ sive ignaviæ prætextum quæsierunt; in hanc partem literarum, quasi aridissimam, & politioris disciplinæ pestem, fœdissimas contumelias eructarunt. Quæ sane quamlibet falsæ atque ridiculæ; ita tamen desidiæ accommodantur, ita molli naturæ quasi blandiuntur, ut mirum sit quam alte hominum mentibus insederint. Eo paulatim crevit opinio, ut qui famam

mam

mam Ingenii *arrogantissime aucupantur, nullo se pacto commodius consecuturos existiment, quam si vetusta omnia immortali odio prosequantur. Adeo, quisquis ad ea investiganda animum advertit, non solum latera pertinacissimis laboribus, sed & existimationem gravissimo dedecori exponat. Hinc fracti dejectique multi, qui ad ea studia animos procliviores possident; oneri plane succubituri, nisi tuo exemplo, tuaque auctoritate sustinerentur. Quid enim efficacius cogitari potest, ad argutias ejusmodi diluendas, quam tui ingenii acumen, quam ea anima*

---Qua neque candidiorem
Terra tulit.

Ex tua mentis elegantia, admirabili facilitate, eximia in literis humanioribus

oribus cognitione ; ex his (*inquam*) *accuratæ Antiquitatum cognitioni admiſtis, diſcant aliquando, non illud ſtudium animos quavis morum aut diſciplinæ aſperitate inquinare. Ex tui autem judicii gravitate intelligant leves alioqui & enerves ingenii impetus, hoc præſertim ſtudio coerceri & quaſi corroborari. Quod vero ſterile eſſe jejunumque clamitant, tu quam fœcundum ſit, omnes luculente docuiſti ; qui ex prædiis familiæ* Glynnianæ, *ampliſſimæ quidem illius, ſed unius tamen, volumen juſtum & eruditum excitaſti. Tui igitur nominis patrocinio recreentur, quotquot* Ingenioſorum *ſcilicet artibus oppreſſi, nobiliſſimæ diſciplinæ renunciarunt. Mihi vero gratulentur magnopere, cui opportune accidit, ut & Antiquitatum cauſa, & officii privati ratio*

tio ad eundem hominem dirigerent. Ad quem enim prius pertineant aureæ Somneri *reliquiæ, quam ad te, qui Vita copioſe & accurate ſcripta,* Somnero *immortalitatem comparaſti? Cui etiam mei officii teſtimonium potiori jure debeatur, quam tibi, cujus præceptis maxime exemploque horum ſtudiorum rationes inſtituo? Habes autem neſcio quid artis ſingularis, qua juvenum ingenia allicis & accendis. Eorum lucubrationes ita probas, ut tamen intelligant, diuturna exercitatione poſſe emendari; ita damnas, ut interim ſentiant aliquid illis ineſſe ſpiritus & acuminis, quod augeri induſtria poterit. Unde evenit, ut neque illis deferveſcat diligentia, neque hos deſperatio opprimat. Perge igitur, id quod facis, tua hac arte adoleſcentibus præire; & dum pietate ſingulari*

lari Eccleſiam, *egregia eruditione literas humaniores*, *noſtramque Academiam exornas ; tibi interim Antiquitatum gloriam ſuſtinendam eſſe reminiſcere.* Vale.

E Coll. Reginæ *Oxon.*
Calendis *Januariis*,
MDCXCIV.

Tui Studioſiſſimus

EDMUNDUS GIBSON.

DE
Portu Iccio
DISSERTATIO NOVA.

[a] V*Etera Majeſtas quædam*, & (*ut ſic dixerim*) *Religio commendat*, inquit elegantiſſimus Rhetor. Magna ſane & liberalis oratio; digna eo homine qui non ſolum in *judiciis*, ſed in omni humaniore diſciplina plane *dominatus eſt*. Inter antiqua enim ac nova illud in primis intereſt, quod hæc immoderato quidem fulgore imperitorum *oculos* perſtringunt, ſed nullam ſeveriori judicio materiam ſuppeditant, illa vero quamlibet horrida & incompta nullam *oculis* delectationem afferunt; ea tamen in ſe habent, quæ curioſorum mentes cogitationeſque uberrime exerceant. Hoc eſt (ſi ego recte

a Fab. *Inſtitut. Lib.* 1. *cap.* 8.

recte intelligo) nova fucatam quandam levitatem sciolorum captui accommodatam ostentant; vetera vero syncero pondere peritissimo cuique artifici commendantur. Quam quidem ob causam, illa *vulgi* admirationi patres prudentissimi reliquerunt, hæc autem, quasi consecratas quasdam reliquias, non nisi castis manibus tractari voluere. Hinc sua apud eos *Saliorum* carminibus auctoritas; apud nos sua *Rostratæ* illi *columnæ* Majestas, cujus singula verba, singulas literas, adeoque ipsos literarum ductus, non tam curiose lustramus, quam oculis avidissimis quasi devoramus. Ut quisquis in hujusmodi rebus paulo oscitantius versatus, minutissimum quidpiam prætermiserit; eum summi sive sceleris sive inscitiæ ignominia oneremus.

Cum autem singulis ætatibus, ex quo jacentes & extinctæ pene disciplinæ excitarentur, plurima Antiquitatis monumenta eruditorum calamos exercuerunt; de nullo fere solliciti magis quam de *Iccio Portu* fuere. Hoc scilicet Cæsaris Majestas, hoc loci vetustas

tuſtas & eminentia vindicavit. Quibus quidem rationibus permoti, dedita opera Scriptores multi, plurimi obiter ac in tranſitu ſuum de loci ſitu, ἐτυμολογία, &c. judicium interpoſuere. Inter reliquos, *Joannes Jacobus Chiffletius*, Philippi IV. Hiſpaniarum Regis, & Sereniſſimæ Infantis *Iſabellæ Claræ Eugeniæ*, medicus Cubicularius, novam prorſus de eo opinionem produxit. Portum nimirum, contra priorum omnium conjecturas, *Mardici* in Flandriâ ponit; eo (quod ſuſpicantur nonnulli) conſilio, ut Hiſpanorum gentem pleniore obſequio demereretur. Quo autem animo illud munus ſuſceperit, ut difficile eſt conjecturâ conſequi, ita noſtro propoſito eſt prorſus alienum. Librum protinus amplexati ſunt omnium ordinum homines, ulniſque avidiſſimis captarunt; & poſt primo in Hiſpaniis excuſum, Flandri, quòd ad ſuam gloriam pertinere arbitrabantur, ſecundam illius editionem emiſerunt. Liber forte in manus *Gulielmi Somneri* (immortalis illius Cantuariæ ornamenti) opportune incidit. Quo ille

perlecto, diligentiusque perpenso (qua erat ingenii perspicacia & acumine) errorem protinus deprehendit, eoque majori indignatione excepit, quod nonnullam improbitatis misturam subolere sibi videbatur. Quid plura? Laqueos judiciis incautioribus tensos perspexit, præsertim cum magnis nominibus *Puteani*, *Torrii*, &c. liber commendatus prodiit. Noluit igitur Vir doctissimus piissimusque pestem hanc detestabilem diutius sævire: verum, ut ex mentibus contaminatis evelleret, & ab integris intactisque averteret; id quod peritum medicum decebat, ægritudinis causas omnes originesque curiosius indagavit, singula membra divulsit, cujusque infirmitatem prodidit, partibusque laborantibus remedium adhibuit. Octo Chiffletii Capitibus parem Sectionum numerum opposuit, omniaque errorum diverticula investigavit.

Post mortem illius, omnibus literarum amicis vehementer deflendam, Tractatus hic, una cum cæteris ejus reliquiis, ad Ecclesiam Cantuariensem devenit; a cujus Decano dignissimo

ſimo Capituloque, editionis facultatem mihi humaniſſime impetravit D. *Henricus Wharton*, qui ut in omni diſciplinarum parte multum, ita in Angliæ Antiquitatibus plurimum verſatur. Cum autem Cl. Somnerus ſcriptum hoc reliquiſſet idiomate Anglicano, exteris (quos tamen maxime ſeduxerat Diſſertatio *Chiffletiana*) non multum cognito; ſenſi continuo non ſolum Chartas αὐτογράφους (id quod primo mihi propoſueram) recenſendas, ſed novum inſuper tranſlationis laborem neceſſario ſubeundum. Nec enim aliter medicinam morbo accommodatam pararem. Tranſtuli igitur, notiſque neceſſariis illuſtravi. Sub idem vero tempus, dum multorum de hac materia Tractatus evolverem, ex Baudrandi forte Dictionario Geographico cognovi, Cl^um^. *du Freſne* integram de hoc loco Diſſertationem edidiſſe. Eam omnibus viis modiſque comparandam duxi; quod tamen eo majorem difficultatem habuit, quoniam grandiori Volumini de *Vita S. Ludovici* inſeruiſſet. Ad manus tandem, amicorum quorundam opera,

 pervenit

pervenit Liber vere aureus pulcherrimuſque, infinita eruditione refertus. Dolebam equidem, partim eam de *Portu Iccio* Diſſertationem inter tot variæ materiæ Tractatus, quaſi obrutam ſepultamque jacere; partim quod idiomate Gallico conſcripta, plurimorum cognitionem fugeret. Nova hinc cura exoritur: poſtquam enim ad Somneriani MS. verſionem *exterorum* ratio permoviſſet; quàm ingratus impiuſque eſſem, niſi *patriæ* caritas ad Gallici textus traductionem impelleret.

De *Portu* igitur *Iccio* tot tantorum hominum conjecturis publice prolatis, ſupervacaneum fortaſſe videbitur, ne dicam inſolens, novas de eo lites ſuſcitare; neque impudentiæ crimine multorum opinione carebit, quiſquis Ortelii diligentiæ, Cluverii judicio, Somneri ſagacitati, & acumini Comitis *du Gange*, adjici quicquam poſſe exiſtimaverit. Et ultro quidem agnoſco, auctores etiam clariſſimos, *multa quæ ad hunc locum pertinent, diligentiſſime ſcripta poſteris reliquiſſe*. Qui ſi vel in ſumma conſentirent,

tirent, omnem uberioris disquisitionis locum posteris penitus sustulissent. Sed dum in varias opiniones distracti, suam pertinaciter singuli defendunt; veritas ut eorum lucubrationibus illustratur, ita certe confunditur: ut qui suos animos ad illius investigationem convertunt, impetuosæ cuidam tempestati sese committere videantur. Quapropter *cum inter diversas opiniones priorum, & omnes etiam inter se contrarias, difficilis sit electio, quivis si non inveniendi nova, at certe judicandi de veteribus, sibi non injuste laborem injungere poterit.* Neque video cur quisquam hujusmodi officium tanquam humile & inglorium detrectet, cum de Rhetorica Fabius, de Philosophia Cicero, eadem ratione pulcherrime meruerunt. Quid enim? Divulsas partes colligere, pugnantes temperare, membra singula disponere, & in unum quasi corpus efformare, cujus est artis, cujus industriæ? Atque utinam ea esset hujus materiæ conditio, ut omnis disceptandi occasio aliquando tolleretur: sed hoc ipsorum indiciorum obscuritas, magna temporis distantia,

conjecturarum denique varietas, prohibent. [1] *Harum igitur ſententiarum quæ vera ſit, Deus aliquis viderit; quæ veriſimillima, noſtra ſit quæſtio.* Sed in ea diſcutienda, etſi magni nominis auctores de hoc *Portu* illa quæ ſenſerint, tradiderunt; libere tamen profiteor me illorum neminem eo in loco, quo Platonem Cicero, conſtituturum; adeo ut *quanquam rationem nullam attulerint, ipſa me auctoritate ſint fracturi.*

PORTUS ICCIUS ſuam a Cæſare eminentiam traxit: is enim niſi inde, tanquam e portu commodiſſimo ſolviſſet, locus ſepultus ac ſuccedentibus ſeculis incognitus jacuiſſet. Ut autem a Cæſare nomen & amplitudinem derivavit, ita in pleriſque eorum temporum hiſtoriis, in Cæſaris rebus geſtis præcipue, principem merito locum obtinuit. Et optandum eſſet, ut quotquot ſuis ſcriptis illius memoriam conſervarunt, nomine ſaltem conveniſſent, adeoque nullam controverſiæ materiam inde præbuiſſent. Dum enim Ptolemæus Ἴτιον, Strabo Ἴκιον, nonnulla Cæſaris exemplaria *Ic-*

cium,

1. *Cic. Tuſc. Quæſt.*

cium, alia *Icium*, *Itium* denique alia ostendunt; in hac lectionum varietate, κριτήριον præcipuum amisimus, quo tanquam filo ad veritatem duceremur. Quapropter ne in ipso limine impingatur, Codicum vetustorum subsidia invocemus, quibus ex hac difficultate expediri aliquando possumus. Editio igitur Stephani quæ Parisiis prodiit Anno salutis nostræ 1544. *Ictium* legit; cui suffragatur versio Græca Commentariorum Cæsaris de Bello Gallico, a Jungermanno edita, quæ Ικτιον λιμένα ostendit, & alio loco Οκτίω λιμένι; ex quibus manifestum est, Codicem *Planudis*, sive alterius cujuscunque qui versionem eam confecit, legisse *Ictium*, aut saltem *Iccium*. Alias enim si vel *Itium* vel *Icium* ostendisset, in Ptolemæi Ιτιον aut Strabonis Ικιον commodius transtulisset. Sed recepta magis lectio est *Itium*; eam enim amplectitur editio Gryphiana anni 1549. admodum quidem emendata. Fulvius Ursinus in suis ad Cæsarem Annotationibus, asserit vetustos Codices constanter *Itium* habere; *&* Iccius (inquit) *nomen apud Horatium in Odis*,

Itius

Itius *eſt tum in Vett. Codd. tum in argenteis ejus familiæ denariis*. Quod quidem tum a P. Ciaconio confirmatur, dicente *in omnibus libris excuſis, & aliis MSS.* Itium *legi*; tum etiam a Codice MS. admodum vetuſto in Bibliotheca Collegii Mertonenſis, quod eſt Oxonii. Tertiæ lectioni (h. e. *Icium* per c ſimplex) qui faveant, præter MS. Bodleianum, pauci admodum ſunt: quod tamen ex errore Librariorum qui minus erant periti, facile contingere potuit. Literarum enim (c) ac (t) ea eſt in vetuſtis Codicibus ſimilitudo, ut quiſquam in iis mediocriter verſatus, non difficulter conceſſurus eſt, inde lapſum proficiſci potuiſſe. Hinc ea ſcriptionum varietas, *notitia* & *noticia*: *cognitio* & *cognicio*, cum aliis infinitis, quæ crebro tum in MSS. Codd. tum in excuſis vetuſtioribus occurrunt. Quantum huic conjecturæ confert *Iccii Rhemi* appellatio, quem in ſecundo Commentariorum libro Cæſar memoravit, non audeo temere affirmare; niſi conſtaret eum hoc nomen ex habitaculo fuiſſe ſortitum. Certe ex locorum natura ac conditione, appellationes

pellationes hominum deſumere, res fuit priſtinis illis temporibus, gentibus præſertim Borealibus, non ita inuſitata. A fluminibus autem, ad quæ hanc ſive *Icii* ſive *Iccii* denominationem (ut inferius patebit) exiſtimo pertinuiſſe, totæ etiam provinciæ ſua nomina deſumere ſolebant: id quod eruditiſſimus Eques D. *Henricus Spelmannus*, noſtræ nationis eximium decus, fuſius oſtendit in Tractatu ſuo MS. de *Icenis*; qui cum illius Vita, cæteriſque quantivis pretii reliquiis, ſi mihi Deus integram valetudinem conceſſerit, luce publica alquando donabitur. Cæterum, hanc materiam ſine *Wicciorum* etiam mentione nullo modo poſſum dimittere. Populus ille Comitatus Gloceſtriæ ac Oxoniæ in Anglia incoluiſſe dicitur, a Dobunis Romanorum temporibus habitatos. Cum autem Saxones rerum in Britannia potirentur, extincto ***Dobunorum*** nomine, Germanico *Wiccii* vocabantur. Non quod ipſi Saxones Latini idiomatis vocabulo eos donaverint, ſed ſumpta ex ſua gente appellatione, Ƿiccar, (quantum ex natura vocum

Saxoni-

Saxonicarum exiſtimare licet) poſteris ſcriptoribus eam in Romani ſermonis genium transferendi, occaſionem præbuere. Sed hos tamen non iiſdem terminis contentos, quibus Romanorum *Dobuni*, haud immerito arbritror. Cum enim nominis rationem a *ſinuoſo Sabrinæ littore* defluxiſſe certum eſt, iſtius oræ incolas primario reſpexiſſe videtur. Quod vero ultra Gloceſtriæ fines extendebatur, apertum eſt ex *Wigorniæ* nomine Saxonico Ƿicȝaraceaſter, quod non a *Wire* ſaltu deducitur, (ut opinatur Camdenus) cum is ab oppido millia paſſuum prope duodecim abeſt; ſed contrahitur ex Ƿic-ƿara-ceaſter, h. e. *Wicciorum Civitas*, ſive *Civitas ſinus incolentium*. Ex quibus omnibus colligo, apud veteres Germanos, noſtrorum Anglo-Saxonum Patres, *Wic* in locorum nominibus uſum ſatis frequentem habuiſſe; id quod alias demonſtrari poſſet ex ejuſmodi compluribus oppidorum nominibus, quæ in Anglia reperiuntur. Neque ſolum locorum, ſed ſpeciatim etiam *ſinuum*; unde fit ut ad noſtrum propoſitum magis accedat;

cedat;

cedat; nec mirandum est si in littore maris *sinuoso*, ea appellatio locis quamplurimis contigerit. Quod vero de Germanis, sive Germanorum sobole, Anglo-Saxonibus, dictum est; idem de Gallis affirmandum: Belgis nimirum, qui propter Germanorum vicinitatem, eorum lingua usi fuisse existimantur. Quod quidem ex Cæsare ipso non obscure colligi posse videtur. Primo enim, diversas linguas in Gallia pro populorum diversitate obtinuisse, ipsum testem disertum habemus: [1] *Hi omnes lingua, institutis, legibus inter se differunt.* Deinde, Germanorum mores præsertim apud Belgas valuisse, satis manifestum facit cum eorum propinquitas, tum vero verba illa Cæsaris quæ Belgarum mores repræsentant: [2] *Horum omnium fortissimi sunt Belgæ, propterea quod a cultu atque humanitate provinciæ longissime absunt, minimeque ad eos mercatores sæpe commeant, atque ea quæ ad effœminandos animos pertinent, important: proximique sunt Germanis qui trans Rhenum incolunt, quibuscum continenter bellum gerunt.*

Quis-

1. *Comment. l.* 1. *cap.* 1. 2. *Ibid.*

Quiſquis autem Germanorum deſcri-
ptionem perlegerit, quam libro ſexto
Commentariorum Cæſar inſeruit
eandem barbariem morumque aſperi-
tatem protinus deprehendet, & unam
utriuſque gentis quaſi imaginem colo-
remque contemplabitur.

Propoſitis hactenus quæ de genuini
nominis ſcriptione habuimus dicenda
inſtituti ratio poſtulat, ut ad vocabuli
veſtigia quædam atque ἐτυμολογία
procedamus. Hæc enim eſt μέθοδο
maxime naturalis, & ad veritatem
indagandam compoſita; noſque con-
tra eos ſcopulos pulcherrime armat
in quos homines alioqui graves &
eruditi impegerunt. Qui quidem ne
ab ultima vetuſtate repetita ſuis reli-
quiis privarentur, neque omnia eo-
rum veſtigia penitus viderentur inte-
riiſſe, ex ſuo cerebro nova & inau-
dita vocabula efformarunt. Hinc
[1] Pauli Æmilii illud; Calitium, *unde in Angliam commodiſſimus, breviſſimuſque trajectus; ut repetito ex antiquitatis nomine* Itium *vocitari jure poſſe videatur*. Idem tamen auctor [2] *Caliſium* alibi

1. *De rebus Francicis*, p. 140. 2. *Id.* p. 104.

alibi, & [1] *Caletum* etiam appellavit; ut apertum ſit eo conſilio confictam vocem, quò portum eum *Caleti* ſpecioſius collocaret. Ab eodem fonte ſunt Marliani ea: *Oppidum eſt illic populorum quibus* Caletum *nomen eſt. Id adjecto* Itii *portus nomine, ut quibuſdam placet,* Calitium *vocatur*. Et ipſius Chiffletii, quò ὑποθέσει ſuæ auctoritatem conciliaret: [2] Mardic, *quem ſi Latine efferas, aptiſſime* Mardiccium *dixeris*; & *dempta priore ſyllaba,* Iccium, *portum Julio Cæſari memoratum invenies*. In qua re mirum quantum a ſua ipſius regula recedit: [3] *Sic res ipſas venari cogimur & indagare nominum conjecturis; quæ ſi a cognitione noſtra pellerentur, politioris literaturæ pars gratior a nobis exularet.* Quam mire (inquam) iſti renunciat; ejus ſaltem ſententiam ita diſtorquet, ut in maximam literarum perniciem convertat. Etſi enim *res venari nominum conjecturis*, Antiquitatum cognitionem magnopere adaugeat, ſenſu tamen paulo ſaniore illud intelligi oportet. Hoc eſt, ſi ex fide indubitata monumentorum, (ſive ea ſunt lapidum

1. *Id. p.* 223. 2. *Cap.* vi. *p.* 39. 3. *Ibid.*

dum aut Numiſmatum inſcriptiones, ſive Codicum vetuſtorum teſtimonium ac conſenſus) vera illa ac genuina nomina fuiſſe conſtiterit: non vero ſi nomina ſuſceptæ prius a nobis opinioni nos ipſi de induſtria accommodemus. Abeant igitur hujuſmodi indicia, donec *Caletum* aut *Mardicum*, & idoneæ eſſe vetuſtatis, & *Calitium*, *Mardicciumque* ſcripta primitus fuiſſe demonſtretur. Quæ niſi facta ſint, ejuſmodi probationes quid a *Bruto* Britannorum, ac *Scota* Scotorum diſtent, non equidem intelligo.

Neque propius ad veritatem accedunt, [1] qui ab *itando*, portum *Itium* derivari contendunt, a crebris *itineribus* inde in Britanniam: aut qui a Cimbrico *Ic ſie*, h. e. video, quòd intra conſpectum Britanniæ eſſet. Non enim ſatis perpendiſſe videntur, cujuſmodi nomina Romani oppidis populiſve ſubjugatis fere indiderunt. Quæ quidem non nova (ſive ex fonte Latino ducta, ſive loci opportunitate, ſive denique caſu aliquo) excogitarunt; ſed vocabulum quod reperiſſent verna-

1. Paulus Æmilius *l. 7. de rebus geſtis Franciæ.*

vernaculum, in genium faciemque Romanam transtulerunt. Hinc apud nos *Icenorum*, *Dobunorum* appellationes, omnes quotquot Romanos auctores habuerunt; quos saniores semper in Lingua Britannica exquirunt; si qui vero ad fontes Romanos reducere conantur, non tam origines serio indagare, quam cum vocabulis ludere censentur. Hic ergo Cl[i]. *du Fresne* sequenda est regula, qui graviter & acute (sicut omnia) nobis præcepit, ut quantum conjectura consequi possumus, cogitemus quo nomine apud veteres Gallos ante Cæsaris tempora Portus ille vocitaretur. Etsi enim formæ fortasse ac terminationes nominum distent, corpus tamen vocabuli integrum conservatur. Quod cæteris omnibus speciosius certe videtur, est *Wic* sive *Wics*, è quorum utravis sublato (w) litera ab organis Latinis incommode enunciata, in *Icius* sive *Iccius* facillime transit. Quamlibet vero vox ea, quantum ad sonum nostræ conjecturæ sit accommodatissima, non tamen magnopere amplecteremur, nisi accederet etiam signi-

 ficationis

ficationis ſuffragium. Cum enim in veteri Lingua Saxonica (Alemannicæ ſobole) tria deſignare reperitur, *caſtellum*, *vicum*, *ſinum*, quodcunque eorum accipias, non multum à loci natura abhorrere videtur. Si primum, quæ demum partes magis caſtella poſtulant, quam oræ maritimæ; ibi præſertim ubi hoſtium appulſui ſunt maxime idoneæ? Si ſecundum, quo prius loco *vicum* ſive *oppidum* exſtitiſſe arbitrabimur, quam in littore mercaturæ emolumentis commodiſſimo? Sin tertium, nihil aptius cogitari poteſt; ſi quidem omnes portus propter ſua in terram diverticula *ſinus* aliquatenus repræſentare videntur. Cui incommodo hæc ſubjaceat ὑπόθεσις, non ſane perſpicio; præſertim, ſi (quod ſuperius diſputatum eſt) *Icius* ſive *Iccius* genuinam eſſe lectionem concedatur. Longe certe probabilior eſt, quam Cl[i]. du Freſne *Wits*, *Wiſ*, aut *Wite*. Etſi enim ultro agnoſcimus, ea & eſſe vetuſta vocabula, & *prudentem* ſive *prudentiam* antiquitus deſignaſſe; non tamen veriſimile eſt iſtius ſignificationis voces, ullam in loco-

rum

rum nominibus partem habuisse. Natura soli; paludosum an aridum: situs, eminens an humilis, maritimus an mediterraneus; in sylvis an planis; atque hujusmodi, ea fuerunt quæ in locos appellationes derivarunt. Concedimus igitur, inter *Wits* & *Itius* esse affinitatem satis magnam; sed animadvertendum, hominum mores & ingenia oppidis denominationes raro admodum affigere; castella vero, aliaque in vocabulo *Wics* implicata, frequentissime. Adeo ut ea Camdeni aliorumque opinio de *Witsan*, quantumcunque aliunde auctoritatis recipiat, hinc modicas certe aut nullas sibi vires subministratas habet. Ad hæc, si ex *sabuli albedine* Witsandi nomen defluxerit, (id quod opinari videtur Cl. *du Fresne*, & confirmant antiquissimi Saxonum Annales, in quibus Ƿhit-ſanđ scriptum reperitur, quod si Latine interpreteris, *sabulum album* vertendum est,) mirari debemus quamobrem Cæsar more insitato, posteriorem vocabuli partem abjecit. Nomina vernacula, quoties in potestatem Romanorum exteræ re-

giones cesserunt, Latinis terminationibus *aucta* cognovimus frequenter, *imminuta*, si unquam, admodum raro.

Atque hæc quidem de rebus tam remotis & obscuris, loci nimirum nomine & origine, pro nostræ mediocritatis ratione, dicta sufficiant. Ad ejusdem situm, caput longe præcipuum difficillimumque, nobis denuo perveniendum. In quo investigando, si omnes omnium opiniones in medium simul proferrentur, augeretur potius quam tolleretur difficultas. Dilato igitur paulum conjecturarum cumulo, ad κριτήρια Cæsaris tanquam ad asylum confugiamus, quibus aperte propositis & declaratis, majore cum fiducia ac perspicuitate, opiniones varias (ut in viam incurrunt) aut rejicere possumus, aut comprobare.

1. Quin in Morinorum finibus fuerit, verba Cæsaris diserta nullum dubitandi locum relinquunt: [1] *Ipse cum omnibus copiis in Morinos proficiscitur, quod inde erat brevissimus in Britanniam trajectus.*

2. Ab eo alter, sive portus sive æstuarium, VIII milliarium spatium distabat.

1. Comment. de Bell. Gall. l. 4. cap. 5.

bat. [1] *Huc accedebant* 18. *onerariæ naves, quæ ex eo loco millibus passuum* octo *vento tenebantur, quo minus in eundem portum pervenire possent.* Et de eodem paulo inferius: *Post diem quartum quam est in Britanniam ventum, naves* 18. *de quibus supra demonstratum est, quæ equites sustulerant, ex* superiore portu *leni vento solverunt.* Neque longe abfuit alter, in quem duæ onerariæ naves, quæ hos portus capere non possent, appulsæ sunt: [2] *Sed ex his onerariæ duæ eosdem quos reliquæ portus capere non potuerunt, & paulo infra delatæ sunt.* Cæterum cum horum cognitio ex ratione ventorum, ex partibus *superiore* & *inferiore*, aliisque circumstantiis quæ sunt admodum variæ pendent, nihil certi aut etiam probabilis ex eo indicio elici posse videtur.

3. Triginta circiter millium passuum distabat à continenti, h. e. Britanniâ. Sed cum milliarium numerum non literis sed figuris compendiose Librarii expresserunt, locum istum vehementer perturbarunt; nunc xxx. nunc vero xxxx. scribentes. Etsi

 quidem

1. Comment. de Bell. Gall. *l.* 4. *c.* 5. 2. *Ibid. c.* 7.

quidem Codd. MSS. Bodl. & Mertonenſis, & editi quotquot mihi videre contigit, xxx. legunt. Qui autem ex oris Galliæ à Britannia remotioribus Cæſarem ſolviſſe exiſtimarunt, ne ſuis opinionibus diſtantiæ ratio adverſaretur, alteram lectionem [xxxx] pertinaciter defenderunt. Sed illud partium non veritatis ſtudio feciſſe videntur. Miſſo enim, quod Codices fere xxx. legunt; dicit Cæſar ſe, unde erat breviſſimus trajectus, in Britanniam ſolviſſe; & idcirco cum omnibus copiis in Morinos profectus eſt, quod tranſitus brevitati conſuleret. Non quod brevitatem a commoditate (quam Libro v. innuit his verbis, *Quo ex portu commodiſſimum in Britanniam trajectum eſſe cognoverat*) ſejunctam velim: quo enim in loco mare maxime coarctatur, non ultra 22. mille paſſuum ſpatium habet. Sed ſi cum brevitate commoditas etiam conjungi poterit, oſtendique probabiliter quod Cæſaris etiam temporibus, portus ut propinquiores ita ſatis idonei exſtiterunt, quid eſt quod illum celeritati in primis ſtudentem, à vicinioribus

nioribus ad remotiores conjiciamus? Proferant illi *Geſſoriaco* antiquiorem, unde Claudius in Britanniam trajecturus, tranſmiſit; aut *Witſando*, cujus mentionem ad annum 569. deduxit Cl. *du Freſne*; ætas, quam ex disjunctioribus iis, quibus varii homines patrocinati ſunt, oſtentare nulli poſſunt. *Geſſoriacum* tamen à Dubri xxxii. tantum mille paſſuum, *Witſand* verò eo ſpatio minus removetur. Ex diſtantiis indicia aut nulla aut admodum obſcura deduci putat eruditiſſimus *du Freſne*, quòd ex eo pendent loco in quem Cæſar in Britannia appulit. De qua tamen re, mea quidem ſententia, non eſt magnopere laborandum. Cum enim Cæſar trajectus longitudinem, niſi poſt primam expeditionem, non declaravit; in ea parte oræ Britannicæ milliarium numerum deſinere manifeſtum eſt, ad quam ſi non appulit, ſaltem appellere conſtituiſſet. Eam autem Dubrim fuiſſe, Cæſaris deſcriptio extra controverſiam ponit, neque à graviore quovis in quæſtionem adducitur. Ibi nimirum portum per ſe commodum & op-

portunum invenit; atque in eum naves ſuas proculdubio traxiſſet, niſi [1] *montibus ita anguſtis mare fuiſſet contentum, ut ex locis ſuperioribus in littus telum adjici poſſet.* Accedit, quod Dubrim, portum fuiſſe maxime cognitum ac vulgarem, alio in loco ſatis perſpicue indicare videtur: [2] *Inſula* (inquit) *natura triquetra; cujus unum latus eſt contra Galliam. Hujus lateris alter angulus, qui eſt ad Cantium, quo fere omnes ex Gallia naves appelluntur,* &c. Non autem credibile eſt, Cæſarem in deſcribendo intervallo, milliaria idcirco aucturum, aut limites protracturum, quòd locus alioqui commodus, eo forte tempore propter bella excitata ſuo propoſito minus idoneus exiſtimaretur.

4. De viis militaribus, quibus plurimi tanquam criteriis uſi ſunt ad inveſtigandum *Iccium*; neque prorſus illæ negligendæ ſunt, neque nimium attendendæ. Ut enim ſatis diu poſt Cæſaris tempora, nullæ ejuſmodi viæ, in Occiduis præſertim Galliarum partibus, comparuere; ita veriſimile eſt, cognitâ

1 Comment. de Bell. Gall. *l.* 4. *c.* 5. 2. *Ibid. l.* 5. *c.* 5.

cognitâ jam Britanniâ & Romanorum Imperio adjunctâ, posteros ad eum locum *vias* direxisse, quem Cæsar commodissimum diligenti disquisitione cognoverat.

Hæc igitur fere sunt indicia quæ nobis Cæsaris verba ac illius expeditionis ratio suppeditant. Ad hæc exigendæ quotquot in lucem prodierunt sententiæ, ut ex hac opinionum turba ac varietate liberari aliquando speremus. De *Mardico* autem atque *Audomaropoli* nihil dicam; partim quod post acutissimum Somnerum ([1] à quo in hoc Tractatu dedita opera locus uterque examinatur) quicquam à me adjici posse sperare, immodestum foret; partim quia, si forte aliqua notatu paulo digniora occurrebant, ea suis quæque locis in calcem paginæ conjeci. Neque meum consilium est eas opiniones attingere, quæ temere nimis prolatæ, primo sunt intuitu ridiculæ; aut etiam earum auctores lacessere. *Inhumanum enim est viros alioqui magnos ea in parte nominare, qua reprehen-*

1. *Mardicum* quidem per totum Tractatum, *Audomaropolis* vero Sectione 7a.

prehenduntur. Qui *Caleti* esse Iccium voluerunt, nonnulla adducti ratione istud statuere. De brevitate enim trajectus (cum inter illud Dubrimque xxviii. circiter millia passuum interjiciuntur) laborandum non esset, si debita vetustate non destitueretur. Quanquam autem illius ætas ultra Philippi Comitis Bononiensis tempora porrigatur ([1] id quod à se contra Camdeni opinionem demonstratum innuit Cl. *du Fresne*) non tamen ad Cæsaris ævum protrahi posse, ex Olympiodoro luculente ostendit doctissimus [2] Cluverius. Error interim hujusmodi illis merito condonandus, qui in Antiquitatum infantia degentes, eam disciplinarum partem plane excitarunt; quibusque monumentorum inopia cognitionem vetustatis abstulit. Alias quasdam conjecturas sciens prætermitto, tum quod futiles sunt, & à [3] Somnero etiam in hac Dissertatione obiter refelluntur; tum etiam quia ad illas propero, quæ patronos gravissimos & nacti sunt & merue-

1. In Differt. de Portu *Icio*. 2. German. Antiquit. de *Morinis*. 3. Vide Sectionem viii.

meruerunt. Eas dico quæ *Iccium* Bononiæ & Witſandi collocarunt; inter quas hujus controverſiæ ſumma dependet.

Quantum autem ad noſtrum inſtitutum pertinet, duæ iſtæ à reliquis diſtinguuntur, quod hæ quidem ut à ſeveriſſimis judiciis examinatæ, ita ab iiſdem comprobatæ; cæteræ vero à quibuſdam fortaſſe tumultuarie & in tranſitu receptæ, quoties acrium virorum examen preſſius ſubiere, damnatæ ejectæque fuerunt. Cæteri etiam portus ſi unum aliquod aut alterum indicium conditionemque oſtentant, reliquis fere deſtituuntur: (ut *Mardicum*, amplitudinem ſine propinquitate; *Caletum*, vicinitatem ſine vetuſtate; *Portetum*, aliique, nihil præ ſe ferunt, niſi obſcura quædam vocabuli veſtigia, quæ & ipſa forte à perverſis quorundam ingeniis ex falſa nominum ſcriptione petuntur:) hi vero omnibus plane κριτηρίοις armari quodammodo videantur. Ut ſive ipſorum locorum naturam, electio difficilis; ſive opinionum auctores reſpicias, periculoſa admodum ſit ſimul & invidioſa.

invidiosa. Sed rei difficultas verecundiâ temparanda est, & dum nostræ imbecillitati prudenter consulimus, omnes ab utraque parte δογματικώτεραι λέξεις abjiciendæ. Ad Criteria igitur superius proposita.

I. In Morinis locus sibi uterque sedem vendicat; qua cum omnium consensu potiuntur, quantum ad illud pertinet, æquali jure *Iccii* dignitatem postulant.

2. Portu *superiore* & *inferiore* uterque concluditur; *Bononia*, Ambleteolo & Stapulis; *Witsandum*, Bononia & Caleto; ita ut ob illum defectum neuter sit rejiciendus.

3. Neque distantiis deficiunt; *Circiter millium passuum triginta à continenti* (inquit Cæsar.) Ubi, missa mensurarum incertitudine eo sæculo cum rerum navalium cognitio minus fuit accurata; animadvertendum est, Cæsarem milliarium numerum vocabulo *circiter* quasi lenire, & alicui utrinque spatio nonnihil loci relinquere. Frequenti autem experientia aucta nautarum peritia, compertum est, Bononiam

1. Comment. de Bell. Gall. *l.* v. *c.* 1.

niam xxxii. milliaria à Britannia abesse; *Witsandum* vero xxvi. aut xxvii. adeoque à numero Cæsaris remotiorem.

4. Vias quæ ad se ducunt militares locus uterque ostendit. Etsi enim Antoninus, Tabulæq; Peutingerianæ eas non ultra Bononiam extendunt; inde tamen ad Witsandum usque deduxit P. Malbrançq, in sua Morinorum Tabula; idque in semitarum descriptione confirmavit. Ut autem sive Cæsar Augustus, sive alius quisquam viam hujusmodi ad Witsand constraverit; certum est (id quod inferius patebit) non multum subsequentibus seculis usitatum; utpote à quibus è Gessoriaco (Bononia postea dicto) fere solutum est.

Quapropter, cum in prædictis criteriis neutrius jus multum præponderet, conjecturæ, unde hujus rei pendeat judicium, ex aliis circumstantiis petendæ. Commodius autem, mea quidem sententia, ad veritatem perveniri non potest, quam si partis utriusque rationes (difficultatibus identidem incommodisque propositis) altius

tius paulo expendamus. Primum igitur de *Witsando*. Is à Cl°. *du Fresne*
I. commendatur, I°. *Vicinitate*; & merito quidem, quippe quæ illâ omnibus superior. Observandum tamen est, 1. Cæsarem, cum trajectum *brevissimum* nominat, non de portu *Iccio* loqui, quasi inde brevior esset transitus quam è reliquis quibuscunque Morinorum partibus: sed de toto Morinorum tractu intellegendus est, unde breviorem fuisse trajectum, quam è reliquis Galliarum partibus, affirmat: [1] *Ipse cum omnibus copiis in Morinos proficiscitur, quod inde erat* brevissimus *in Britanniam trajectus*. 2°. Cum ipsius *Iccii* mentionem facit, trajectum *commodissimum* appellat: [2] *Quo ex portu* commodissimum *in Britanniam trajectum esse cognoverat*: h. e. (si ego recte intelligo) Marium conditione tempestatumque ratione per expeditionem superiorem exploratis, satis compertum habuit se non alio è loco æque commode trajicere potuisse. Quamobrem à me impetrare non possum, ut (id quod contendit eruditissimus

1 Bell. Gall. *l.* iv. *c.* 5. 2 *Ibid. l.* v. *c.* 1.

ſimus *du Freſne*) commoditas à brevitate disjungatur, aut etiam *commodiſſimum* per *breviſſimum* explicetur; cum eorum alterum ad portum ipſum, alterum ad univerſum Morinorum populum à Cæſare referatur. Miror interim cur à Cluverio, Somnero, aliiſque, eam præſertim ob cauſam *Witſandus* rejiceretur, quod inde, propter brevitatem, trajectus ſit periculoſus & incommodus. Cum enim illi ipſi agnoſcunt, portum ſubſequentibus ſeculis celebrem fuiſſe, cumque Cl. *du Freſne* locis indubiis quæ ex Galliæ Angliæque hiſtoriis petuntur, illius per multos annos eminentiam demonſtravit; quamobrem Cæſaris æque ac poſterorum temporibus, ſatis commodus trajectui non eſſet, non equidem perſpicio. II. *Witſandus* ſimilitudine aliqua, *Itii*que reliquiis commendatur. Qui vero illud urgent, in ea ſunt opinione, [1] *Difficile admodum eſſe quicquam certi ex etymologiis concludere.* Sin autem maximæ eſſent alioqui auctoritatis, cur in hac materia nullum habere momentum debeant, II.

[1] Du Freſne de Portu *Icio*.

beant, in præcedentibus uberius probatum eſt. III. Witſandi celebritas inde concluditur, quod ab Anno 569. ad An. 1327. portus fuerit, unde è Gallia in Angliam ſolutum eſt, & in quem è Britannia navigantes fere appulerunt. Hoc *firmiſſimum* argumentum vocat doctiſſimus du Gange, *unde portum Itium apud Witſan eſſe concludamus*. Nec de facto dubitari poteſt, quod luce clarius ex idoneis auctoribus fecit: ut, ſi quid vitioſum eſt, illud ex probationis ratione deducendum. Et 1. Si ad Cæſaris tempora illius celebritatis mentio deduceretur, argumentum iſtud ita validum eſſet ac grave, ut nullo modo refelli poſſet, aliis præſertim idoneis circumſtantiis roboratum. Aut 2°. Si minus Cæſaris ævum pertingeret; modo conſtaret omne Romanorum cum Britannia commercium per ea tempora fuiſſe penitus præciſum, ſive etiam propter Hiſtoriarum inopiam nulla eorum temporum cognitio ad noſtra ſecula perveniſſet; hoc ſaltem conſequeretur, quia Witſandi celebritas ad Cæſaris ætatem omnium proxime accederet,

cederet, idcirco verisimile esse, eandem ab ipsis Julii temporibus habuisse, sed propter defectum monumentorum, ejus interiisse memoriam. Cum vero quingentis plus minus annis ne minimas quidem reliquias in ullo scriptore retinet; cum etiam magna parte illius intervalli, Romani Prætores, milites, Imperatores etiam nonnulli in Britanniam trajecerunt; cum denique distinctas habemus eorum temporum historias, quæ eam etiam celebritatem *Gessoriaco*, alteri portui, tribuerunt: quæri potest, quas ob causas, *Iccio* derelicto, non multo antea portu commodissimo, certe (si is Witsandus esset) trajectu brevissimo; se ad *Gessoriacum*, & disjunctiorem & a Cæsare rejectum, receperunt. Mihi longe probabilius videtur, (conjecturis enim indulgendum est, ubi veritatem indubitatam rerum conditio respuit,) posteros Cæsaris, partim commoditatis, partim boni ominis causa, illius vestigia insecuturos; adeoque sanius concludi, *Gessoriacum* fuisse Portum *Iccium*, propterea quod multis post id

annis à Romanis continenter fre-
quentatum eſt; quàm *Witſandum*
quia quingentos poſt annos in uſu
eſſe cœpit.

Et hoc quidem eſt quod Portum
Iccium præcipue *Geſſoriaco* aſſerit; ar-
gumentum neque leve, neque temere
dimittendum, cum ab indubitatæ
fidei Auctoribus ſuſtentatur. E
[1] Suetonio diſcimus, Claudium in
Britanniam cogitantem, *a Maſſilia*
Geſſoriacum *uſque pedeſtri itinere con-
fecto, inde tranſmiſiſſe.* [2] Mela, qui
iiſdem temporibus quibus Claudius
Britanniam ſubjugavit, vixiſſe viden-
tur, hæc habet: *Nec portu quem* Geſ-
ſoriacum *vocant, quidquam habent no-
tius.* Quod a [3] Floro, quantum ad
ſua tempora pertinet, confirmatur:
Idem tunc Fregellæ, quod Geſſoriacum;
quaſi nihil eo tempore eminentius
cognoverunt. Non ſolum autem in
oris Morinorum, primis illis tempo-
ribus *floruiſſe* Geſſoriacum conſtat
ſed ita celebrem etiam fuiſſe, ut unus
Romanis uſitatus eſſet. Hinc apud
Plinium

1. Sueton in *Claudio*. 2. Lib. 4. c. 2. 3. Lib. 1. c. 11.

1. Lib

Plinium [1] *Portus Morinorum Britannicus* κατ᾽ ἐξοχὴν appellatur: nec enim alium ibi nisi *Gessoriacum* intelligi, Plinii locus alter manifestat, [2] *A Gessoriaco Morinorum gentis littore.* Eandem plane ob causam apud Ptolemæum invenimus, *Gessoriacum Morinorum Navale.* Quæ certe loca ut Gessoriaci eminentiam ostendunt, ita cum Floro comparata, ibi portum *Iccium* non obscure constituunt: [3] *Classe igitur comparata, Britanniam transit* [Cæsar] *mira celeritate; quippe quum tertia vigilia* Morino *solvisset è portu, minus quam medio die insulam ingressus est!* Ubi per *Morinorum Portum*, quis alius potest intelligi locus, quam Ptolemæi *Morinorum navale*, Plinii *Portus Morinorum Britannicus*, *Morinorum gentis littus?* Florus nimirum, qui in extremis Trajani temporibus vixit, pro more sui seculi locutus est, & *Gessoriacum* aperte intellexit.

Quod autem de *Gessoriaco*, illud omne de Bononia affirmandum; unum enim eundemque locum esse

1. Lib. 1. *c.*23. 2. Lib. 4 *c.* 16. 3 Lib. 3. *c.*10.

Tabulæ Peutingerianæ volunt, *Gesſoriaco quod nunc Bononia* (nam *Geſogiaco* mendoſe legi pro *Geſoriaco*, ut a Marco Velſero probatum eſt, ita a nemine dubitatum.) Sin vero Tabulæ iſtæ cum tineis adhuc colluctarentur, ut magno cum commodo bonarum literarum prodierunt; Marcellini tamen teſtimonium omnem ex hac re dubitationem ſuſtuliſſe videtur. Lupicino enim apud Britannos agente, ne ille ſuperbæ mentis, turgidæque homo, fortuna Juliana audita, novarum rerum materias excitaret; [1] *Notarius* Bononiam *miſſus eſt, obſervaturus ſollicite ne quiſquam fretum Oceani tranſire permitteretur*. Hîc *Navalis Morinorum*, & *Portus Morini*, h. e. Geſſoriaci, titulum χαρακτῆρα que ſatis clare indicatum conſpicimus. Niſi enim illis temporibus, è ſola *Bononia* (ut è ſolo *Geſſoriaco* dum nomen illud invaluit) in Britanniam ſolviſſent, Notario ibi *tantum* conſtituto, non ſatis omnes tranſitu prohibuiſſent, adeoq; nec caviſſent ne de rebus geſtis certior fieret Lupicinus. Quod

1 Marcellin. Lib. xxvii.]

Quod vero Cl. Carolus *du Freſne* contra hanc ὑπόθεσιν de *Geſſoriaco* profert, quaſi veriſimile non ſit, eundem locum tria ſimul nomina obtinuiſſe; illud, ſalva etiam noſtra conjectura, ultro agnoſcere poſſumus, donec demonſtretur *Itium*, *Geſſoriacum*, ac *Bononiam*, aut ex illis duo aliqua eodem tempore invaluiſſe. Quo minus autem appellatio loci, ejus præſertim celebritatis ac frequentiæ, immutari potuiſſet, nullam rationem perſpicio; ſive illud ob caſum quemvis incognitum, ſive etiam (quod ſæpius factum eſt) ob victoriæ alicujus memoriam, contigerit. Sic Romani Britanniam hanc noſtram in *Primam* & *Secundam* diviſerunt; deinde temporibus Conſtantini M. extincta ſuperiore diviſione, in *Maximam Cæſarienſem*, *Valentiam*, *Britanniam primam*, *Britanniam ſecundam*, & *Flaviam Cæſarienſem*, partiti ſunt. Cum igitur ea apud Romanos, imo gentes pene omnes, conſuetudo invaluit; *Geſſoriacum*, Iccio, *Bononia* item Geſſoriaco ſuc-

ſuccedere ſatis probabiliter potuit, etſi nos propter tantum temporis intervallum, mutationis cauſas penitus ignoremus.

Hactenus igitur Portus utriuſque ſtatum cum *Iccii* Cæſariani conditione comparavimus. Sed ne, hac ſcilicet judicis aſſumpta perſona, *Witſando* iniquiores fuiſſe videamur, aut etiam *Geſſoriaco* paulo favorabiliores; diſſimulare ſine ſummo ſcelere non poſſumus, quod unum *Witſando* cauſam deferre videatur. Ex Gulielmo Pictavienſi diſcimus, Aluredum, S. Edwardi Anglorum Regis fratrem, è Gallia in Britanniam redeuntem, *Doroberniam veniſſe, tranſvectum ex portu* Iccio. Gulielmus vero Gemeticenſis, eundem tranſitum referens, verbis diſertis affirmat, Aluredum *portum* Wiſanti *petiiſſe, & hac tranſfretantem Doroberniam veniſſe.* Loca ſatis dilucida, & (quantum ad eam rem ſpectant) ex idoneis auctoribus petita. Verum Somnerus ſibi videtur, nonnihil in *Vita Emmæ Reginæ* inveniſſe, quod cum Pictavienſis loco com-

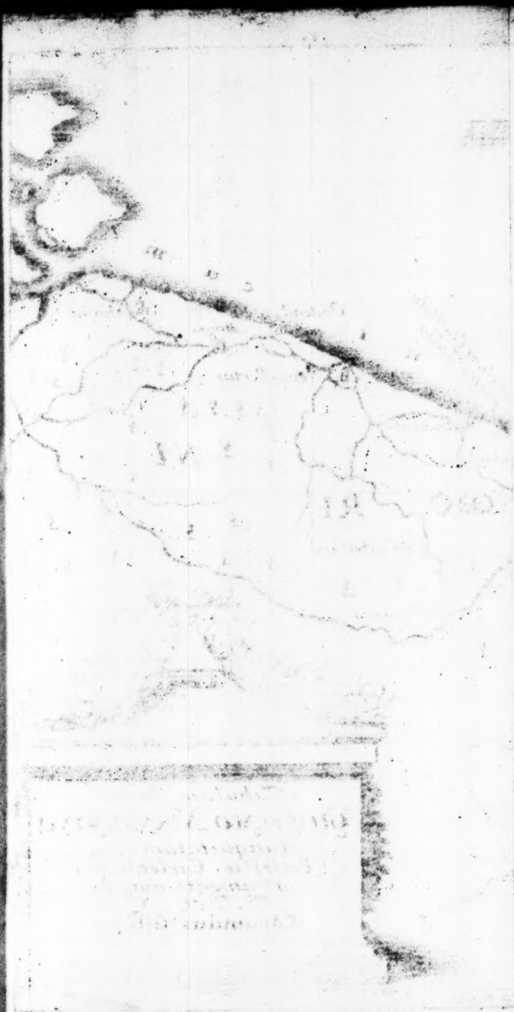
comparatum, *Iccium* Bononiæ aſſerere exiſtimat. *Statuto igitur die, Alfridus minor natu, laudante fratre, elegit ſibi commilitones, & accipiens iter, Flandriæ venit in fines: quo paululum cum Marchione Baldwino moratus, & ab eo rogatus, ut aliquam partem ſuæ militiæ ſecum duceret, propter inſidias hoſtium; ſed tantum Bononienſium paucos aſſumpſit, & aſcenſis puppibus mare tranſfretavit.* Et ſane locus hic per ſe ſumptus, ſi orationis ductum coloremque intuemur, Bononiæ non minimum favet. Sed fatendum eſt tamen, Gemeticenſis teſtimonium, diſertum ita preſſumque, hujus auctoritatem longe ſuperare. Neque ægre ferat *Geſoriacum* ſive *Bononia* ab uno mediæ ætatis (in qua literatura politior non multum invaluit) teſtimonio oppugnari; ſi quidem (niſi *noſtris* probationibus immoderatius indulgeamus) tam firmis rationibus ex antiquiſſimis Auctoribus communitur.

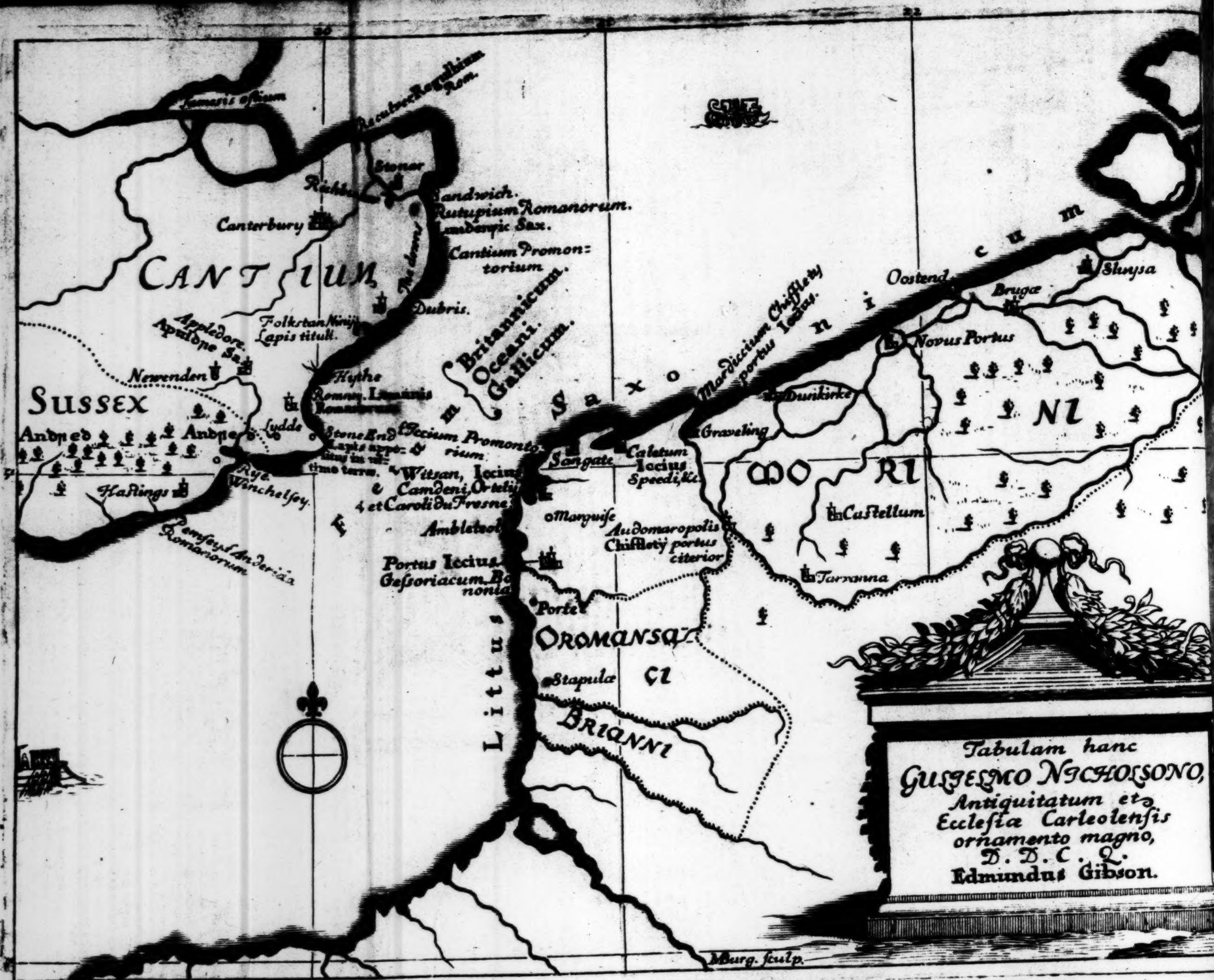
De

De *Portu Iccio* hactenus: cui ſiquid
uminis (ut certe multum) Diſſerta-
tio *Somneriana* attulit; ob illud gra-
tiæ ingentes optimo meo amico, *Ja-
cobo Bromæo*, debentur. Ille (pro ſin-
gulari ſua erga Somneri memoriam
voluntate) ex autographo exemplar
deſumptum, mecum humaniſſimè
communicavit.

---

iquid
erta-
gra-
Ja-
o fin-
riam
nplar
ssimè

CANTIUM
SUSSEX
Canterbury
Sandwich.
Rutupium Romanorum.
Cantium Promontorium.
Dubris.
Folkstan
Lapis tituli.
Newenden
Hythe
Lydde
Rye
Winchelsey
Hastings
Britannicum Oceani Gallicum.
Saxonicum
Oostend
Slusa
Brugæ
Novus Portus
Dunkirke
Graveling
Caletum
Iccius
Speedi, &c.
Sangate
MORINI
Castellum
Tarvanna
Marquise
Audomaropolis
Chiffletij portus citerior
Portus Iccius
Gessoriacum Bononia
Porte
OROMANSACI
Stapulæ
BRIANNI
Littus
Ambleteuse
Witsan, Iccius
Camdeni, Ortelij
et Caroli du Fresne
Stone End
Lapis appositus in ultimo terra.
Promontorium
Tabulam hanc
GULIELMO NICHOLSONO,
Antiquitatum et Ecclesiæ Carleolensis
ornamento magno,
D. D. C. Q.
Edmundus Gibson.
Burg. sculp.

JULII CÆSARIS
Portus Iccius:
CONTRA
CHIFFLETIUM.

VIRI eruditi, tam Angli quàm aliarum gentium [1] complures, cum Portûs *Iccii* situm solicitâ admodum diligentiâ quæsierunt, tum in illo invento mirifice sibi placuêre. Hoc autem ab iis factum arbitror fuisse, propter *Portûs* istius singularem quandam emi- *Portus Iccii eminentia.*

A nentiam,

1 Eorum Catalogum vide infrà, pag. 3. De Portu autem Iccio, post tempora Somneri, Dissertationem edidit Cl. *Du Fresne* Comes *du Gange*, in qua eum *Vitsandi* statuit. Hanc in gratiam Anglorum Latinè versam, Somneri Tractatui adnectere visum est. Tempus item conscensionis Cæsaris, locusque appulsûs, luculente & acute demonstrantur ab *Edmundo Halley*, in Philosophicis (ut vocant) Transactionibus, Num. 193.

1 Plinius.

nentiam, ratione & vetuſtatis, & nominis celeberrimi, & utilitatis, & indicii.

Ejus vetuſtas.

1. Vetuſtatis; quâ ſanè ſi ulli ſi[t] ſecundus aut inferior, longè certè e[ſt] ſuperior Portubus pleriſque omnibus qui ei hodiè vicini in littore Belgico reperiuntur.

Nomen celebre.

2. Nominis celeberrimi; quod maximâ parte conſecutus eſt ex inclytiſſimi Cæſaris in Britanniam trajecturi, duplici in eo conſcenſione, poſtquam optimis & fortunatis ominibus, hujus Inſulæ victoriâ Imperium Romanum ampliare conſtituiſſet.

Iccii utilitas.

3. Utilitatis; brevitate enim atque commoditate trajectûs inde in noſtram Inſulam, ita celebris evaſit, u[t] propter magnam hominum frequentiam eò ex hâc Inſulâ tranſeuntium, iſti item è portu in hanc Inſulam ſolventium, ſortitus ſit [1] *Britannici* cognomen

4. Indic

1 Plinius. Lib. 4. c. 23. *Inde per Lugdunum ad portu[m] Morinorum Britannicum*; quod de *Geſſoriaco*, adeoque *Icc[ii]* intelligi, in Præfatione noſtra oſtendimus. Eandem ob cauſam *Lambertus d' Ardres*, qui ſeculo circiter duodecim[o] floruit, Witſandum, *Portum Britannicum* appellat; quia e[o] tempore inde frequentiſſime in Britanniam ſolutum eſt.

1 Ann

4. Indicii; plurimum enim luminis confert ad explicandum, quem statum ac conditionem maria hæc angusta, obscuris illis & antiquioribus seculis habuerunt.

Iccius, index rerum aliarum.

Quibus de causis, multi tum Historici tum Geographi, tam antiqui quàm recentes, tam exteri quàm domestici, sua judicia in hac materia exercuerunt. Verum quot homines tot prope sententiæ. Suæ quisque opinioni immoderate indulget; & quasi singularitatis studio provecti, diversum situm singuli tuentur. Nonnulli, ut Marlianus, ejusque sequaces, Meyerus, Viginerius, Lhydius nostras, Edmondsius, Speedus, omnes prope, populari quodam errore abrepti, *Caleti*; classis secunda, in qua est Camdenus & Ortelius, *Vitsandi*, alio nomine *Witsand* appellati: tertia, in qua est P. Merula, *Porteti*: quarta, *Stapulis*: quinta, *Brugis*: sexta, *Sluysæ*:

Variæ opiniones de Portu Iccio

 septima,

1 Annal. Flandr. p. 7 *Ex* Icio *portu, quem nunc Calisium esse putamus, trajecit in Britanniam.* Adeo ut lapsus sit Cl. Ortelius, cum dicit Meyerum *Stapulis* posuisse.

1 *iItus*

ſeptima, *ad fanum S. Audomari*: ali-cubi alii.

De Iccii origine opiniones.

Neque de vocabuli ἐτυμολογίᾳ a origine in partes minus diverſas di cedunt. Aliqui, ut Becanus, dedu ctum eſſe contendunt à Cimbrico *ſi*, i. e. ego video; ſive ab eminent Phari ibi antiquitus conſtituti, q Dubrenſi illi non eſt multum ab milis (is in collis ſummitate poſit vulgo appellatur *Senex Bononienſi* quod ex eo colle noſtram hanc Br tanniam conſpicere clare potueru Alii opinantur verius & dici & ſcri *Iſtius portus*, quaſi Lingua Belgica *port*, hoc eſt, portus ad Inſulam (A biona nempe) ducens; in qua ſe tentia eſt Strickius. Tertium gen eſt eorum, [1] qui Joannem Jucundu Veronenſem ſecuti, *Itii* vocabulu deducendum eſſe exiſtimant, ab *itando*, ſive *eundo*, i. e. à crebris it neribus, propter magnam copiam p regrinantium, qui ex Inſula noſtra eu

1 *Itius ab itando*, inquit Paulus Æmilius, Lib. 7. de r bus geſtis Franciæ.

eum continentem confluxerunt. Varias autem conjecturas de utraque materia (loci ſitu ac nominis origine) prolatas, repetere omnino ſupervacaneum arbitror, cum eas in unum corpus collectas ediderunt Merula & Cluverius; cúmque ſcriptor ille cujus Tractatum examinamus, nonnullas numero adjectas Capite ſuo quarto repræſentavit.

Cluverii opinio de portu Iccio.

Verùm poſt miram hanc opinionum varietatem, quas homines illi de ſitu Portus hujuſce in medium protulerunt; ortus eſt Philippus Cluverius, vir (omnium eruditorum judicio) in re præſertim Geographica ſingularis ac præſtantis eruditionis. Teſtis mihi ſit inſtar omnium unica hæc periodus ex Epiſtola quadam deſumta, quam ad eum ſcripſit politioris literaturæ nuperus ille & egregius patronus, Iſaacus Caſaubonus. [1] *Perge vero* (inquit) *in ſtudio Geographico, quo in genere literarum nos olim* Φιλομάθειαν *oſtendimus, tu* πολυμάθειαν *oſtendes, quoties*

1 Vide Cluverii German. Antiquitat. Lib. 3. p. 228.

1 Bertius

ties tuarum obſervationum aliquid ede- Atque utinam Strabonem luberet tibi re- cenſere; nam ego lampada curſu tibi tra- do, & me tuum diſcipulum profiteor. Ill (inquam) Cluverius, inſtitutâ ([1] quæ & à nullo unquam homine accuratiu præſtita eſt) Germaniæ veteris de- ſcriptione, Portuque *Iccio* ſibi in iti- nere obvio, de illius ſitu ſuum judici- um interponit. Portum *Bononiæ* ſta- tuit; & eam ſanè (ut ſolet) conjectu- ram ita validis, gravibus, & perſpi- cuis argumentis rationibuſque tue- tur, ut facile crediderim orbem eru- ditum iſti comprobatæ acquieviſſe viri judicio præſtitâ fide & gratiis ſive (quod in caſu non diſſimili hi ipſe verbis expreſſit) [2] *uti eruditiſſimu atque optimus quiſque ſummo cum ap- plauſu id opuſculum proſecutus ſit.*

Chiffletius Librum ſcripſit de Portu Iccio.

Vivus interim nullum (quem qui- dem ego vel facie vel fama cognovi adverſarium reperit. Sed aliquot poſt annos, quàm mortem obiiſſet, Joan- nes Jacobus Chiffletius, Philippo IV. Hiſpani-

1 Bertius Commentar. L. 1. Cap. 24. 2 German. An- tiquitat. L. 2. p. 139.

1 Scri-

Hiſpaniarum qui nunc eſt Regi medicus, vir alioqui doctus, ([1] quantum ex cæteris ejus ſcriptis exiſtimare licet) partim ut Domini ſui Regis totiuſque Hiſpaniarum gentis gloriam amplificaret, partim ut finitimis oris, Gallicæ, Belgicæ, Anglicæque, imo orbi univerſo ([2] iſti enim audet minari) terrorem incuteret, dum luculente probaret *antiquum illum, celebrem, mari-dominantem, ominoſum* Portum Iccium, multis jam ſeculis incognitum, nuperque (quod gloriatur) recuperatum, in Domini ſui Imperio eſſe conſtitutum. Vir hic (inquam) nonnulla indicia [3] à Gamelio quodam nuper deprehenſa, proſecutus, poſt-

1 Scripſit inter alia de Linteis Sepulchralibus Chriſti, Criſin Hiſtoricam: *Acia* Cornelii Celſi propriæ ſignificationi reſtituta, &c. Opera illius prodierunt Amſtelodami, circa An. 1688. 2 *Videbam* (inquit in Epiſtola Dedicatoria) *per hoc navale amplum, profundum, tutum, multis ſeculis incognitum, & per Sereniſſimam Iſabellam inſtauratum, Britannici freti imperium Philippo* IV. *Reg. Maximo nepoti ſuo reſtitutum: è quo nempe inexpugnabili cervicibus hoſtium munimento Naves Regiæ excurſionem faciunt in omne Oceani littus, Geſſoriaco & Zuino minitantur, imo & orbi toto.* 3 Hoc in Epiſtola item Dedicatoria innuit Chiffletius, in qua dicit, *Portum Mardiccium ante annos quinque, indicante Joanne Gamelio fuiſſe detectum.*

poſtquam in ſpecioſas quaſdam & propoſito ſuo accommodatas rationes incidiſſet; non eſt veritus ſuam de ſitu hujus Portus ſententiam declarare, in peculiari ac ſepoſita Diſſertatione, cui titulum dedit *Portus Iccius Julii Cæſaris demonſtratus.* Verum non ſolum à [1] Cluverio recedit, ſed ab omnibus quotquot ante ſe ſcripſerant, in ſumma diſſentit: conatus ſcilicet demonſtrare, *Mardicum*, Flandriæ portum, inter Dunkirkam, Gravelingamque poſitum, eſſe ipſum Portum *Itium* ſive *Iccium*, à Julio Cæſare memoratum: in quo bis, in Britanniam trajecturus, ſuas copias navibus impoſuit. [2] Duplex hujus Libri prodiit editio, in Hiſpania altera, altera in Flandria; [3] & amplum tum à Cenſoribus tum ab aliis

1 German. Antiquitat. L. 2. p. 123. & Introduct. ad Geograph. Lib. 2. Cap. 12. 2 Primam Libri Editionem mihi videre non contigit; ſed ſecunda prodiit Antwerpiæ, An. 1627. aucta & recenſita; quamque adeo in citationibus ſequutus ſum. 3 Erycius Puteanus, in Epiſtola ad Chiffletium ſcripta, illius Diſſertationem *de Portu Iccio* ſummis laudibus evehit. De eodem libro loquens Lucas Torrius Cenſor, Chiffletium dicit *feliciter inveniſſe portus Antiquitatem & nomen, quod ingenia eruditorum ad id tempus exercuerat.* Et

aliis, operis exquisitissimi testimonium consecutus est. Nec dubitandum, quin ab ipso auctore scriptum atque editum fuerit, summa cum fiducia se rei Geographicæ operam singularem navasse. Et quidem libere fateor, argumenta illa quibus innititur, speciosa esse & probabilia, satis etiam popularia; quæ primo intuitu magnam præ se ferunt opinionem veritatis; adeoque non ita facile refelluntur. Quod si mediocri diligentia perpendantur, acrique judicio trutinentur, longe alia esse manifestum fiet; ejusmodi plane (ut locutione materiæ idonea utamur) quæ *cribro* aquam *hauriunt*.

Nil dignum tanto tulit hic promissor hiatu.

Tandem igitur, causa Cluverii defuncti (cujus nomen & memoriam veneror, cujus eruditionem industriamque suspicio, cujus judicium ac sententiam summa cum gratitudine amplector)

Et Julius Cæsar Firufinus, Mathematicus Regius, asserit *Librum eum debere manibus Principum teri.*

plector) cauſa autem præcipue veritatis; ego, qui nuper admodum ad Libri iſtius notitiam perveni, in hac lite de *Portu Iccio* partes Cluverianas defendere conſtitui. Magnopere interim miror, neminem adhuc, emiſſa publice reſponſione, ſive Cluverii, ſive veritatis patrocinium ſuſcepiſſe. In hac ego re tractanda, ſpero me omne illud aſſecuturum, quod titulus præmiſſus pollicetur. Quamobrem, omiſſa longiore Præfatione, in certamen deſcendam; atque pugnæ inæqualitate nequicquam deterritus operi me fortiter accingam; ſuis quæque locis illius argumenta examinaturus; Capitibuſque ejus Diſſertationis parem Sectionum numerum oppoſiturus. Primum autem renuncio omni impetui violento in hominem iſtius eruditionis, exiſtimationis, & eminentiæ, cujus eſſe Chiffletium plurima ſuadent. Sancte deinde profiteor, ita eſſe meam & mentem & voluntatem, ut Librum inſectando neque Scriptori ignominiam deſtinarim, neque meæ famæ aut rationibus conſuluerim.

SECT

SECTIO I.

PRimum igitur, tacere non poſſum, auctorem hunc *in ipſo* (quod mali ominis cauſa dicitur) *limine impegiſſe.* Quanquam enim in primo ſuo Capite, quo limites antiquæ *Morinorum* Provinciæ his verbis deſcribit: *Continebat vero antiqua Morinorum provincia, quicquid hodie Diœceſibus Iprenſi, Audomarenſi, & Bononienſi comprehenditur, &c.* Quanquam (inquam) *Geſſoriacum* (alio nomine, quod & ipſe agnoſcit, poſterioribus ſeculis *Bononia* dictum) ad Provinciam Morinorum pertinuiſſe, aperte confiteatur; quo tamen Lectori validius perſuaderet de errore Cluverii (qui Geſſoriacum, idem eſſe quod Cæſaris *Itium* ſive *Iccium* aſſeverat) quóque locos eſſe ac portus diſtinctos diverſoſque oſtenderet; *Geſſoriacum* in ea Tabula Topographica, quam ſuæ Diſſertationi præmiſit, Morinis manifeſte excluſit. (*Geſſoriacum* dico; id ſaltem quod proprie ita appellatur: vir enim ille lenire vocabulum cona-

Chiffletius in ipſo limine impegit.

tur nova quadam & inaudita diſtinctione.) Inter *Morinos* enim & *Geſſoriacum*, *Oromanſacos* collocavit; cujus confirmandi cauſa, Capite 6. pag. 44. poſt illa Strabonis verba (*Menapiis continuantur in ora maritima Morini,*) de proprio addit, *Sequebantur in eodem litore Oromanſaci, & Geſſoriacus pagus.* In Capite item VIII. pagina 60. ex iis principiis ſequentem Concluſionem elicit, *Unde patet luce clarius, Iccium & Geſſoriacum diverſos fuiſſe portus; quippe tota pene provinciæ Morinorum longitudine (Oromanſaco pago intermedio) ab invicem diſcretos.* Quod ſi verba [1] Pliniana, *A Scaldi incolunt extera Toxandri pluribus nominibus; deinde Menapii, Morini, Oromanſaci, juncti pago qui Geſſoriacus vocatur*; ſi (inquam) ea acriter perpendantur, riteque intelligantur; Oromanſacos veriſimillimum eſt (etſi ille ſumma cum fiducia contrarium tueatur) ultra, ſive ex adverſo Geſſoriaci habitaſſe; hoc eſt, ad meridiem magis; à Septentrione autem, pago Geſſoriaco fuiſſe

Oromanſaci male collocantur inter Morinos & Geſſoriacum.

Oromanſacorum ſitus.

1 Natural. Hiſtor. Lib. 4. cap. 17.

iſſe conterminos. Quæ certè ſedes illis aſſignantur non ſolum à Cluverio, in ſecunda ſua Tabulâ Germaniæ Ciſrhenanæ, ſecundo Libro *Germaniæ Antiquæ* præmiſſâ; ſed ab Ortelio quoque in tabulis Galliæ veteris Belgiique compluribus. Unde fit, ut illi *Geſſoriacum* à Morinis non divellant; quod tamen auctor hic ſomniavit, non modo contra Plinii auctoritatem, qui [1] alio etiam loco Geſſoriacum, *Morinorum gentis littus* appellat (quem ipſum locum Chiffletius ad ſuas partes [2] alicubi tranſtulit) ſed Ptolemæi quoque qui diſertè Portum hunc, Geſſoriacum, *Navale Morinorum* vocat. Horum (inquam) utrique, ſed & ipſe ſibi, adverſatur. Neque enim crediderim, diſtinctionem illam *de Morinis proprie dictis*, ſui nimirum cerebri commentum, hoc hominem laqueo poſſe explicare. Re interim illa æquis judicibus permiſſa, progrediamur.

Oromanſacorum ſedes non ſunt circa S. Audomaropolim.

Non me fugit, eſſe nonnullos, qui improbata tum Cluverii, tum Chiffletii

1 Natural. Hiſt. Lib. IV. Cap. 16. 2 Capite 8.

fletii conjectura, in neutro horum locorum ſedes Oromanſacis concedunt, ſed in tertio ſtatuunt; intra continentem, ſcilicet, longius, in partibus interioribus circa Tarvannam & Audomaropolin. Quæ ſane illorum ſententia, quomodo cum dicto Plinii ſitu convenire poteſt, non ſatis intelligo. Etenim ille inter *extera* (h: e. ut interpretatur Chiffletius, *oram maritimam*) incolentes, eos recenſet. Mihi præterea videtur vocabuli membrum unum (*oro*) ita prope accedere ad vocem latinam (*oram* i. e. littus, extremitatem, cui reſpondet Teutonicum *ort*,) ut non obſcure indicet, eos per oras maritimas, ſive littus maritimum incoluiſſe. Verum mihi non lubet nugis nimium vacare.

SECTIO II.

Chiffletius male narravit Cæſaris expeditionem in Britanniam.

PRocedamus igitur. Proximo loco mihi eſt neceſſariò in quæſtionem vocanda Chiffletii integritas fideſque in narranda prima Cæſaris in Britanniam expeditione. Narratio ea caput ſecundum conficit. Quæ tamen

tamen eſt ita mutila, quibúſque in locis ſibi ſuiſque præconceptis imaginibus adverſatur, ita præcipitata, ita deſultoria, ut graves ſuſpicionum cauſas præbere videatur, eum in hac re Lectori impoſuiſſe. Exemplum unum accipe. Quò (opinor) ſuo iſti commento de *Ulteriore & Citeriore Portu Iccio*, viam in hominum animis præmuniret, ejuſque imbecillitas minus eſſet obvia, ubi præparationes Cæſaris ad conſcenſionem deſcribit, partem hanc Ephemeridis penitus prætermittit: [1] *Huc accedebant* VIII. *onerariæ naves, quæ ex eo loco millibus paſſuum octo, vento tenebantur, quo minus in eundem portum pervenire poſſent. Has equitibus diſtribuit.* Narrationem autem hunc in modum contrahit. *Tum contractis navibus circiter* LXXX. *onerariis, ad duas legiones tranſportandas, tertia fere vigilia ſolvit, equiteſque in ulteriorem portum progredi, & naves alias* XVIII. *conſcendere, ac ſe ſequi juſſit, &c.* Quod ſi rem totam (ut potuit ac debuit) apertè ac diſtinctè expoſuiſſet,

1 Cæſ. Comment. de Bello Gallico, Lib. IV.

1 Objecti-

posuisset, graves acutique Lectores facilius multo deprehendissent infirmitatem ac levitatem commenti istius *de Ulteriore & Citeriore Portu Iccio*. Sed hoc infra, loco magis opportuno, uberius patebit.

SECTIO III.

Chiffletii nimia fiducia.

POstquam Chiffletius secundam Cæsaris in Britanniam expeditionem, illiusque ad eam apparatus tradidit; Caput tertium sententia hac insolentissima claudit: *Nos in Portu Iccio, Geographis hactenus incomperto, hærebimus; eumque per militares vias & alia criteria demonstrare conabimur.*

SECTIO IV.

Summa Capitis IVti Chiffletiani.

CApite quarto, referre & repræsentare instituit, varias aliorum opiniones tam de situ *Portus Iccii*, quam ἐτυμολογίᾳ ac origine nominis. Capitis istius calci περίοδον subjungit, quæ superiori isti fiduciâ, arrogantiâ, jactantiáque nequicquam cedit: *Nos sententiam nostram dicemus paucis, per quam corruent omnes priores*, &c.

SECT.

SECTIO V.

INstitutum ſuum proſecutus Chifletius, Capite quinto vias Romanorum militares, ad Iccium & Geſſoriacum ducentes, deſcribit. Oſtenſurum ſe recipit, præter ſemitam eam quæ ad Geſſoriacum duxit, rectà etiam aliam ad ſuum *Iccium* duxiſſe: eam nimirum (ſi ejuſmodi ulla repeiatur) quæ hodiè inter *Caſtellum* ac *Mardicum* (Eutopianum illius *Iccium*) interjacet. Etſi enim ex Itinerario (in quo, fatente ipſo, nulla illius eſt mentio) aut ex Tabulis Peutingerianis, non ulla ei auxilia ſubminiſtrentur; opinatur tamen ſuæ ſententiæ favere Neotericos quoſdam & recentiores; quales *Meyerus*, *Marchantius*, & *Gramayus*. Ex horum ſingulis nonnulla excerpſit, quæ ſuo propoſito idonea & accommodata eſſe exiſtimavit. Quorum interim nulla pro eo quicquam faciunt; in quibus nempe non minima ſui *Mardici* mentio occurrit, ſive etiam viæ cujuſquam; ſi eam excipias, quam judicio cuique ſano ſinceroque

Nulla militaris via ad Mardicum duxit.

ceroque conſtabit, ipſam eandem eſſ
quæ & ab Itinerario & à Tabulis du-
cere dicitur ad Geſſoriacum ſive Bo-
noniam. Cui rei argumento eſt
quòd oppida ac loca ad viam ab ipſ
memoratam poſita, recto ad Geſſori-
acum itinere etiamnum ſita eſſe de-
prehenduntur: ſi modo in Gramay
loco *Caletum* in *Caſletum* mutaver
ut in reliquis duobus conſpicitur,
in hoc proculdubio eſt emendandu
Chiffletius quidem ſemitam eſſe ai
quæ à *Caſtello* ad Mardiccium pro-
tenditur; & eam ego non eſſe ſolùm
ſed & eſſe veriſimiliter antiquam, fa-
cilè conceſſerim. Florente enim *Ma*
dico (floruiſſe autem credibile eſt, do
nec portus obſtrueretur: cujus inte-
ritus portus vicinos, hinc *Gravelinga*
inde *Dunkirkam* aperuit) ſemitæ eran
euntibus ac redeuntibus neceſſariæ, i
iis præſertim locis paluſtribus aquo-
ſiſque: & hanc non fuiſſe *viam* ſolùm
vicinalem (hoc eſt, non ad hanc tan-
tùm villam ac vicinas primùm perti-
nuiſſe, nec fuiſſe ſolùm mutuæ ſocie-
tatis causâ fundatam) non invitus ag-
noſco. Interim tamen niſi luce ali

qu

quâ clariore Romana illius vetustas confirmetur, tantæ esse antiquitatis nullo possum modo mihi persuadere. Nec item me illud movet [1] quod in calce Capitis hujus adnotavit, ubi excogitatam nuper & inventam ad Iccium semitam obfirmare conatur contra objectionem, inde petendam, quòd est ab Itinerario prætermissa. Utrum enim illius de semitâ æquandâ conjectura, non æstimanda sit ut per se probabilitate, ita aliorum auctoritate vidua, limati judicii viris opinandum relinquo.

1 Objectione illâ propositâ, ita diluere conatur; quòd cùm Itinerarium fuit descriptum, fortassè jam desierat frequentari, gravi aliqua acceptâ labe, quam sub Vespasiano contigisse putat, per Civilem Batavum. Hujus autem rei indicia quædam in Taciti L. 4. deprehendere sibi videtur: *Civilem immensum universa Germania extollebat, societate nobilissimis obsidum firmatâ. Ille (ut cuique proximum) vastari Ubios, Treviróśque, & alia manu Mosam amnem transire jubet, ut Menapios & Morinos, & extrema Galliarum quaterent : actæ utrobique prædæ.* Deinde observavit, nullam *Magetobriæ* in Sequanis, *Alexiæ Bibractésque* in Æduis mentionem apud Itinerarium reperiri, ad quæ tamen oppida viæ militares ducebant; *fortè* (ita enim addit) *quia jampridem excîsa oppida & æquata solo.*

SECTIO VI.

Chiffletii duæ Conclusiones refutantur.

AD caput igitur ſextum transeo. Illud duplicem θέσιν ſive Conclusionem in ipſa fronte oſtentat. 1. *Mardiccium, oppidum maritimum vetus, à militari viâ ducente ad mare denominatum.* 2 *Portum Mardiccium eſſe Julii Cæſaris Portum Iccium.* Harum utriuſque probatione plurimùm eum defeciſſe arbitror. Propter inopiam enim gravium diſtinctorumque argumentorum, ad cumulum neſcio quem probabilitatum neceſſitate quadam recurrit. Eas autem ſuo inſtituto aptas eſſe ac idoneas exiſtimans, κριτήρια appellat. Nolim interim quenquam mea verba ita interpretari, quaſi μέθοδον eam improbem, quam certè, in hujus generis rebus præſertim, tanquam accuratam rectámque amplector; verſûs antiqui præcepto accedens

Et quæ non proſunt ſingula, juncta juvant.

Magno-

Magnoperè autem cavendum, ne ſolus animi impetus abſque ſincero judicio; ac magis tuendæ opinionis, quàm veritatis inveſtigandæ ſtudium, temerariam optionem faciat. Quorum quidem utrum magis Chiffletium in duplici ſua θέσει tenuerit, perpenſis utrinque argumentis, æquorum hominum judicium eſto.

Prima Chiffletii theſis refellitur.

Quod igitur ad primam ſpectat; Meyerus (quantum ex Chiffletii verbis licet conjicere) prima *Mardici* initia ad tempora Clodionis Francorum Regis, h. e. ad annum gratiæ circiter 445. retulit. [1] *Adducor* (inquit) *facile ut credam* Aldenborg, Rodenborg, Turholt, Mardick, & Burborck *cum aliis nonnullis, primos Flandrorum vicos caſtellàque eâ tempeſtate exſtitiſſe.* Cùm tamen hæc illius opinio, Chiffletii propoſito minimè deſervit (eam quippe, quam is *Mardici* eſſe contendit, vetuſtatem non attingit) addit, haud obſcura hujus loci indicia deprehendi in *Notitia utriuſque Imperii*, ſive (ut vulgò appellantur) in *Libris*

1 Rerum Flandricarum Tom. 1.

1 Vide

bris Notitiarum. In iis ita ſcriptu legitur: *Sub diſpoſitione viri ſpectabi lis, Ducis Belgicæ ſecundæ, equites Da matæ* Marcis *in littore Saxonico.* Hi parum dubitans, quin ſuum *Mardic cium* reperierit, innuit, Librarii er rore contigiſſe, ut *Marcis* pro *Mard cis* ibi conſpiceretur. Cujus confir mandi causâ, adnotat, non ullum e ſe quem novit locum, paulò certè an tiquiorem, in toto litore Belgico (e ut ait, ætate, *littus Saxonicum* appell to) quod ad vocabulum *Marcis* for propius quàm *Mardiccium* acceda Atque ita planè ſe res habet. Atta men (mi Chiffleti) an obſecro, *litt Saxonicum* intra fines littoris Flandr ci continebatur? [1] Nonne longi multo, etiam per totum littus Belg cum, atque eo ulterius protendeba tur? nonne inſuper ita magnus eſt i hac re Geographorum conſenſus, u inter *lippis & tonſoribus nota merito n meretur?* In orâ verò ſive littore Bel gico, locus eſt (quem & meminiſſ

Littus Saxonicum.

potera

1 Vide Seldeni *Mare clauſum,* Lib. 2. Cap. 7.

1 Germa

poteras tibi ostendisse [1] Cluverium, nisi quicquid vir ille dixerit, memoriâ planè excuteres,) locus est (inquam) prope *Ambleteal*, in hunc etiam diem nomine *Marquisi* cognitus. Qui, utrum vocabulo *Marcis* non sit sono, situ etiam vicinior, quàm tuum istud Mardiccium, cùm tibi non lubet, æquiores alii cogitent existimentque.

Ex Mardici antiquitate malè concluditur, illud fuisse Cæsaris Iccium.

Meyerum iterum laudat, ex quo duplicem locum citat, è *Gramayo* etiam tertium; omnes eo consilio, ut *Mardiccium* antiquum fuisse portum ostendat. Id ego ultrò agnosco. Quid igitur? An si dederim antiquum fuisse portum, inde verisimiliter concluseris, ejus esse vetustatis, ut *Romanorum Portus*, aut *Cæsaris Iccius* existimari possit? Nihil sanè minus. *Witsandus* (sive ut nunc vocatur *Vitsan*) in eodem littore, medio circiter spatio inter Caletum Bononiámque situm, portus erat olim celebris multúmque frequentatus, donec obstructus magnâ arenarum abundantiâ colluviéque

1 German. Antiquitat. Lib. 2. p. 132.

1 Hinc

luvieque ab æſtu ingeſtâ, ortum Caleto præbuiſſet. An verò hinc colligi poteſt, *Witſandum* aut Romanorum portum, aut Iccium Cæſaris fuiſſe? Abſque firmioribus criteriis, nunquam efficiet Chiffletius, ut ſit ſua Concluſio ſive certa ſive probabilis.

Chiffletii theſis ſecunda refutatur.

Sciendum tamen eſt ſcilicet, ei plura ſuppetere argumenta, quæ à *Mardiccii* nomine profecta, theſi ſecundæ demonſtrandæ inſerviunt. *Vulgo Flandrorum* (inquit) *effertur* Mardick, *quaſi maris* dickam, *ſive maris aggerem dicas.* Hactenus illius conjecturam probo; propterea quòd ante oſtium Portûs ripa eſt arenoſa, ſive arenarum cumulus, leugæ circiter dimidium à littore disjunctus. In eo nuper Hiſpaniarum Rex, munimentum, ad Dunkirkæ præſidium, conſtruxit. Ripa illa vires aquarum atque impetum frangit; adeoque vallo quodam ſive foſſâ inter ſe atque littus effectâ, tuta & tranquilla navium ſtatio evaſit. Illius figuram expreſſam habes in Tabulâ ei Diſſertationi præmiſsâ; quin & loci ſtatum Chiffletius pluribus in hoc Capite explicat, quo Portûs commodita-

moditatem repræſentat. Quamobrem, hactenus (ut dixi) ei libenter aſſentior, ejuſque conjecturæ accedens, liberè agnoſco Mardicum inde eſſe appellatum, quod ſit *maris dicka*, h. e. maris agger, ſive marini operis agger. Id Anglicè vocamus **a ditch or trench**. Teutonicorum recentiorum ſermone dicitur *a ſee diich*; id autem à Kiliano, Teutonico Etymologiſtâ, latine vertitur *agger marinus*, *agger ad coërcendum maris impetum congeſtus*. Quod verò in ſequentibus addit; *Credo à militari viâ ad Oceanum ducente*, (conjectura meo quidem judicio origini modò traditæ plane adverſa, adeò ut ſibi eodem temporis momento contradicere videatur) in hoc hominem deſtituo, veniaque mihi roganda eſt, ut ab eo liberè diſſentire liceat.

Mardici derivatio.

Primùm enim perſpicere non poſſum, cur nomen illud huic portui potiùs apponeretur, quàm alteri cuicunque, ad quam via duxerit lapidibus conſtrata. Deinde, ſi oppidum vel portus ſuam à *viâ* appellationem eſſet mutuatus, (quod quidem ille ſuſpica-

Mardicum non nomen ſumit à viâ militari.

ſuſpicatur) aut idem nomen, aut ejuſdem nominis membrum aliquod veriſimiliter obtinuiſſet, cùm tamen viam *Streenſtreetam* & *Heyrſtreetam*, non autem *Mardiccium*, vocatam eſſe agnoſcit. [1] A Geographis quidem, multi memorantur in Orientali Flandria loci, quorum nomina cum *Mardiccio* terminatione conveniunt. Ejus generis ſunt *Iſendiick*, *Scoendiick*, *Waterdiick*, *Vremdiick*, S. Petri & S. Joannis *op den diick*, aliaque hujuſmodi. Quis autem dixerit, ad horum ſingulos viam militarem duxiſſe, unde eam ſuorum nominum terminationem ſortirentur? Tandem igitur, utra harum originum (mea, an Chiffletii) hujuſmodi locorum naturæ melius accommodetur, (cùm ipſe eorum omnium hoſpes ſum,) hominum quibus explorata ſunt, ſententiis permitto.

Antea

1 Hinc in Angliâ etiam, in locis quæ *aquis paludibúſque* abundant, illa terminatio ob eandem quoque cauſam frequenter reperitur. Sed in Flandriâ hujuſmodi locorum nomina (ut à Somnero annotatum eſt) in *Fliett* etiam ſive *Vliet* ſæpe exeunt, quod ab *æſtuario* mutuantur; ut terminationem alteram *diik*, ripæ ſive munimentis, quibus æſtuaria utrinque clauduntur, debent.

1 Pag

De Belgicâ terminatione diick.

Antea vero quàm ab hac parte tranſeo, eorum gratiâ, qui propter inſcitiam locorum minus ſunt idonei ad judicandum de illorum nominibus; liceat mihi pauca ſubjicere de Belgicâ terminatione *diick*. Hujus gentis ripæ (ut à quodam in Belgii hiſtoriâ traditur) multùm, à mari præſertim, corroduntur; ut etiam Inſulæ Zelandiæ, & illæ quæ Hollandiæ circumjectæ, ripis ac vallis ſummâ induſtriâ ædificatis ſummóque ſumtu refectis, muniuntur. Ripæ iſtæ habent in altitudine decem circiter ulnas; in latitudine, eorum parte imâ, viginti quinque. Harum materia eſt argilla, quæ comparari poteſt duriſſima; ea parte ſuâ interiori lignis & lapidibus ſuffarcinatur; exteriori, mattis firmis denſiſque velatur. Ejus gentis ſermone appellantur *Diicken*; ut qui illis præſunt homines (genere quidem officii, noſtris in Anglia *Sewerarum* Præfectis ſimillimi) ibi vocantur *diick-graven* & *heym-raeden*; nomina ſono diſtincta, ſenſu eadem; utrumque enim Latinorum *Aggerum Præfectum*, *Curatorem*

aggerum exprimit. Adque de illis quidem hæc in præſentiâ dicta ſufficiant, qui plura cupit cognoſcere ſive de natura aggerum, ſive de officio Curatorum, Guicciardini adeat partem tertiam, in Geldriâ; atque etiam in Zelandiâ. Caput item XXVIII. Griffiandri Tractatûs *de Inſulis*, ſuâ ad hanc rem erit lectione digniſſimum.

Conjecturæ quædam Chifſletii ridiculæ.

Tranſeo igitur ad Chiffletii quæ ſequuntur conjecturas; niſi ſomnia potius atque cerebri ægrotantis deliria appellanda ſint; tam malè ſcilicet inter ſe cohærent: *Mardic, quem ſi Latine efferas* (inquit) *aptiſſimè* Mardiccium *dixeris.* Quid inde? *demptâ priore ſyllaba*, Iccium portum *Julio Cæſari memoratum invenies, quem hactenus nemo Geographorum reperit.* Dictum equidem confidenter. Quod ſi hoc admittatur; ſi Cæſaris *Iccii* in *Mardiccio* reverà reliquias habeamus; ſi etiam (quod & ipſe contendit) nomen ſuum à *maris aggere*, ſive *marini operis aggere* mutuetur (viâ lapidibus conſtratâ pro *aggere* acceptâ:) ſequetur primò, eam viam eſſe Cæſaris temporibus vetuſtiorem. Quod quidem

dem hoc ipſo Capite [1] poſteà ſubindicare non eſt veritus Chiffletius. Ætas certè à nullo unquam homine (ſi ſuſpectum Britannicæ Hiſtoriæ ſcriptorem, Chiffletiumque excipias) cuicunque viæ militari in partibus hiſce Borealibus tributa. Res item per ſe ita eſt veri diſſimilis, ut neſciam planè an majorem admirationem habeat illius in amplectendo imbecillitas, an in aliorum fidei commendando, audacia. Ego certe ut miror hominis in hac re aſſerendâ inſolentiam; ita & mirabor & miſerabor eorum ingeniorum mediocritatem (ſi aliqua ejuſmodi reperiantur) quæ eam conjecturam admiſerint. 2°. Si *Iccium* (à ſeipſo tandem terminatio conficta, cùm alii & efferunt & ſcribunt *Mardicum*, *Mardiciacum*, &c. *Mardiccium* nulli; ita tantum ab eo appellatum, quò majorem veritatis ſpeciem ſuis commentis conciliaret)

1 Pag. 42. Mardici ſui opportunitates recenſens, inter alias *viam militarem* nominat; *quæ quidem* (ſic enim ſequitur) *cùm ante Julium Cæſarem exſtaret, & Iccio portui nomen daret, illam ſaltem lapide ſterni ipſum curaviſſe veriſimile eſt.*

ciliaret) ſi, inquam, *Iccium* poſterior ſit ſyllaba vocabuli *Mardiccium* (ego certè potius *diccium* eſſe cogitarem;) quid inde concluditur, attende diligenter; & dic mihi, obſecro, annon ſuperius poſita ἐτυμολογία, *maris dicka*, à maris aggere (quæ literam (d) ſyllabæ poſteriori adjiciendam manifeſto teſtatur)corruat,penitúſque evertatur. Annon (ut cum vocabulo pauliſper ludamus, cùm ille ſe ineptiis tantopere delectatum oſtendit) [1] *opus inquinavit*? Conjecturæ autem iſtæ nonne ſe viciſſim aperte oppugnant concîduntque? Ita proculdubio ſe res habet. Quod equidem ab ipſo Chiffletio ſuſpicor animadverſum,cum eas his verbis ſuſtentare neceſſarium arbitratur: *Verum alia criteria ſententiæ noſtræ firmandæ adjiciamus.*

Alia Chiffletii Criteria.

Ad hæc igitur criteria ſeſe accingens, proximo loco explicat plurimas portûs

1 Somneri autographum, ad *Mardiccii* vocabulum alludens, habet *Mar'd.* Illud autem idiomate Anglicano ſignificat *deturpavit*, *inquinavit*, *polluit*; & Metaphoricè ad omnes in quocunque negotio conatus minus felices tranſfertur.

1 Vide

portûs *Mardiccii* opportunitates; quarum omnes præter penultimam (de qua nobis eſt ſepoſito loco inferius agendum) accommodat *Mardico* hodierno, ad maris littus poſito; ejus ſtationis altitudinem prædicat atque capacitatem; quibus apta efficitur ad magnam celſarum navium claſſem recipiendam. Verum (obſecro) annon Chiffletius portum hunc ab eo diſtinguit, è quo Cæſar, primâ ſuâ in Britanniam expeditione, cum octoginta navibus onerariis dicitur ſolviſſe? Iſtum hodierni *S. Audomari* ſtatuit, rectéque vocari contendit *Portum Iccium citeriorem*; ſicut alterum, (h. e. *Mardicum*) *Portum Iccium ulteriorem*. Quid ergo tota hæc ambages ad illius propoſitum pertinet, niſi etiam has opportunitates *citeriori portui* convenire demonſtret? cujus tamen probationem ne leviter quidem tentavit. Idem reſponſum accipiunt, quæ ab eo de diſtantiâ inter ſuum *Mardiccium* Dubrímque traduntur. In calce ſcilicet hujus Capitis, operoſè conatur oſtendere, eam optimè convenire numero milliarium, quem Cæſar traje-

ctui

ctui ab Iccio in Insulas Britannicas brevissimo assignavit. Sed de illa re plura, cum ad proximum caput venerimus.

Strabo malè collocavit Iccium.

Interim, de Chiffletii argumento, inde petito, quòd *Cæsaris Iccium* juxta Boreale Morinorum littus Strabo collocavit, (quam certè rem diligenter adnotat, magna sibi ex eâ auxilia pollicitus;) ei equidem tum demum assentiar, cum mihi pro certo confirmabitur, ex partibus, Rheni ostio tam vicinis, conspici posse Britanniam; (id enim ex altero illo pendet.) Hoc autem nullo unquam modo posse fieri cognosco; quanquam interim fatear Strabonem in ea fuisse opinione, quod manifestum est ex variis locis librorum I. & IV. quibus expresse asserit, Cantium, Orientale Britanniæ promontorium, *esse intra conspectum Rheni ostii.* Cognosce autem, mi Chiffleti (si sis adhuc ejus rei inscius, quam ex [1] Cluverio facilè posses didicisse, quippe qui eam duplici conjecturâ illustravit.

1 Vide Cluverii Lib. 2. Cap. 16. de *Menapiis.* & ejusd. Libri Cap. 30. de *Batavis.*

1 German.

lustravit. Videris autem illius disciplinam contemnere, tecumque constituisse omnia ejus rejicere, & nescio an omnes etiam cujuscunque demum opiniones, quæ tuis modò adversantur:) cognosce, inquam, lapsum fuisse in hac re Strabonem, non minus quàm in aliis nonnullis ad ea loca pertinentibus. Hoc autem ita accipe. Non verum modo est, sed & omnibus apertum, *Cantianum Promontorium* intra *Iccii* adversi conspectum fuisse. Qua re deprehensâ, atque animadverso Morinos esse Menapiis, Menapios autem Rheno conterminos, Strabo, non penitùs intellectis Morinorum & Menapiorum limitibus, arbitrabatur *Cæsaris Iccium*, Rheni ostio multò propius quàm reverà ponitur, constitutum fuisse; adeoque propius ipse collocavit. Strabonis errorem conspicitis, quem non solùm ipse devoravit Chiffletius, sed etiam Lectori devorandum dedit, si non major sit hujus cautio, quàm illius fidelitas. Ad quem igitur potius pertineant verba illa Cluverii, quæ in alium, (hujus hominis non dissimilem, aliorum ut-

Strabonis error de situ Iccii.

pote erroribus patrocinantem) evibravit. [1] *I nunc* (inquit) *& erroru auctorum variis tuis erroribus tueri, vel quod facis, nos omnes ludere perge.* Nunc autem ad proximum illius (h. e. Septimum) Caput pergendum est.

SECTIO VII.

Portus Iccius an duplex fuit.

IGitur, post illius sive triumphum sive asseverationem insolentem quam hujus Capitis initio evomuit *Sat firmis rationibus (ni fallor) docu mus* Iccium *Julii Cæsaris, portum eu dem fuisse cum portu nostro Mardicc* &c. Post hæc (inquam) progreditur demonstrandum, duplicem fuisse *Icci um*, sive *Iccium* 2as habentem statione qui eum navium cellarum numeru reciperet, ex quibus confecta est cla sis Cæsariana. *Superest* (inquit) *ostendam* Iccium *fuisse duplicem, & ge minas habuisse stationes, quibus tant navium magnarum numerus reciperetu* Atque nunc tandem ad suas delici (*ulteriorem* & *citeriorem* portum Icc (ul

1 German. Antiquitat. Lib. 2. p. 76.

um) pervenimus. Quamlibet autem avidè eam opinionem ampleĉtatur, illâque quamplurimùm deleĉtetur; ſpero me in hac cauſâ, ad oſtendendam illius imbecillitatem, ea diĉtorum, quibus æqui judices ab illâ penitus avertantur. *Supereſt* igitur (inquit:) & ego quidem *ſupereſſe* etiam dico; nec enim liquet ex iis quæ hactenus tradidit, ſive duplicem *Iccium* fuiſſe, ſive *Iccium* duas navium ſtationes habuiſſe. Totum hoc non aliud quicquam eſt niſi inane deliramentum, & cerebri ſibi nimium tribuentis imago. Quicquid dixit, viduum eſt omnis auĉtoritatis à Cæſaris verbis profeĉtæ; à quibus tamen neceſſe eſt vel vitam vel fatum accipiat. Acie igitur utrinque diſpoſitâ, prælium committamus.

Cæſar, ſua in Morinos expeditione repræſentatâ, eo animo ſuſceptâ, ut inde tanquam ab orâ maximè finitimâ in Britanniam trajiceret; rem totam paulo infrà his verbis concludit: [1] *Navibus* (inquit) *circiter* LXXX. *one-*

1 Comment. Lib. 4. cap. 5.

rariis coactis, contractiſque quod ſatis eſſe ad duas legiones tranſportandas exiſtimabat; quicquid præterea longarum navium habebat, quæſtori, legatis, præfectiſque diſtribuit. Huc accedebant XVIII *onerariæ naves quæ eo loco millibus paſſuum octo vento tenebantur, quo minùs in eundem portum pervenire poſſent. Has equitibus diſtribuit; reliquum exercitum L. Titurio Sabino, & L. Aurunculeio Cottæ legatis, in Menapios, atque in eos pagos Morinorum, ab quibus ad eum legati non venerant, ducendum dedit. P. Sulpitium Rufum legatum cum eo præſidio quod ſatis eſſe arbitrabatur, portum tenere juſſit. His conſtitutis rebus, nactus idoneam ad navigandum tempeſtatem tertiâ ferè vigiliâ ſolvit, equiteſque in* ulteriorem *portum progredi, & naves conſcendere, & ſe ſequi juſſit*, &c. Nec multo poſtea, *His rebus* (inquit) *pace firmatâ, poſt diem quartum quàm eſt in Britanniam ventum, naves* XVIII. *de quibus ſuprà demonſtratum eſt, quæ equites ſuſtulerant, ex* ſuperiori *portu, leni vento ſolverunt*, &c.

Prius autem quàm ad verborum interpretationem deſcendam, (ut rem

ante

antea à me notatam [1] ſecunda obſervatione proſequar,) mecum, obſecro, (Lector) adſpice, ut in Cæſaris verbis repetendis ſuam Chiffletius infidelitatem prodidit. Hanc enim ſententiam, etſi cæteris intertextam, totam omiſit: *Huc accedebant* XVIII. *onerariæ naves, quæ ex eo loco millibus paſſuum octo vento tenebantur, quo minus in eundem portum pervenire poſſent.*

Chiffletii infidelitas in repetendis verbis Cæſaris.

Nunc ad verborum ſenſum & intellectum. In illis mentionem eſſe factam videmus *ulterioris* & *ſuperioris* portûs: qui enim in locorum proximè citatorum priore, *ulterior* vocatur; in poſteriore *ſuperior* nominatur. Res ea, Chiffletii judicio, ſatis argumenti habet ad ſtatuendum (quod ille facit) portum Iccium *inferiorem* ſive *citeriorem*: præſertim cùm Cæſar plurali numero *Portus* infrà nominavit. Semel quidem, ubi primum è Britanniâ reditum his verbis deſcribit: *Ipſe idoneam tempeſtatem nactus, paulò poſt mediam noctem naves ſolvit, quæ omnes incolumes ad continentem pervenerunt.*

1 Vide aliam ſuprà pag. 14. Sect. 11.

1 De

venerunt. Ex his onerariæ duæ EOSDEM PORTUS, *quos reliquæ, capere non potuerunt, ſed paulò infrà delatæ ſunt.* Rurſum, ubi ſecundam ſuam in hanc Inſulam expeditionem ita explicat; *His rebus geſtis, Labieno in continenti cum tribus legionibus & equitum millibus duobus relicto, ut* PORTUS *tueretur,* &c.

Rebus hunc in modum conſtitutis, Chiffletius duplicem hunc portum ulteriùs illuſtrat, utriuſque ſitum ac poſitionem his quidem verbis demonſtrando; *Ulterior portus in ipſo littore Oceani, fuit* Mardiccius, *de quo nos ante; Citeriorem colloco infra* Audomaropolim, *&c.* Adeone igitur duo fuerunt portus ſitu diverſi? Ita proculdubiò; id enim Chiffletius apertè agnoſcit. Hic ergo hominem conſtrictum cupio tenere; ſi enim ita ſe res habet, quid ille neſcio quæ de geminis *ſtationibus* loquitur? (ut mittam illam diſtinctionem à juridicis aliiſque poſitam, inter *ſtationem* & *portum.*)

Verum, ut Cæſaris Ephemeridem arctius ſequamur; obſervandum, eum ſuos equites non ad ulteriorem *ſtationem*, ſed ad ulteriorem *portum* progredi

gredi juſſiſſe. Paulò etiam infrà, eorum mentione facta, ſolviſſe eos dicit *à ſuperiori portu.* Quid igitur ſibi vult Chiffletius, cum de *ſtationibus* mentionem injicit? Quid etiam (ut *vada ea Itiana* paulum differamus, nam de iis nulla apud Cæſarem mentio) quid (inquam) ſibi vult, *Iccium ſinum* memorando, de quo etiam ſilet Cæſar, habitâ ſolùm *Iccii portûs* mentione? Abeant igitur nova hæc commenta (Iccius ſinus, Iccianæ ſtationes) nos cum Cæſare *portum* nominemus: quem ſanè ſi duplicem fuiſſe concederem, non video magnoperè quid inde lucri acciperet Chiffletius. Attende enim diligenter. Cæſar *octodecim naves onerarias commemorat*, quæ in portu altero, *ex eo loco millibus paſſuum octo, vento tenebantur.* Portum hunc octo millibus paſſuum à ſe diſjunctum, *ulteriorem* portum poſteà appellat, cùm in Britanniam trajecturus, equites, quibus eas naves diſtribuerat, *eò progredi, ibique naves conſcendere, & ſe ſequi* jubet. *Ulteriorem* igitur, Chiffletius (ut vides) hodiernum eſſe *Mardiccium* ait; *citeriorem* autem, unde ſolviſſe

viſſe Cæſar dicitur, hodiernum *S. Audomari fanum*. Quis autem neſcit, Audomaropolim eſſe bis amplius octo mille paſſuum à Mardico disjunctum; totidem ſcilicet ampliusve milliaria intra continentem ſitum? Adeóque, quo demum pacto Chiffletii conjectura cum Cæſaris verbis convenire poteſt? Præterea, etſi Mardicum fuiſſe portum *ulteriorem* daremus, nonne incredibile foret & abſurdum, propter humilem ſitum portûs iſtius ſi cum *Audomaropoli* comparetur (quorum quidem oppidorum illud eſt maritimum, hoc mediterraneum;) nonne (inquam) incredibile foret, eum portum, *ſuperiorem* ſive vocari ſive exiſtimari? quod tamen eſt neceſſariò ſtatuendum, ſi idem ille ſit quem Cæſar deſignat; quippe quem in loco priore vocat *ulteriorem*, in poſteriore portum *ſuperiorem* appellat. Ratio certè ſuadet, *Audomaropolim* fuiſſe potius cognitum nomine *ſuperioris*.

Ortelius non favet partibus Chiffletii.

Chiffletius quidem (quantum ego ſentio) iſtius opinionis firmitatem deſperans, inſtar hominis inæquali prælio decertantis, ſubſidia invocat. Quamob-

Quamobrem, Ortelius illi ſubſidio venit; aut potius contra ſuam voluntatem ad confirmandam Chiffletii opinionem rapitur. Quanquam enim illius auctoritas (ut in hoc loco citatur) ſatis liquidò pro Chiffletio facit, (nam ibi fanum *S. Audomari* eſſe Cæſaris *Portum Iccium* contendit;) ſecundæ tamen cogitationes, quæ fere acriores ſunt, Ortelium in hanc mentem adduxerunt, ut ei opinioni renunciaret. Etſi ſane poſterior illa de *Iccii* ſitu conjectura nequicquam ſit priore felicior; transfert enim ad *Vitſan* prope nigrum Promontorium; de qua re, ut in viam incurrit, ſuperius mentionem fecimus. Hujus quidem retractationis ignarus putari voluit Chiffletius, eam ſedulò lectorem celans: proculdubio tamen illam ignorare non potuit; utpote de qua fuerat à Cluverio admonitus. Vir ſcilicet ille eam opinionem ineptam eſſe & abſurdam oſtendit. Cujus probationes cauſâ brevitatis prætermittens, rei ipſius judicium Lectori relinquo.

Quod

Sithieu, vetus Audomaropolis nomen, unde deductum.

Quod pertinet ad illud argumentum Ortelii, quo ſuam conjecturam corroborat, quodque ab antiquâ *Audomaropolis* appellatione *Sitieu* ſive *Sithieu* (quaſi *ſinus Iccii*) petitum, Chiffletio probatur; non ita luculentum aut grave eſſe exiſtimo, quin facilè reſponſum accipiat. Quem ob finem, loci naturam & conditionem æſtimemus ex eâ deſcriptione, quam in calce hujus Capitis tradidit Chifletius. Hæc in ſummâ eadem eſt, quam Guicciardinus Audomaropolim deſcribens, reliquit. [1] *In lacubus* (inquit) *prope* Audomaropolim, *extra ſuburbium Aquilonare* (*ubi olim* ſinus Iccius) *vidimus inſulas natatiles non abſimiles illi, quam puerperio Latonæ claram, Ovidius levem & erraticam vocavit: ſunt veluti quædam craſſiores & tomentoſæ culcitræ, è muſco denſo, aëre multo diſtento, compactæ, cui radicularum fibris aquatica gramina ſunt intexta, quæ pratenſem virorem exhibent. Nutritur maſſa tota tenui terræ limo, qui expreſſion-*

1 De pluribus hujuſmodi Inſulis legas apud Gryphiand de *Inſulis* Cap. 6. num. 43. & ſequent.

1 Saxon

expreſſione facta manu ſe prodit: ſic prata ſunt ſine fundo, inſula ſine ſolo, quæ tamen veterina ferunt & homines. Non rarò innaſcuntur iis alni ſaliceſque lætæ frondibus, quas exſcindere ſolent coloni, ne ventis acti dimoveant loco inſulas; ſub quibus per vimina firmo ſolo alligatis, tempore brumali ac etiam æſtivo, numeroſi piſces latent, gelu devitantes & calorem, à quibus utilitas dominis. Vinculis vimineis ſolutæ, non tantum ventis, ſed etiam contis quo libeat impulſæ dimoventur, ut Calaminæ in Lydiâ Plinio memoratæ, ſed & ad ictus modulantium pedum contremiſcunt, ut aliæ in Nymphæo dictæ Saltuares, &c. Si igitur locum hunc reſpiciamus, vel 1°. ut eſt *lacus*, vel 2°. ut in *aquoſo* ac *paludoſo* loco ſitus, vel 3°. ut ſolum *muſcoſum*: primo ſenſu acceptum, veriſimile eſt nomen iſtud *Sithieu* à *Seath* oppidum traxiſſe. [1] Vocabulum illud in veteri linguâ Saxonicâ (ea ſi non eadem quæ Teutonica originalis, illi ſaltem eſt admodùm affinis) *lacum* ſignificat; unde ſuſpicor, iſtius appellationis locos in

1 Saxon. Pſalter. Pſal. 27. v. 1. & Pſalm. 29. v. 3.

Hanc

in hac noſtra inſulâ, nomen ſuum fuiſſe mutuatos; tanquam (ſcilicet) *lacui* primitùs adſidentes. Secundo intellectu, non incommodè derivari poteſt à *ſitt*, ſive *ſett* (quæ vox ut Saxonibus antiquitùs, ita hodiè Teutonibus *ſedem* deſignat) atque *eau*, nomen (ut à Verſtegano obſervatum, de cognominibus in *ey* & *ea* terminantibus differente) quod Galli, inter alias Linguæ veteris Francicæ reliquias, *aquæ* tribuunt. Francica autem (ut idem vir adnotavit) ſicut noſtra, à Teutonicâ profluxit. Tertiâ ſignificatione, deductum eſſe videatur à latino *ſitus*, ut vox ea *muſcoſitatem* ſignificat, culcitris non multum diſſimilem.

Harum derivationum ſingulæ, meo quidem judicio, loci naturæ, qualitati, ac conditioni ita pulchrè aptantur atque accommodantur,(ſaltem ſi Chiffletio eum repræſentanti credimus,) ut, quod ad me attinet, incertus ſim quam earum præſertim ipſe eligam; adeoque optioni cujuſque liberè relinquo, ut ei, quam maximè probaverit, adhæreat. Satis interim certus, in quamcunque demum inciderit, e-

am

am minùs, certè non magis fore coactam, quam Chiffletii *Sithieu* à *Sinu Iccio*. Sed relictis nominibus, res ipſas perſequamur. Annon à Cluverio ex parte alterâ confirmatum eſt, ex alterâ Chiffletio probatum, [1] mare potius addidiſſe oris Flandriæ, quam quicquam detraxiſſe? *Plus invehi oris Flandriæ, quàm avehi conſuevit.* Age igitur, ſi mari aditus ad *Audomaropolim* erat aliquando patefactus (quod quidem aſſerit Chiffletius,) quo caſu evenit, ut locum hodie prorſùs deſtituerit, atque ab eo tot mille paſſuum ſpatio disjungatur? Chiffletius, prævisâ (ut facillimè potuit) eâ objectione,

1 Hanc Cluverii ſententiam plurimum confirmat portuum quorundam in orâ Britannicâ conditio. *Rutupium*, *Dubris*, *Hith*, *Lym*, & *Romney* (ut obſervavit Somnerus) receſſu maris quotidie ad interitum feſtinant. Veriſimile autem eſt, fatum hoc non aliunde proficiſci quàm ex impetu violento, quo fluctus oras Flandricas invadunt, eaſque quotidie corrodunt. Mare enim quoties aliquod littus ſupergreditur, ripam ferè adverſam paulatim deſerit. Quo quidem caſu brevia ea ſyrteſque, quas *Goodwynſands* vulgò vocamus, factas fuiſſe, luculentè demonſtrat Somnerus, in eo Tractatu, quem ſcripſit de *Portubus Cantianis*. Circa tempora ſcilicet *Henrici primi*, perruptis aggerribus, Oceanus plurimas Inſulas in orâ Flandricâ obruit, adeóque littus Britannicum paulatim deſeruit. Vide Tractatum eum, p. 25.

1 Cæſar.

jectione, illam hunc in modum diluere conatur. *Nec propterea* (inquit) *credendum est, altum ibi fuisse Oceanum*, &c. *vadosum ibi duntaxat fuit mare, quod æstuaria faciebat, h. e. loca, quæ maris accessu undis replebantur, & ejusdem recessu vacua fiebant*, &c. His sanari omnia & resarciri existimat. In hac autem conjecturâ non minor (ut sic dicam) *profunditatis* defectus, quàm in mari suo imaginario, deprehendetur, si quibus innititur argumentis penitus consideremus. Eorum præcipuum, & quod reliquis magis est speciosum, pendet ex loco Commentariorum, qui describit summam Cæsaris curam ad certum numerum navium humiliorum planiorúmque comparandum; in eum nempe finem, inter alios, ut vada & brevia facilius possent excipere. Per quæ (ut argumentatur Chiffletius) intelligendum est æstuarium illud inter Portum Iccium *ulteriorem* & *citeriorem*. Verba ipsius accipe. [1] *Cæterùm, prisca illa æstuaria inter utrumque* portum Iccium, *ulteriorem*

1 Cæsar. Comment. de Bello Gallico, l. 5.

1 Comment.

orem & citeriorem, non obſcurè nobis indicavit Cæſar, dum naves ſuas pro expeditione Britannicâ ſecundâ, ad celeritatem onerandi ſubductioniſque, paulo fieri juſſit humiliores, ad exemplum Venetarum, de quibus ipſe libro tertio: Carinæ aliquanto planiores quam noſtrarum navium, quò facilius vada, deceſſumque æſtûs excipere poſſent, &c. Quæ quidem verba eo aperte animo Chiffletius inſeruit, ut planam hujus quod ſupponit æſtuarii ſuperficiem demonſtraret. Quod ſi ita eſt, miror quo demum modo Cæſaris naves LXXX. onerariæ per iſta vada ac brevia fuerint devectæ, ſive ab Oceano ad portum *ſuperiorem*, ſive à portu iſto ad Oceanum. Præſertim, cum Cæſar ipſe dicit (quo in loco narrat quantoperè conabatur copias ſuas in oras Britannicas exponere) quòd [1] *naves propter magnitudinem niſi in alto conſtitui non poterant*; h. e. naves ſuas propter magnitudinem, tantam vim aquarum poſtulaſſe, ut iis poſſibile non eſſet prope littus accedere.

Fateor

1 Comment. de Bell. Gall. l. 4.

Fateor equidem (nec enim id me fu-git) Chiffletium alti cujuſdam littoris, quod eſt *Mardici*, facere mentionem: id in ipſò etiam æſtûs receſſu, & in malacia, altum eſt 6, 8, 10, aut 12 cu-bitos; acceſſu autem æſtûs, in majo-rem multo altitudinem intumeſcit. Quid verò hoc ad portum *citeriorem*, in quo Cæſar exercitum claſſi iſti nu-meroſæ impoſuit, & è quo ſolvit? Nihil, inquies: attamen Cæſar, quo claſſem ſuam onere levaret, quóque expeditius illa per brevia in Oceanum navigaret, equites ad *ulteriorem* por-tum pedibus miſit, ut ibi naves con-ſcenderent, ſéque ſequerentur. Hanc in ſententiam Chiffletius. Cæterum ſi Cæſaris verba rectè intelligantur, manifeſtum ſtatim erit, eum alia ratione adductum, equites ſuos mi-ſiſſe ad *ulteriorem* portum, quo naves conſcenderent. Ejus rei alia certè cauſa erat; hanc autem fuiſſe reverà exiſtimo. Octoginta naves onerariæ quibus equites tranſportandi fuerunt, in portu quodam, octo millibus paſ-ſuum ex eo loco in quo Cæſar ipſe conſtitit, vento tenebantur, quo mi-nus

nus in eundem portum pervenire poſſent. [1] *Huc accedebant* (inquit) XVIII. *onerariæ naves, quæ ex eo loco millibus paſſuum octo vento tenebantur, quo minus in eundem portum pervenire poſſent: has equitibus diſtribuit.* Quem quidem Cæſaris locum ſæpiùs repeto, propterea quòd maximè confert ad omnia Chiffletii figmenta refellenda ac refutanda. Quam ob cauſam ſuſpicor ab eo (fidelitatis certè jacturâ) deditâ operâ prætermiſſum, cùm priorem Cæſaris in Britanniam expeditionem exponit.

Quod ſpectat ad illud argumentum, ductum à Cæſaris diligentia in comparandis humilioribus ac planioribus navibus; h. e. quarum funda eſſent ita plana & æqualia, ipſæ etiam ita humiles, ut idoneæ eſſent & brevium trajectui, & quæ facillimè ad littus, ſive etiam (cùm res poſtularet) in terram deducerentur. (De ea autem re Chiffletius loco proximè citato lectorem admonet, hac additâ ſuâ obſervatione, Cæſarem in eo conſilio

1 Comment. de Bell. Gallico, l. 4.

reſpexiſſe præſertim *æſtuaria Icciana*, illa vada ac brevia quæ inter duplicem iſtum Utopianum Iccii portum interjacent.) Ad illud (inquam) argumentum, hoc reſpondeo. Si paululum recurrentes, Commentariorum Cæſaris librum proximè præcedentem conſulamus, ex eo facillimè deprehendemus, cauſam iſtius conſilii hanc fuiſſe, quod naves ſuas celſiores minùs aptas eſſe cognôrat, quæ ad littus Britannicum appellerentur. Littus illud dico vadoſum ac brevibus repletum, præſertim circa *Dunas* in orientali parte Cantii; [1] quo in loco, omnium pene conſenſu, Cæſar primâ ſuâ & ſecundâ etiam expeditione terram conſcendit. Primò enim, in primæ ſuæ expeditionis narratione, poſtquam tradidit quantopere conati ſunt ſui ad terram pervenire, ut etiam à Britannis repellerentur; ea adjicit: [2] *Erat ob has cauſſas ſumma difficultas; quòd*

In *Dunis* Cæſarem terram attigiſſe, acutè demonſtravit *Edmundus Hailey*, in hiloſophicis (ut vocant) Tranſactionibus Num. 193. In codem Tractatu, tempus ejus conſcenſionis non minore perſpicuitate inveſtigavit. 2 Comment. de Bell. Gall. l. 4.

1 Plurima

quòd naves propter magnitudinem nisi in alto constitui non poterant. Et paulò post, *Hostes verò notis omnibus vadis*, &c. atque id genus alia. Quibus incommodis cognitis atque animadversis, quò in posterum occurreret; ad proximam sive secundam expeditionem naves confici curat, ita ædificatas & formatas, ut brevibus vadisque littoris Britannici accommodarentur. Unde Cæsaris illa in initio Libri v[ti]. *Legatis imperat, quos legionibus præfecerat, uti quamplurimas possent hyeme naves ædificandas, veteréSque reficiendas curarent.* His rebus ita dispositis, de difficultate terram attingendi, sequente anno (quod superiore fecerat) non queritur.

Si his omnibus adduci non possit Chiffletius ut suam causam dimittat, nec divelli à conficto hoc & Utopiano æstuario, quod à *Mardico* ad *Audomaropolim* protenditur; hoc mihi, si poterit, ostendat; cùm difficile admodùm sit navibus onerariis per ejusmodi vada ac maria transire, cúmque inter S. Audomari fanum & Dubrim (ubi primùm Cæsar ter-

ram attigit) non minus ſit quam ſexaginta mille paſſuum ſpatium (ita probè cum Cæſaris [1] *quadraginta* convenit;) hæc (inquam) cum ita ſint, oſtendat mihi, quo modo hæc conjectura congruat cum expedito eo Cæſaris ad oras Britannicas trajectu; qui (ut ipſe fatetur Chiffletius) quinque horarum ſpatio conficiebatur: *quo in itinere* (inquit) *videtur non fuiſſe ultra horas quinque.*

Ab eo proximè quæro, an eſſet Africus ventus idoneus quo inde deveheretur: hoc tamen flante, ſe Cæſar in ſecundâ ſuâ expeditione ſolviſſe teſtatur; poſtquam viginti quinque dies Cauro fuiſſet detentus; quem in iis partibus ut plurimùm flare [2] obſervavit In hujus venti mentionem quoniam incidimus, lectoris reficiendi causâ brevem digreſſionem inſeremus.

2 Obſer-

1 Plurima exemplaria legunt, 30. quam etiam Lectionem veram eſſe in noſtra Diſſertatione demonſtravimus: unde conjectu a ea Chiffletii multo magis ridicula efficitur.
2 Bell. Gall. Lib. 5.

1 Plinii

[1] Obſervatum eſt Geographis, aliiſque, eſſe genus ventorum conſtantium ac ſtabilium, certis temporibus ac locis peculiarium; (ut temporibus, *Anniverſarii*; ut locis, *Provinciales* non incommode appellari poſſunt.) Prioris generis ſunt *Eteſiæ*, quæ ab Africo circa Syrii ortum, flare quotannis deprehenduntur, & ſœpiſſime dies quadraginta continuantur. Ventus ille maria à Ponto in Ægæum, imo ad Ægyptum uſque agit. In eadem ſerie ponuntur venti *Chelidonii*, ita appellati, quoniam in primo *hirundinum* adventu naſcuntur. Nonnunquam recta ab Occidente flantur; adeo ut illos aliqui pro vento eo accipiant: nonnunquam à *Cauro*; quo fit ut ab aliis inter ventos Boreales numerentur. Venti hi Chelidonii, quoties à ſeptentrionibus, aut etiam à Cauro proveniunt, totum Mediterraneum uſque ad oras Palæſtinæ

Cauri venti natura.

Eteſiæ.

Chelidonii.

1 Plinii Natural. Hiſt. lib. 2. cap. 47. Rem eandem obiter adnotavit Quinctilianus in libro XII. Inſtitutionum. *Quatuor* (inquit) *generaliter ventos à totidem mundi cardinibus accepimus flare; cum interim plurimi medii eorum, varietate regionum ac fluminum proprie deprehendantur.*

1 Gryphiand.

ac Syriæ intumeſcere faciunt, & in æſtate multos dies continenter durant. [1] Ejuſdem generis ſunt duo venti ſibi invicem contrarii; iique ſoli in *Ziprangi* flare obſervantur. (*Ziprangi* Inſula eſt, alio nomine *Japonia* ſive *Japan* vocata, in mari Orientali ſita.) Horum alter in hyeme, alter in æſtate naſcitur; adeo ut qui eo mercaturæ cauſa proficiſcuntur (pauci admodum illi, uni ſcilicet Mangi) ad eam hyeme navigantes, domum æſtate revertantur.

Caurus ſeu Corus. In ſecunda claſſe ventorum ponere poſſumus, de quo nunc loquimur, *Corum*, à Cæſare memoratum. Scribitur aliter & vocatur *Caurus*, per mutationem literæ *o* in diphthongum *au*, quæ propter earum affinitatem nonnunquam admittitur. *Græcis* ([2] inquit Plinius) Argeſtes *appellatur*; & Vulturno ex adverſo ponitur. Vehementer eſt frigidus (ut ſunt cæteri ſane omnes qui aliquid in ſe Boreæ habent) & grandinem fere efficit. Eſſe

1 Gryphiand. de Inſulis, cap. 32. Num. 25 2 Natural. Hiſtor. l 18. c. 34.

1 Camdeni

ſe autem *Ventum Provincialem*, Cæſaris teſtimonio comprobatur; qui ſuis etiam (ut dictum eſt) temporibus, oras illas magna parte anni eum occupare animadvertit. De qua re ſi quiſquam hodie ſcrupulum moverit, quaſi longa annornm ſeries venti iſtius ſtatum immutarit; hominem eum relego ad alterum *Julium*, cognomine *Scaligerum*, qui in ſuis Poëticis aſſerit, *Caurum* è mari Britannico naſci & flare. De illo etiam Camdenus, ſuæ Chorographicæ deſcriptioni Hiberniæ præmiſsâ, Diſſertatione de Oceano Britannico idem confirmavit; certioreſque nos fecit, ventum hunc in Hibernia ſævire vehementer, & tyrannidem quandam exercere. Quæ cauſa poteſt eſſe maxima, ut Oceanus in iis partibus ſit perpetuo tam tumultuoſus & aſperus; utque toties fatalis ſit iis hominibus, quos ſua negotia (ſive ea ſunt mercaturæ, ſive peregrinationis) illius violentiæ exponunt. Eodem impetu *Caurum* hunc in Bataviam vehi (utpote qui congeſtis arenarum cumulis, medium Rheni oſtium obturavit)

[1] ab eodem erudito viro alibi obſervatur. Neque minus Friſiæ oras affligit infeſtatque, [2] in quibus vim impetuoſam obtinet, quæ à Tacito, in ſecundo Annalium libro, Auſtris falsò tribuitur. Belgicus etiam Oceanus, violèntiâ atque impetu hujus venti, cui quidem exponitur, quantam continenti injuriam fecit, plurimis ſuo detrimento expertum eſt. Teſtis mihi ſit, quod in Hiſtoriis de eo legimus; ut dejectis ripis uſitatis, oppida multa ac vim hominum infinitam in inferioribus Germaniæ regionibus, Hollandia & Zelandia, devorarit: circa initia præſertim Henrici I. Hujus venia, compluribus incolarum, qui cum vitis effugerant, & derelictâ patriâ in hanc Inſulam tranſierant, ſedes conceſſæ ſunt; primum *Carleoli*, deinde in Walliâ. Cujus rei hiſtoriâ abundant noſtri eorumque Annales.

Valla & foſſæ in Hollandia. &c. Atque ut mali mores cauſæ ſunt bonarum legum conficiendarum, quæ vel ejuſmodi poſtea incommodis occurrant,

1 Camdeni Britannia, in *Norfolcia.* 2 Vide Gryphiandr. de Inſulis. Cap. 18. Num. 40.

1 Vide

currant, vel delinquentes pœnis coerceant; ita hoc atque alia hujuſmodi diſcrimina tam infelicem exitum habentia, inferioribus Germanis ſeculorum ſequentium, inventionem dictarunt foſſarum complurium, inciſurarum, & vallorum: de quibus ſuprà diximus in Sectione VI[tâ]. quibúſque tantum iſtius nationis ſingulæ partes abundant. Cùm enim propter altitudinem vallorum quibus utraque ripa augetur, fluctuum impetui fortiter obſiſtitur; incolæ ex ſecuritate ab ejuſmodi periculis magnum ex eo tempore emolumentum accipiunt. [1] Huic præſertim (h. e. *Cauri* his in locis furori & violentiæ) deberi credo portuum nonnullorum, in his ac vicinis oris poſitorum, ruinam ac interitum; aliorum etiam conditionem inclinatam, imminentemque obſtructionem. *Bononia* (ut ab uno ex antiquiſſimis ordiamur) abundantiâ arenarum, aliorumque generum colluvie, (quam hujus venti impetu maximâ ex parte, in eum portum coactam

Portus in ora Flandricâ, &c. obſtructi.

1 Vide Cluverii German. Antiquitat. Lib. 3. p. 66.

1 Ovid.

ctam arbitror) ita hodie oneratur & prope suffocatur, ut in recessu æstûs prorsùs sit arida, quotidianâ in pejus inclinatione brevi tempore peritura. *Witsand* sive *Vitsan* prope nigrum Promontorium, portus in eodem littore vetustus & frequentatus, à peregrinantibus præsertim inter Galliam atque Angliam; nunc penitùs obstruitur, atque exolevit. *Caleti* commoditatem utilitatemque non sine summo sumtu ac diligentiâ tuentur; quod ipsum nihilo minus in magno est suffocationis periculo. *Mardicum* (de quo nunc agimus) penitus periit. *Dunkirkæ* idem imminet fatum; quotidie enim magis magisq; arenosis cumulis affligitur, quibus fit cursus aquarum angustior. Ut mittam alios

——— [1] *quorum confinia Pontus*
Abstulit, & mediâ tellurem reppulit undâ;

Neque est necesse repetere id quod superiùs adnotavimus de uno ex Rheni ostiis, per hujus venti tyrannidem atque

1 Ovid. 15. Metamorph.

atque violentiam obturato. Huc referri non incommode poteſt, quòd (ut ex Bodino [1] obſervavit Gryffiander) aquarum effluvia & inundationes utplurimum à Septentrionibus profectæ, ad Auſtrum deferuntur. Unde noſtrûm Cantuarienſium, totiuſque iſtius tractûs humilioris in quo ea civitas conſiſtit, vulgaris eſt ac recepta obſervatio,

Aquarum inundationes à Septentrionibus ad Auſtrum delatæ.

(*Sic parvis componere magna ſolebam*)

nunquam nos aut rarò admodùm inundationibus vexari, niſi vento flante à Septentrionibus. Ille nimirùm ventus tumidum rèddit Oceanum, in quem fluvius *Stoure* verſus Septentriones effunditur; adeóque flumen propter defectum ſolitæ ſuæ iſto in loco exonerationis, retroagitur atque repellitur. Paucis igitur id quod ſentio, dicam. Venti hujus topici ſive Provincialis (*Cori* ſcilicet) furorem, cauſam eſſe unam arbitror, eámque præcipuam, horum ſimiliumque caſuum acerborum, quibus illæ oræ afflictæ fuerunt.

Caurus, cauſa inundationum in Hollandiâ.

1 De Inſulis, Cap. 29. Num. 49.

1 German.

fuerunt. Non quin alias ſecum aliquando conjunctas habuerit; cujuſmodi ſunt, primùm, perpetui maris æſtus atque tumultus; in novilunio præcipuè ac plenilunio, cùm propter æſtuarios fluctus altiùs intumeſcunt, exundant magis, & motûs ferè ſunt quàm aliis temporibus turbulentioris. Deinde (quantum ſpectat ad partes hujus oræ Septentrioni paulò propiores) concurſus, conflictationes, ac certamina æſtuum Borealium atque Auſtralium. His (inquam) ſimiles, cauſæ eſſe potuerunt; quas tamen arbitror ſolum (ut ſic dixerim) *concomitantes* fuiſſe; dum interim altera illa, ſi non ſumma fuerit & principalis, æquales tamen vires virtutémque ad ea efficienda contulerit. Irati enim atque turbulenti fluctus hoc vento agitati, magno impetu littus invadunt; quaſi in ea Virgilii imprecatione,

—— migret Neptunus in arva
Fluctibus, & ſpiſſa campos profundat arenâ,
Dicantur mea rura ferum mare, &c. ——

Verùm de his ſatis. Digreſſione à propoſito

Iccium Promontorium Chiffletii.

proposito longiore intermissa, ad Chiffletium revertamur; qui etsi satis sit certus nihil ad ea confirmanda desiderari quæ de suo Mardiccio tradidit (ea scilicet omnia Cæsaris *Portui Iccio* probe convenire ac congruere;) quò tamen Lectori uberius satisfiat, ei novum & à se nunc primùm inventum *Iccium Promontorium* ostendit. *Inter utrumque portum, vadoso isti mari imminebat* Promontorium Iccium, *Ptolemæo* Ἴκιον ἄκρον, *è conspectu Cantii, Albionis Promontorii. Id ipsum fuisse reor montem illum, quem, fortè quod vadis Itianis immineret, Vatenum nominarent. Guicciardinus multa antiquitatis monumenta inibi effodi annotavit; ibique olim fuisse creditur pharus ex adverso alterius in monte Dubrensi posita, cujus rudera admodum attenuata supersunt. Vatenum montem undequaque prisca æstuaria ambiebant, exindeque aurâ serenâ Britannia clare conspicitur.* Hæc ille. Inventum, & revera inventum; ita indignum limati judicii patrocinio, ut mirer ipsum amplexum fuisse; multò autem magis, aliorum fidei proposuisse: præsertim, postquam ei summo judicio

dicio occurrit [1] Cluverius; ad quem brevitatis cauſa lectorem remitto, ut de iſtius opinionis improbabilitate, ne dicam abſurditate, convincatur. Neque aliam ei dare reſponſionem conſtitui, ne refutatione viderer nimium nugis ejuſmodi tribuere.

Quamobrem autem hoc mihi mirum videretur? Cùm enim veriſimile eſt (id quod à Cluverio obſervatur) Ptolemæo *Itium Promontorium* à portu ita appellato ſuum nomen deſumſiſſe, (ex quo concluditur eorum vicinitas) Chiffletium oportuit, ut tota Diſſertatio omnibus numeris abſoluta videretur, néque *Mardicum* ullo (ut ſic dicam) *eſſentiali*, aut ſigno requiſito careret, quo minus vero *Portui Iccio* reſponderet; eum (inquam) oportuit *Promontorii* nonnihil inveſtigare, quod vicinitate ſaltem confićto ſuo *Iccio* conveniret; etſi alioqui veri diſſimile & abſurdum. Quis enim anteà unquam exiſtimavit, *Iccium Promontorium* ſitu fuiſſe mediterraneum. *Adeo ubi fabulis ſemel carceres removeris, nulla invenitur*

1 German. Antiquitat. Lib. 2. p. 123.

1 Bertius

invenitur meta mentiendi. Id olim à Goropio dictum, cui gravior causa quàm mihi nunc est, evibrandi esse non potuit.

SECTIO VIII.

FIni jam tandem appropinquamus; & cùm Chiffletium per singula suæ Dissertationis capita præter ultimum, sumus insecuti; nunc illius Conclusionem videamus. Summa igitur hujus Capitis, auctorisque in eo consilii, hæc est, Dividere (si poterit) & distinguere *Itium* sive *Iccium* à Gessoriaco; hæc (inquam) loca separare, ac duo esse demonstrare: proptereà quòd operam suam atq; oleum perdidit, si illa eadem sint; h. e. si *Gessoriacum* (hodie *Bononia* dictum) idem sit quod *Itium*, sive è contra *Itium* quod *Gessoriacum.* Ea ergo diversa esse ostensurus, contra Velseri Cluverii que judicium, his verbis Ptolemæum appellat; *Cæterum, quod Marcus Velserus & Philippus Cluverius affirmant* Portum Iccium *eundem fuisse cum* Gessoriaco, *qui posterioribus seculis dictus*

Gessoriacum & Iccium non sunt loca distincta.

ctus ſit Bononia, *falſum eſt, ſi Ptolemæi fides; is enim licet* Icio Promontorio *&* Navali Geſſoriaco *eundem tribuat latitudinis gradum, ſcilicet* LIII. *& ſcrupulum eundem, ſcilicet* XXX. *tamen in longitudine valde differre oſtendit, quod uterque locus eidem quidem ſubſit longitudinis gradui* XXII. *ſed* Icium Promontorium *ſub indicati gradûs ſcrupulo* XV. Geſſoriacum *verò ſub ſcrupulo* XLV. *Unde plane neceſſum eſt, non fuiſſe eadem juxta veteris Aſtronomiæ calculum,* &c. Vanum ſanè & frigidum argumentum. Poſitâ enim eâ longitudinis differentiâ, quam Ptolemæus *Icio Promontorio* & *Navali Geſſoriaco* tribuit (in ſcrupulo nempe gradûs longitudinis, quo aliqua inter locos diſtantia efficicitur; h. e. exponente Merulâ, quo *Promontorium* fit ſitu magis Occidentale quàm *Geſſoriacum*, adeóque littori Britannico aliquanto propius,) hac, inquam, poſitâ differentiâ, nonne tamen *Portus Iccius* & *Geſſoriacum* eadem eſſe potuerunt? Præthereà, annon hoc in loco errorem contigiſſe poſſibile eſt, ſive in ipſo prototypo, ſive etiam exemplari? Cùm enim (ut

(ut [1] nonnulli adnotarunt) figuræ numerales [apud Ptolemæum] falsò sæpissime statuuntur; quam facile lapsu vel auctoris vel librarii, levis ille error in differentia longitudinis positus, utriusque oculos posset effugere? Longe certe facilius, quam collocatio *Iccii Promontorii* ante *Gessoriacum Navale*; error, neque immerito, ab ipso Chiffletio, Ptolemæo objectus. Quod si etiam concedatur, nihil hic esse in longitudine lapsum, locaque quoad illam tantum revera spatium distasse; quid inde auctoritatis elicit Chiffletius, ut quoad latitudinem tanto intervallo *Gessoriacum* atque *Itium* distinguat? hoc nempe statuit *Mardici*, illud *Bononiæ*; quæ loca leugis minimum decem separantur.

Mihi non erit necessarium hoc in loco observare, eum inter Itium & Gessoriacum *Oromansacos* constituisse, quo illa loca distraheret, sive etiam Gessoriacum excluderet è Morinis, *proprie* saltem (ut illud vocabulum leniit) *ita appellatis*. Id (inquam) necessarium non

Oromansaci malè collocati inter Itium & Gessoriacum.

E

1 Bertius, Coment. part. 1. in fine.

1 Vide

non erit, cum [1] in principio hujus Tractatus rem eam animadverti, & (nisi me mea fallit opinio) confictam istam divisionem dilui prorsus & refutavi.

Rem igitur perpende, lector æque, deinde judica. Post tantam diligentiam à Chiffletio Capitibus superioribus adhibitam, ad hæc loca separanda, & ad persuadendum omnibus ea triginta amplius milliaria distare (nec enim minus spatium abest *Mardicum* à *Bononia*,) quam invalide in hoc Capite ita esse ab eo probantur? Adeo *veri* magnæ sunt & invictæ vires, adeoque vani hominum conatus qui sua commenta veritati præferunt. Quapropter, Chiffletii veniâ, summâ tamen eruditorum, subtiliumque judiciorum reverentiâ, non verebor contra eum asseverare, *Portum Mardiccium non fuisse Cæsaris Portum Iccium.*

Hactenus partem tandem negantem prosecutus, Mardicum non esse *Portum Iccium* Cæsaris ostendi. Lectori etiam patientissimo tempus nunc esse

1 Vide Supra pag. 12.

1 German.

esse videbitur, ut ea naturæ lenitate quam mihi præbuit in parte negativa (h. e. puro non ente) discutienda, abuti jam tandem desinam, & tædium istud leniam, partis positivæ sive affirmantis tractatione. Id ego esse æquum agnosco; adeoque ut de parte utraque Lectori plene satisfiat, summâ quam capit loci natura probationis perspicuitate, verum situm & positionem Cæsaris Portus *Iccii* investigare conabor. Quid autem hoc est (inquies) nisi actum agere? Præstitum illud antea à Cluverio, cujus opinione comprobata atque recepta, quid pluribus opus est? Vere quidem dictum. Cæterum, eorum gratia qui Cluverii opera ad manus non habeant, præsertim vero ne nostra hæc Dissertatio, imperfecta & (quod vulgo dicimus) dimidia solum ex parte absoluta videatur; tractare etiam constitui partem affirmantem sive positivam, eam (tanquam canis ad Nilum) breviter admodum perstricturus.

Primum igitur quæramus & indagemus, quos portus vel nos hodie habemus, vel patres olim habuerunt, in *Portus celebres in litore Morinorum.*

 ora

ora maritima Morinorum positos. Istius populi provinciæ etsi totam Flandriam concedamus (quanquam ea à nonnullis intra fines Occidentalis Flandriæ concludatur) & ab Oriente, Scaldi; ab Occidente, Oceano terminemus; dato hoc (inquam) & sumto à Scaldi initio, portus hodierni sunt, 1. *Ostenda*. 2. *Novo-portus*. 3. *Dunkirka*. 4. *Mardicum*. 5 *Gravelinga*. 6. *Caletum*. 7. *Bononia*. Præter hos, alium etiam in eo tractu cognovit antiquitas, quem *Witsand* appellavit, prope *nigrum Promontorium*. Prætermitto sciens *Ambleteolum*, *Stapulas*, atque ejus generis alios, qui non vulgo portubus accensentur; sed fere sunt (sicut apud nos *Taneti-itinera*) æstuaria sive stationes, solis piscatoribus utiles; adeoque (si Cluverio eos repræsentanti credimus) nullo *Portuum* usui deserviunt. [1] *Hi* (inquit) *non tam portus erant commodi atque celebres, quam littora portuosa, ubi exigente necessitate naves statui poterant, quæ nunc etiam non nisi à piscatorum navigiis frequentantur*. Horum priorem *Amble-*

1 German. Antiquitat. Lib. 2. p. 129.

t Lhuyd.

Ambleteolum dico, eam esse crepidinem existimo, quæ Petro, Ecclesiæ S. Augustini (ea est Cantuariæ) Abbati primo, fatalis exstitit. De illo legimus, legatum in Galliam missum, *in sinu* (verba auctoris habes) *qui vocantur Ampleat*, demersum fuisse. De qua re, uti etiam de illius sepultura apud Bononiam, plura, cui libet, inveniet in Capite XXXII, Libri I. Bedæ Historiæ Ecclesiasticæ. Verum hæc obiter.

Portus Iccii signa.

Inter portus autem superius positos, quo verum possimus investigare, & à supposititio quovis discernere, primum indicium ex verbis Cæsaris petitum, hoc est; Exquirere quis sit in eo litore, & proximus, atque etiam trajectui in Britanniam commodissimus. Secundum hoc statuamus; portum ejusmodi eligere, qui classem Cæsarianam propter magnitudinem caperet, & cujus vetustas ac origo non sint Cæsaris temporibus inferiora. Quærimus igitur portum proximum, commodissimum, antiquissimum; eum (inquam, in quo omnes hæ conditiones concurrunt. Pyxis hæc est, cujus

 unius

unius ductu ad portum optatum speremus pervenire; adeoque experiamur quis sit ille ex portubus dictis, ad quem hæc signa potiori, quam ad reliquos, jure pertineat.

Ostenda non est Portus Iccius.

Primum itaque, *Ostenda* esse non potest. Etsi enim vetustatis esset idoneæ, tamen (quemadmodum [1] qui *Caleto* asseruit, ob eam causam *Sclusæ* denegavit, quod hæc Caleto longius à Britannia abesset,) *Ostenda* multo longius est remota, quam ut alia indicia Portus Cæsariani (*proximus* & *commodissimus*) ad eam pertineant.

Novo-portus non est portus Iccius.

Neque secundo *Novo-portus*, tum propter nimiam illius distantiam, tum ratione antiquitatis, cujus defectum vel nomen ipsum ei exprobrare videtur; si modo primam suam syllabam à portu, non autem ([2] ut quidam contendit) ab oppido mutuatus fuerit.

Dunkerka, aut Gravelinga non est Portus Iccius.

Quod ad tertium quintumque (*Dunkerkam* nempe & *Gravelingam*) spectat, si non ii quoque nimio intervallo [à Britannia] distinguuntur; norunt tamen

1 Lhuyd. Fragment. Fol. 12. b. 2 Vide Guicciardin. in *Flandria*.

1 Hæc

men omnes illis ad hanc rem vetustatem deesse, ut quibus originem dederit vicini portus *Mardici* interitus. Testes mihi sint tum Meyerus tum Gramayus, quorum uterque in eum finem à Chiffletio citatur. Verum tamen nec *Mardicum* esse [Portum Iccium] sperare audeo Lectorem facile concessurum, postquam ea quæ superius contra Chiffletium urgentur, animadverterit.

Caletum non est portus Iccius.

Caletum (fateor) si solam distantiam spectes, Cæsaris descriptioni satis apte respondere videtur; modo libros vulgares sequamur, qui xxx tantum milliaria spatio transitus assignant: nimis autem multo est recens, quippe qui parum ultra quadringentos abhinc annos primum portus evaserit. [1] Sub id quidem tempus, anno scilicet 1234. Monachi Ecclesiæ Christi Cantuariensis (quòd in portibus Gallici littoris nonnihil haberent negotii, & propter transportationem centum doliorum vini, quæ iis, largitione

1 Hæc ex Libro MS. Ecclesiæ Cant. de Privilegiis, desumpsit Somnerus, ut in sui Autographi margine annotavit.

1 Vide

tione Ludovici VII. Galliarum Regis, à Cancellario de *Poissy*, quod oppidum est prope Parisios, singulis annis persolvenda fuerunt; [1] quam quidem rem alio in loco tractavi:) Monachi, inquam, Cantuarienses à Matildi, eo tempore Comitissa Bononiensi, iisque Chartam *Relaxationis* in eam sententiam concedente, immunitatem impetrarunt ab omnibus vectigalibus, quæ à peregrinantibus exigi solebant apud Witsandum, Bononiam, Niewenum, & *Caletum*. [2] Quam quidem Caleti mentionem, omnium quæ exstant antiquissimum esse existimo; si eam excipias quam anno 1215. Matthæus Parisiensis; aliamque ea vetustiorem, quam fecit Rogerus Hovdenus, circa annum 1180. Utut autem se res illa habeat, hoc unum certo scio, Camdenum, Cluverium, & Chiffletium assentiri *Hospitalio* (erudito illi Galliarum nuper Cancellario) affirmanti, Caletum non esse oppidum vetustum; sed villam fuisse minusculam, quales Galli

1 Vide Antiquitates Cant. p. 179. 2 Eruditissimus tamen Comes *du Gange* in suo de *Portu Itio* Tractatu, innuit se alibi demonstrasse, *Caletum* esse multo vetustius.

1 Illius

Galli *Burgados* nominant, donec eam Philippus, Comes Bononienſis, non multos ante annos quam ab Anglis expugnaretur, muro circundediſſet. Neque quidem ullibi legi, quenquam ante ea tempora in Britanniam trajecturum, ibi navem conſcendiſſe. Quæ certe oſtendunt, Caletum, cujus ætati tantus annorum numerus deeſt, portum *Itium* eſſe non poſſe. Nec ſane portus ille (quantum de ſtatu ejus præterito futuroque ex præſenti poſſumus colligere) commodus admodum eſt; propterea quod eſt ſuffocationi vehementer obnoxius. *Satis conſtat* (inquit Cluverius) *ſuperioribus annis adeo incommodum fuiſſe hunc portum, uti manu arteque commodiorem efficere incolæ opus habuerint, mole producta è ſabulo tam fluido, quod venti pariter undæque in portum provehunt, uti nihil incolis certius videatur, quam paucis abhinc annis omnem obſtructum iri portum.*

Witſand (ſive, ut hodie ſcribitur ac vocatur, *Vitſan*) eſſe fateor antiquum, & quantum ad diſtantiam ſive vicinitatem ejus, nulli objectioni obnoxium. *Witſand non eſt portus Iccius.*

xium. De illius antiquitate; aperte constat ex nostris Annalibus, ante [1] annos amplius quingentos, portum fuisse usitatum, à nobis ad Galliam, sive inde ad nos transeuntibus. Diversis enim in locis ab [2] *Edmero* aliisque memoratur. Ad hæc, legimus, Ludovicum juniorem, Galliarum Regem, cum Thomam Cantuariensem religiosa peregrinatione inviseret, à sancto illo demisissime precatum, ne quisquam inter *Vitsan* & *Dubrim* naufragio periret; *quasi* (quod ab eo quem laudo [3] scriptore adnotatur) *hinc inde eo tempore fuerit commodissimus trajectus*, &c. De distantia vero; si vicinitatem spectes, ea omnibus præfertur: brevissimus quippe trajectus è Gallia in Angliam, inter finitimum istud Promontorium *Blackness* appellatum, & Promontorium in Anglia, *Southforeland* aliter dictum, prope S. Margaretæ fanum juxta Dubrim, esse depre-

1 Illius mentionem sub nomine etiam Portûs protraxit Cl. *du Fresne* ad An. Dom. 569. quod & ex indubitatis scriptoribus, confirmavit. 2 Historia Novorum Lib. 2. p. 41. & Lib. 3. p. 70. 3 Camdeni Britannia, in *Cantio*.

1 Clu-

deprehenditur. [1] Nec enim XXII. amplius millia passuum Anglicanorum separantur. Esse igitur vicinissimum fateor; atque inde quidem causa illius cadit: est enim vicinior quam ut commodus esse possit; [2] brevitas trajectus periculosum reddit. *Navibus trajectus hinc inde nullus datur, importuoso littore utrobique*, inquit Cluverius, suam de eo opinionem exponens. In quem etiam portum Chiffletius illud poetæ dictum aptissime transtulit,

Vixque manet portu tuta carina suo.

Ut autem eam ob causam est nimis vicinus, ita vicinior est, quam ut congruere possit cum numero milliarium, quæ spatio inter *Itium* suum Insulamque nostram Cæsar assignavit. Nec enim ea pauciora sunt quam XXX. nonnulla etiam exemplaria, quæ & optima esse dicuntur, XL. legunt.

Quod

1 Cluver. German. Antiquit. Lib. 2. p. 128. 2 Hoc trajectûs discrimen ob oculos habuisse videtur Ludovicus, cum à S. Thoma flagitavit, *ne quisquam inter Vitsan & Dubrim naufragio periret*, inquit Somnerus in sui Autographi margine.

1 German.

Gessoriacum est portus Itius.

Quod si horum nullus est *Portus Itius*, sique *Bononia* sola sit reliqua, inde sequetur portum eum esse *Bononiam*. Equidem ei omnes conditiones superius positæ optime respondent. Est enim & antiquissimus, & quanquam non Britanniæ proximus, neque hodie fortasse omnium capacissimus; certe eorum qui sunt paulo vetustiores, est & propinquissimus, & amplissimus, & commodissimus omnium qui in eo litore reperiuntur. Possent ad hæc confirmanda adjici & alia κριτήρια, *Via militaris*, *pharus*, & ejusmodi; verum brevitatis causa, Lectorem uberioris disquisitionis cupidum ad opera exactiora eruditi illius, acuti, & laboriosi Cluverii rejiciendum existimo; in quibus proculdubio illud inveniet, quo sibi satisfiat.

Tandem igitur (quippe
Conveniunt cymbæ vela minora meæ,)

Marlianus, Meyerus, Viginerius, eorumque sequaces, portum hunc *Caleti* statuant; alii cum Ortelio & Camdeno, *Vitsandi*; classis tertia cum Merula,

la, *Porteti*; quarta, *Stapulis*, quinta ad fanum S. *Audomari*; quod ad me attinet, ego non diutius, quasi *ea opinionum varietate territus*, cum Ponto Heutero de *Portus Iccii* positione hæsitabo; sed cum Velsero, Cluverio, Bertioque, *Bononiæ* colloco. Hic ergo, plene firmiterque persuasus, me in ipsum *Portum Itium* à Cæsare memoratum pervenisse, anchoras jaciam, navimque subducam; parum veritus asseverare, *Portum Bononiensem esse Julii Cæsaris Portum Itium.*

Exspectabunt fortasse nonnulli progressum paulo ulteriorem de Etymologia vocabuli *Iccium*: cum vero (quod de *Gessoriaco* observavit Cluverius) vox est sive nomen peregrinum ac barbarum, illius tractationem spero me posse deditâ operâ, absque ulla Lectoris offensione, declinare. Quapropter, eam in hac re regulam sequar, quam video eundem Cluverium de vocabulis abstrusis generatim tradidisse: [1] *Ego sane* (inquit) *ignorare origines ejusmodi vocabulorum multo*

1 German. Antiquitat. Lib. 2. p. 10.

multo malo, quam ridicule in eorum enodatione ineptire, ac turpiter errare. Aut etiam meipsum verbis Poetæ excusabo,

[1] *Non ego cuncta meis amplecti versibus opto.*

1 Virgil. 2. Georgic.

COROLLARIUM.

Portum Iccium esse Boloniæ, probatur ex Pictaviensi & Scriptore Vitæ Emmæ.

QUO appareat luculentius, Boloniam esse Cæsaris *Portum Iccium*, visum est mihi Corollarii loco amplum ejus rei testimonium adjicere; quod quidem aliquot post annos quam præcedens Dissertatio absolveretur, mihi occurrebat. Petitum id est è Gulielmi Pictaviensis libro, in quo scripsit vitam & res gestas Domini sui Conquestoris Normanici; conferendum autem cum loco illi παράλληλῳ in scriptore vitæ Emmæ Reginæ, uxoris Regis Æthelredi, matris Edwardi & Alfredi. Horum scriptorum prior in initio statim suæ Histo-

Historiæ, De Alfredo hæc habet; *Non multo post deinde interstiicio temporis, Doroberniam venit Aluredus, transvectus* ex portu Iccio, *accuratius quam frater antea adversus vim præparatus.* Ex quibus verbis perspicuum est, Aluredum in Angliam navigaturum apud *Portum Iccium* conscendisse. [1] Hic autem *Bononiam* intelligi, plusquam probabile efficiunt quæ de eadem materia ab altero illo scriptore relicta invenimus: *Statuto igitur die Alfridus minor natu, laudante fratre, elegit sibi commilitones, & accipiens iter, Flandriæ venit in fines: quo paululum cum Marchione Baldwino moratus, & ab eo rogatus ut aliquam partem suæ militiæ secum duceret propter insidias hostium; sed tantum Bononiensium paucos assumsit, & ascensis puppibus mare transfretavit.* Hæc duo loca comparata, ut se vicissim illustrant, ita habita (inter alias circumstantias) temporis quo scribebantur, ratione, quingentos scilicet abhinc annos, adeo proprio

1 Ei testimonio alterum quod expressum magis & disertum est, opposuit Cl. *du Fresne*, qui observavit ex Gulielmo Gemeticensi Aluredum e *Witsando* solvisse, non autem *Bononiâ*.

proprio atque gravi argumento controversiam propositam patefaciunt; ut quæcunque mea olim fuerit de persuasione aliorum sententia, non diutius dubitavero, quin nunc æquo Lectori tam cumulate satis sit factum, ut meam opinionem amplectatur.

FINIS.

Cl. Viri

CAROLI du FRESNE

DISSERTATIO DE *Portu Iccio*,

Ex ejus Commentariis in Vitam S. LUDOVICI desumpta, & Latine versa.

V

ar
vi
te
lu
ve
m
ro
re
ad
&
ro
ab
tr

CAROLI du FRESNE
DE
Portu Iccio
DISSERTATIO.

WISSAN eſt oppidum tenue Comitatus Bononienſis, in littore maris inter Bononiam Caletumque poſitum. Continet viginti quatuor circiter familias, præter tria aut quatuor alia, quæ ad illud pertinent, ædificia. Nihil habet ſive portarum, ſive foſſarum, ſive munimentorum: neqe ullæ veterum murorum quibus cingeretur antiquitus, reliquiæ ſuperſunt. Capellam habet ad finem oppidi, qua Bononiam ſpectat, conſtitutam; verum Eccleſia Parochialis eſt in vico de *Sombres*, qui ab eo loco paſſus ducentos quaſi aut trecentos abeſt. Inter eam Eccleſiam

oppidumque, [1] Caſtelli tumulus conſpicitur, qui, figura ovali, quadraginta plus minus perticas in longitudinem porrigitur. In oppido, cernuntur veſtigia quædam ædificii veteris, in quo (ut ferunt) reponi ſolitæ ſunt lanæ, quæ ex Anglia tranſportabantur: Aliorum etiam indicia videntur; quæ manifeſtum faciunt, oppidum iſtud amplius olim fuiſſe. Quid quod [2] Froiſſartus *magni oppidi* nomine appellavit; noſtræque Hiſtoriæ ſatis luculente oſtendunt, locum fuiſſe portu inſignem; utpote ex quo fere ſolverunt in Angliam trajecturi, (id quod in ſequentibus me demonſtraturum ſpero,) etſi nulla hodie illius indicia videamus. Liber Cenſualis Bononiæ ſub *oppidi* nomine meminit, & nunc etiam *Prætorem Conſules*que jactat, ad quos rerum civilis adminiſtratio, cognitioque criminum ſive in ipſo oppido ſive etiam in vicinia admiſſorum, pertinet: iidem *Xenodochio* quoque præficiuntur. Comes Bononienſis, ad cujus ditionem ſpectavit,

1 *Mote du Châtel*, apud du Freſne. 2 Vol. 1. c. 132.

ctavit, ibi Prætorem constituit: postquam autem ille Comitatus in *Coronæ* potestatem devenit, in eo institutus est *Balifatus Regalis*; quo munere fungitur Prætor Bononiensis, & eo singulis septimanis ad jus dicendum proficiscitur. Oppidum perfluit rivus tenuior, qui fontes suos aperit prope Ecclesiam Sombrensem.

[1] Gulielmus Camdenus in sua descriptione Angliæ, primus omnium affirmavit, locum hunc *Itium* esse *portum* cujus meminit Cæsar. Postquam enim eorum opinionem refutavit, qui Caleti statuendum opinantur, hæc adjicit: *Itium igitur alibi quærendum existimo, ad* Witsan *scilicet inferius prope Blacknest, quod nos* Withsan *vocamus, verbo ab Itio non abludente. Huc enim omnes ex hac Insula transmisisse, ex historiis nostris observamus.* Illam autem conjecturam esse omnium quotquot scriptores prodiderunt verisimillimam, tam firmis rationibus distinctaque auctoritate demonstrare conabor, ut nullus in posterum locus du- bitationi

Camdenus primum Witsandi Iccium collocavit.

1 In *Cantio*.

1 L. 5.

bitationi ſuperſit. Antea vero quam ipſam probationem aggrediamur, fundamenti vice neceſſarium erit ea quæ de hoc Portu à Cæſare relinquuntur, paucis perſtringere; deinde varias Auctorum opiniones de hujus ſitu enumerare, & ſtabilita Camdeni meaque ſententia, alias breviter oppugnare: neque enim me longa diſputatione implicare conſtitui, in hac re præſertim, quæ tot viros eruditos exercuit.

Portus à Cæſare memorati in littore Gallico.

[1] Inter Portus, trajectui è Gallia in Magnam Britanniam commodiſſimos maximeque ordinarios, tres à Cæſare recenſentur; quos ille in Morinis conſtituit. Unius vero tantum nomen prodidit; ejus nimirum quem ad legiones tranſportandas elegit, propterea quod eo in loco maria maxime eſſent anguſta, adeoque trajectus ex Gallia in Angliam breviſſimus: *Omnes ad Portum* Itium *convenire jubet, ex quo Portu in Britanniam trajectum commodiſſimum eſſe cognoverat, circiter millium paſſuum triginta à continenti.* Et Libro quidem præcedente, portum eum verbis

1 L. 5. de Bello Gallico.

1 Lib.

bis diſertis in partibus Morinorum collocavit: *Ipſe cum omnibus copiis in Morinos proficiſcitur, quod inde erat breviſſimus in Britanniam trajectus.* Adeo ut in loco quo ſitus eſt *Itius Portus*, tranſitus in Angliam breviſſimus fuerit. Præter hunc portum, duorum etiam aliorum in iiſdem partibus meminit, *inferioris* alterius, alterius *ſuperioris*. [1] Strabo de Portu Itio his quidem verbis loquitur; παρὰ δὲ τοῖς Μορινοῖς ἐςὶ καὶ τὸ Ἴτιον, ᾧ ἐχρήσατο ναυςάθμῳ Καῖσαρ ὁ θεὸς, διαίρων εἰς νῆσον. Omnes ſcriptores, quotquot ſive Cæſarem obſervationibus, ſive Galliam ſua Geographia illuſtrarunt, ſeſe in hujus loci ſitu inveſtigando multum exercuerunt: ex quo ſcilicet duorum aliorum qui in ejus vicinia collocantur, cognitio dependet. Eorum autem opiniones ita variæ eſſe deprehenduntur, ut judices etiam æquiſſimi multum dubitarint quam illarum præ cæteris amplecterentur. Neque ego illos refutatione dignabor, qui *Sluyſæ*, *Brugis*, aut *Porteti* eſſe contenderunt; propterea

Opiniones de Portu Iccio.

1 Lib. 6.

rea quod eæ opiniones parum admodum probabiles videntur. Illa vero quam ſuis Adverſariis Poematibuſque inſeruit [1] Turnebus, quam etiam comprobavit [2] Ortelius, quam denique nuper ſtabilivit, & ſua auctoritate confirmavit, explicuitque [3] P. Malbrancq, paucos admodum patronos reperiet, ſi modo altius expendatur. Ii homines eruditi S. *Audomari* oppidum *Portum Itium* fuiſſe exiſtimarunt, partim perſuaſi nomine ejus *Sithiu*, (quo illud Hiſtoriæ ac monumenta ante monaſterium ibi Sancto dicatum, appellarunt;) partim etiam quod in locis finitimis anchoræ, mali, naviumque fragmenta in terrâ recondita, reperiri dicuntur: id quod etiam confirmant à loci ſitu, qui æſtuarii ſpeciem repræſentat; adeo ut iis veriſimile videatur, totum eum tractum mari olim obrutum fuiſſe, illudque ibi ſinum capacem efformaſſe. Unde con-

1 Adverſ. l. 8. c. 21. in Poem. 2 Ortel. in Theſ. Geograph. 3 Lib. 1. & Chifflet. Cap. VII. Sed Ortelius, quantum ex Tabulis ſuis exiſtimare licet, ei opinioni poſtea renunciavit, & *Itium* ad Witſandum tranſtulit. Hanc opinionem de Audomaropoli fuſius refutavit Cl. Somnerus in ſua iſſertatione de Portu *Iccio*. Sect. 7. 1 Turneb.

concludunt, nomen *Sithiu* ei inditum quaſi *Sinus Itius*; portu, ſive potius portus veſtibulo verſus *Sangate* directo. His addunt, Geſſoriacum eſſe idem quod *Soriete*; illud autem hac ex parte non longe ab Audomaro ponitur.

[1] *Terreus hic olim campus dum præpete curſu*
Iccius adverſæ tranſmittit carbaſa terræ
Portus, & ad reduces exporrigit ora faſelos:
Dumque ſinu Geſſoriacum penetrare reducto
Longius, immiſſum penitus ſalis alluit æquor:
Nunc cava cæruleo quâ gurgite ſæpe tenebat
Pinus iter, ſulcos infindit durus arator,
Exercetque ſolum; glaucis regnataque Divis
Poſſidet arva Ceres, campi quáque ante natabant,
Turritâ Audomarum muri cinxere coronâ.

Opus

1 Turneb. Adverſar.

1 German.

Opus vero tantummodo eſt ut oculos conjiciamus in Tabulam eam quam P. Mailbrancq delineavit; unde ſtatim perſpiciemus ejus conjecturæ improbabilitatem; quæ alias etiam à [1] Cluverio refutatur. Marlianus, Meyerus, Præſes de *Thou*, Vigenerius, Bertius, alii, in ea fuerunt ſententia, *Caletum* eſſe *Portum Itium*: ſimul propter ejus commoditatem, ſimul etiam quod hodie in Angliam navigaturi, ibi frequentiſſime conſcendunt. Ratio autem propter quam ea opinio Camdeno diſplicet, hæc eſt; quoniam *Caleti* mentionem nuſquam invenimus ante tempora Philippi Gallici Comitis Bononienſis, qui primus illud munire incœpit. Res tamen certiſſima eſt, (id quod alibi etiam à me demonſtratur) portum ante illa tempora celebrem fuiſſe. Chiffletius inauditam conjecturam protulit (eruditione magis quam argumentis ſtabilitam,) aſſeruitque *Mardicum* prope Dunkerkam eſſe *Portum Iccium*: [2] quaſi locus ille nomen ſuum non deduceret ex duobus voca-

1 Germ. Antiq. l. 2. Cap. 28. 2 Bert. de Aggeribus, c. 13.

1 De

vocabulis Teutonicis, ſeu Belgicis *Mar diik*, h. e. agger maris. [1] Maris enim illis in locis vehementes inundationes, ripas firmiſſimas incolis neceſſarias fecerunt; quæ etiam in oris finitimis fere conſpiciuntur.

Communiori autem conjecturâ de ſitu hujuſce portus, (quam etiam admiſerunt Cluverius, Joſephus Scaliger, Nicolaus Berger, P. Boucheer, M. Sanſon, aliique complures) eſſe Bononiæ ſtatuitur. Rationes ſcriptorum præcipuæ è [2] Plinio petuntur, [3] Suetonio etiam, [4] Floro, [5] Mela, Olympiodoro, reliquiſque quotquot in toto tractu Morinorum non alium aliquem Portum, tranſitu ſaltem è Gallia in Britanniam paulo celebriorem, præter *Geſſoriacum* agnoſcunt: hoc autem Tabulæ Peutingerianæ eſſe oppidum *Bononiam* diſerte aſſerunt. Secundo, argumentum ſumunt à viis militaribus ſive Romanis, ad illud oppidum finitis terminatiſque; ultra quod, [1] qui

1 De harum inundationum ratione cauſiſque, vide quæ ſub finem Sectionis VII. de Portu *Iccio*, dixit Cl. Somnerus.
2 Plin. Lib. 4. c. 16. 3 Sueton. in Claud. 4 Flor. l. 1. c. 11.
5 Mela. l. 3. c. 2.

1 Anto-

[1] qui eas curioſius delinearunt, non alium invenere locum, unde trajectus è Gallia in Angliam ordinarius eſſet. M. Sanſon argumentis ſuperius traditis & aliud addidit, à vento qui Cæſarem tranſvexit, quóque naves impeditæ ſunt quo minus ad terram pervenire poſſent, deſumptum. Quam autem fundamento debili ea innitatur opinio, quam etiam facile deſtruatur, attende. Etſi enim ultro agnoſceremus, Geſſoriacum adeoque Bononiam, portum fuiſſe præcipuum maximeque celebrem in toto Morinorum littore, non tamen inde ſequetur nullum extitiſſe alium è quo in magnam Britanniam ſolverunt. Imo Cæſar, quo in loco Itii meminit, aperte contrarium indicavit, cum ibi [2] *ſuperioris* alterius, alterius *inferioris* mentionem fecerit: inde enim concluditur, tres ad minimum fuiſſe. Cum autem de iis portubus loquitur tanquam littori Anglicano maxime vicinis; neceſſario

1 Antoninus. Tabulæ Pèuting. 2 Portus *ſuperiorem* & *inferiorem*, quorum meminit Cæſar, exiſtimat Cluverius fuiſſe ſolum æſtuaria ſive navium ſtationes quaſdam.

1 Portus

rio intelligendus eſt de illis, qui regni iſtius Promontorio directe opponuntur (hoc vero Geographi Cantium, Angli the Neſſe appellant) [1] & littori quod *Rhutupina littora* Poetæ nominarunt, in vicinia de *Richburrow*, quod in Comitatu Cantiano conſtituitur. Reliquum igitur eſt, ut trium Portuum Cæſarianorum poſitiones à Caleto uſque ad Bononiam quæramus: ſpatium enim illud unicum eſt, quo mare maxime coarctatur, quóque littora utriuſque regni arctiſſime conjunguntur. Cum vero è tribus iſtis in littore Morinorum poſitis *Portus Itius* medium locum obtinuit, non alibi quam *Witſandi* collocari poſſe videtur: tum quod trajectus maris ibi proculdubio eſt breviſſimus, tum vero quod ex duobus Portubus ab utraque Itii parte, veriſimile eſt alterum eſſe *Bononiam*; alterum, *Caletum*. Quanquam

1 Portus Rhutupinus Cæſaris temporibus non videtur multum floruiſſe; nam ad Dubrim omnes e Gallia naves appulſas fuiſſe, affirmare videtur Cæſar his verbis; *Inſula natura triquetra; cujus unum latus eſt contra Galliam. Hujus lateris alter angulus, qui eſt ad Cantium, quo fere omnes è Gallia naves appelluntur*, &c.

1 Berger.

quam enim ab ipſis Cæſaris temporibus, *Geſſoriacum* portus fuerit duobus reliquis & amplior & inſignior; inde vix ſequetur, Cæſarem (eo relicto) non potuiſſe, aut etiam debuiſſe, ad alterum, ubi breviſſimus eſſet trajectus, proficiſci; quò tum celerius, tum minori cum diſcrimine, omnes ſuas copias in magnam Britanniam tranſportaret. Hoc illud ipſum eſt (ut in ſequentibus patebit) quod Gallis noſtris in uſu fuit, ut poſthabito portu Bononienſi, quoties in Angliam navigaturi eſſent, apud *Wiſſan* conſcenderent. Quod etiam de Caleto dicendum eſt, etſi tranſitus ex eo loco ſit longe brevior quàm verſus Bononiam.

Secunda ratio, quam ad *Itium portum* Bononiæ ſtabiliendum afferunt, à viis Romanorum deſumitur, neque firmiori fundamento adſtruitur. Lubens equidem confiteor, vias militares ab Antonino, Tabuliſque Peutingerianis repræſentatas, ultra Bononiam non extendi, ſed ibi plane terminari. Neque tamen inde colligere poſſumus, non alium fuiſſe in Morinorum

norum partibus locum, qui *Itii* nomine appellaretur. Verissimum quidem est, vias hujusmodi ad commoditatem itinerum & hospitii exercitus Romanorum fuisse constructas. (Quod cum eruditus Bergerus ita luculente demonstravit, supervacaneum erit illius veritatem aliorum auctoritate confirmare.) Vere etiam dici potest, rem esse parum probabilem, Cæsarem, instituta in Morinos, unde in Britanniam trajiceret, expeditione, suos per aliam semitam, quam quæ fuit exercitibus ordinaria, deducturum. Interea tamen certissimum est, quo tempore Cæsar in Angliam trajecit, nullas Romanorum vias fuisse in Gallia constructas; Belgicâ præsertim, quæ modo jam subjugabatur. [1] Ad hæc, semitas eas (quas vulgus *Strata de Brunehaut*, sive *vias stratas* appellant) nemo ante Augustum, successorem Cæsaris, ejusque generum Agrippam, in Belgica sive etiam in reliqua Galliarum parte moliebatur. Sed neque verum est, vias Romanorum Bononiæ finiisse,

Viæ tempore Cæsaris nullæ in Belgio constructæ.

1 Berger. l. 1. c. 28, 29.

1 Malbranc.

iſſe, cum à Bononia ad *Wiſſandum* deducebantur; quæ ad hoc etiam tempus integræ remanent, vulgo *Viæ ſtratæ ſive ſtrata de Brunehaut* vocitatæ. Id quod à [1] P. *Malbrancq* confirmatur, ut in Tabula ſua Morinorum, ita etiam ubi vias Romanorum in illis partibus inventas deſcribit. Ex quibus quidem colligi poteſt, quòd ſi Itinerarii auctores vias ultra Bononiæ oppidum non deduxerunt, hoc ab iis idcirco factum, quoniam portum eum capaciſſimum, locumque hoſpitiis accommodatiſſimum exiſtimarint: hoc enim eſt in quod Romani præcipue incubuere; eo certe tempore non tam ſolliciti de Viarum *compendiis*, quam de commoditate hoſpitii copiarum; quod Bergerus abunde probavit. Quantum ad argumentum iſtud à *Ventis* deductum; cum directum illud littus iiſdem omnino exponitur, nihil mea opinione inde magnopere concludi poteſt; etſi [2] P. *Malbrancq* ad illos recurrit, ut ſuam opinionem de iſtius

1 Malbranc. Tom. p. 594. 2 Lib. 1. c. 9.

1. Eruditiſ-

iſtius portus poſitione confirmat, quem verſus *Sangate* conſtituit.

Bononia non potuit tria ſimul nomina habere.

Quod autem, meo judicio, plurimum confert ad demonſtrandum, *Bononiæ* non eſſe Portum Itium, hoc eſt, quià parum veriſimile videtur, oppidum iſtud tria ſimul nomina obtinuiſſe: certum enim eſt & *Geſſoriacum* & *Bononiam* fuiſſe nominatum. [1] Scio equidem, nec eſt improbabile, primum illud eſſe *Pagi* nomen ſive regionis in qua conſtituebatur: parum tamen verebor univerſim aſſeverare, raro admodum in reliquiis antiquæ Geographiæ reperiri, eundem locum duo ſimul nomina obtinuiſſe; præter illud populi ſive regionis, quod ei decurſu temporis adcrevit. Quod ut exemplis pateat, *Paris* (appellata etiam *Lutetia*) Pariſiorum; *Amiens* (vocata *Samarobriga* ſeu *Samarobriva*) Ambianorum, nomen retinet. Idem de aliis dicendum, quæ ſunt nomina populorum, regionumque, in quibus poſita

1 Eruditiſſimus Cluverius (German. Antiquitat. de Portu *Iccio*) contra Scaligerum probavit, *Geſſoriacum* nomen oppidi fuiſſe.

ejuſmodi oppida fuerunt. Dici nihilo minus poteſt; oppidum Boniæ, ut *Geſſoriacum* à populi vicini nomine, ita *Itium* & *Bononiam* peculiari ratione, fuiſſe appellatum; quod tamen parum probabilitatis oſtentat. Quæ autem [1] Velſerus ad hanc objectionem diluendam protulit, mihi nequaquam ſatisfaciunt.

Witſand eſſe Portum Itium probatur.

Refutata jam opinione maxime recepta de Portus *Itii* poſitione; reliquum eſt ut noſtram, ſive potius quidem Camdenianam, ſtabiliamus: is enim primus eam excitavit, quæ tamen leviter admodum ab illo confirmatur. Ad inveſtiganda igitur loca quorum antiqui meminerunt, quorumque nomina ſive diuturnitate extinguuntur, ſive etiam ita multum immutantur, ut nulla fere veſtigia minimum luminis ſuppeditent; ad tria præcipue argumenta recurri ſolet. Horum primum eſt *ſitus*; ſecundum, *diſtantiæ ab aliis locis finitimis, Itinerario ac Geographis memoratis*; tertium, *ſimilitudo veterum nominum, novorumque* ac

1 Comment. ad Tab. Peutingerian.

1 Pontus

ac eorum quibus hucuſque utimur. Hæc tria indicia nobis quaſi Lydios lapides aut ſaltem fundamenta,ſumus facturi, quo felicius *Portum Itium* exquirere ac invenire poſſimus; in cujus quidem inveſtigatione tot Auctores ita vehementer deſudarunt, ut unus inter reliquos hæc ſcripta reliquerit: [1] *Fateor à veteribus autoribus perſpicue clareque doceri non poſſe, quo olim loco* Itius *aut* Iccius *fuerit portus: bene quidem quod ſub imperio ac ditione Morinorum, & inde breviſſimum in Britanniam trajectum fuiſſe.* Quanquam autem tam graves ſcriptores in hujus indagatione erraverint; mihi etiam hanc veniam indulgebo, abſque pertinaci tamen fiducia exitum illis feliciorem inveniendi. Libere interim meas conjecturas eorum judiciis permitto, qui ſibi literaturæ ac eruditionis nomen aſſumpſerint.

Ut igitur à ſitu ordiamur; Cæſar diſertis verbis certiores fecit, *Portum Itium* in loco quodam conſtitiſſe, ubi trajectus Oceani in Angliam eſſet *Indicia Portus Itii.*

G 2 com-

1 Pontus Heuterus l. 2. de Vet. Belg. c. 18.

1 Com-

commodiſſimus: *Ex quo portu commodiſſimum in Britanniam trajectum eſſe cognoverat.* Quod autem ait fuiſſe *commodiſſimum*, intelligendus eſt quaſi *breviſſimum* dixiſſet; quod & alio in loco non obſcure indicavit: *Ipſe cum omnibus copiis in Morinos proficiſcitur, quod inde erat breviſſimus in Britanniam trajectus.* Unde quidem colligitur, Cæſarem eo tempore non tam portus magnitudinem attendiſſe, quam commoditatem ad trajectum, tranſitumque breviſſimum. Nautarum vero indicia indubitatum faciunt, trajectum maris à *Wiſan* in Angliam, directiorem eſſe & breviorem, unâ quidem leugâ, ſive etiam unâ ac dimidiâ quam à Caleto; quam à Bononia vero, duabus leugis, iiſque amplioribus. Trajectus à *Portu Itio* ſecundum Cæſarem, ſpatium habuit millium paſſuum triginta: *Circiter millium paſſuum triginta à continenti.* Geographus Arabicus tantum viginti quinq; agnoſcit. Strabo trecenta & viginti ſtadia ponit, quæ mille paſſuum quadraginta conficiunt. Verum cum diſtantiæ ex eo pendent loco, in quem Cæſar in Anglia

glia appulit (eum autem vulgo apud *Richburrow* aut *Sandwicum* ſtatuunt,) ex iis difficulter admodum fundamentum firmius elicitur. Neque etiam facilius eſt, de ſitu argumenta à Promontorio haurire, quod Ptolemæo Ἴκιον ſive Icium vocatur; quoniam quæ de eo reliquit, ſunt admodum incerta; etſi quidem illud poſitum in longitudine 22 Grad. quindecim minutorum, (Geſſoriaco quoque in 22 Grad. 45. minut. conſtituto,) cum poſitione Promontorii & Capæ de *Blacnez*, *Wiſſano* maxime propinqui, convenit. Hoc vero à *Wiſſan* non ultra leugæ dimidium, ſed à Bononia trium ſpatio abeſt. In mare dimidium leugæ grandioris porrigitur, & eſt terræ apex Magnæ Britanniæ multo maxime vicinus.

Nomen autem *Wiſſani* conjecturæ de Portu *Itio* ſive *Iccio* non minus favet. Codices enim MSS. Cæſaris diverſimode vocabulum repræſentant. Nonnùlli cum ſimplici (c) ſcribunt, *Icius*; duplici alii, *Iccius*; alii demum per (t) ſimplex, *Itius*. Lectionem primam probaſſe videtur Ptolemæus, *Wiſſan eſſe Portum Itium ex nomine concluditur.*

 qui

qui Promontorium Portui vicinum Ἴκιον ἄκρον appellat. Secunda auctoritatem recipit tum à nomine Præfectus Rhemorum, à [1] Cæſare memorati, quem *Iccium* ſimiliter vocavit; tum etiam ab ea appellatione populi magnæ Britanniæ, quos *Wiccios* Geographi nominarunt. Tertiam demum amplexus eſt [2] Strabo, qui eum Portum, Ἴτιον nuncupat. Ad veram igitur ἐτυμολογίαν & originem hujus appellationis inveniendam, animadvertendum eſt, quo demum nomine in Gallorum lingua vocaretur, cum jam Cæſar illam latinitate nondum donaſſet. Probabile quidem eſt, Cæſarem primam vocabuli ſyllabam (*wi*) expreſſiſſe per (*i*) ſimplicem, locumque ipſum *Wic* vel *Wics*, ſive etiam *Wis* & *Wits* fuiſſe appellatum; ea ſiquidem erat pronunciatio Linguæ Gallicæ familiaris & ordinaria, & hucuſque inter Alemannos Belgaſque conſervatur, qui inde ſuam originem derivant. Nec enim Cæſar ſyllabam (*wi*) Latine aliter potuit exprimere quam per (*i*) ſimplex,

1 Comment. de Bell. Gall. l. 2. c. 3. 2 Lib. 6.

ſimplex, propterea quod duplicis *v* pronunciatio, gutturis eſt magis quam Linguæ, & ſonum plane 𝔢 *ou* reddit; id quod Lingua Latina non ſatis commode enunciare poteſt. Iis præmiſſis, videamus proxime quam probabiliter terminationem vocabulum illud in Idiomate Gallico habuerit. Si in ea lingua locus appellatus fuerit (*Wic*,) non debuiſſet Cæſar in *Icius* ſive *Iccius*, ſed in *Icus* convertere; [1] quod quidem in nomine *Litavici*, alterius è Galliarum præfectis, ab eo factum conſpicimus. Eum ſæpius memorat: cujus nomen veriſimile eſt *Litawic* ſive *Luitwic* in lingua Gallorum fuiſſe; unde non dubitandum eſt quin nomen illud *Hludowic* profluxerit, quod crebro occurrit in hiſtoria ſecundæ Regum noſtrorum Genealogiæ. Unde Ludovicus *le Debonaire* in eo verſu per Buſæum conſcripto, ita nominatur:

> Hludwic *juſtus erat, quo Rex non juſtior alter.*

Quod

1 Cluver. in German. l. 1. c. 6. Pont. Heut. de Vet. Belg. p. 225. Joſ. Scaliger, Ep. 228. Buſæus in Not. ad Ep. 1. Hincm.

1 Kilian.

Quod etiam cernendum eſt in illius quæ ſuperſunt Numiſmatibus, quibus ejus nomen conſtanter *Hludowicus* ſcribitur. Heuterus ita vocabulum *Luitwich* interpretatus eſt, quaſi idem plane ſignificaret quod *Hludwic*, via popularis: [1] Kilianus, *populi refugium*, propterea quod vox ea *wic*, in Lingua Saxonica & Alemannica veteri, nunc quidem *munimentum*, nunc vero *domum*, aliquando etiam *ſinum* ſeu *portum* indicat. Quod ad pronunciationem *&* *Wics* attinet, non memini equidem me eam unquam animadvertiſſe in veteribus Alemannorum nominibus, quæ ex noſtris Hiſtoriis petuntur; ſed ſæpius *Wits*, *Wiſs*, & *Wite*, quæ auctore [2] Pontano in Originibus Francicis, & [3] Sonnero quoque, *prudentem* ſive *prudentiam* ſignificant. Quod ſi ille de quo loquimur Portus, apud Gallos *Wics*, *Wits*, ſive *Wiſs* nominabatur, nullo modo potuit Cæſar niſi per *Icius* vel *Itius* exprimere: nec enim vocabuli Gallici ultima litera *s*, commode niſi per eam terminationem,

1 Kilian. in Etymolog. 2 Orig. Franc. l. 6. 3 Gloſſ. Sax.

1 Paulus

nem, enunciari potuit. Difficile admodum esse fateor quicquam certi ex eis Etymologiis concludere. Certe ego isti assentiri non possum, quam [1] nonnulli *Itio* portui tribuerunt, eum deducentes ab *Itando*, quod ibi fere, in Angliam *ituri*, navem conscenderent. Neque etiam [2] Heutero, qui Portum *Iccium* quasi *Ic-cie*, h. e. video, scilicet Insulam Britanniam, dictum contendit. Hujusmodi enim omnia minimam veri speciem præ se ferunt. Interea vero magnam affinitatem inter *Its* sive *Itius*, & *Witsan* deprehendimus; præsertim cum certissimum est, terminationem eam (*an*) communem esse pluribus Bononiensium nominibus, tam locorum quam familiarum. Observabimus nihilominus in sequentibus, quod Auctores ei suas Etymologias accommodare tentarunt.

Antiquitas portus Witsandi.

Ego interim arbitror, firmissimum argumentum, unde Portum *Itium* apud Wisan esse concludamus, inde deduci, quòd ex auctoritate plurium Auctorum gravissimorum apertum est,

1 Paulus Æmil. 2 Cap. 10. p. 48.

1 Vita

eſt, locum ſive portum de *Wiſſan*, eum ſingulis ætatibus fuiſſe, unde è Gallia ſive Francia in Angliam ſolverunt, & in quem ex Anglia in Galliam navigantes appulerunt. Sermo quem de ea materia, Pariſiis habui apud D. de *Heroual*, (*Computorum Auditorem*, qui mihi ſuam amicitiam dignatus eſt) cum D. Sanſon, homine harum rerum cognitione celeberrimo, quique omnium maxime Geographiæ arcana reſeravit; mihi promiſſa perſolvendi neceſſitatem impoſuit. Tunc enim ei pollicitus ſum, me ex antiquis & idoneis auctoribus ſexaginta plus locos prolaturum, qui eam propoſitionem confirmarent. Quam quidem ut aggrediar probationem, temporis & ſeculorum ordinem ſervabo, quibus ſingula ſcribebantur.

[1] Reperio igitur S. Wlganum, S. Columbani ſocium, circa An. 566. ex Anglia in Galliam trajicientem, *appuliſſe ad portum* Witſan *appellatum, qui videlicet locus ex* albentis ſabuli *interpretatione*,

1 Vita S. Vulgani, in Hiſtoria Abbatiæ de S. Ouen p. 457. Malbr. l. 2. c. 54.

1 Lam-

pretatione, *tale ſortitur vocabulum.* Verba ſunt ejus Auctoris qui illius Vitam ſcripſit; & quantum ad vocis etymologiam, cum iis conveniunt quæ de eadem materia reliquit [1] Lambertus d' Ardres: *Britannicum ſecus portum, qui ab albedine arenæ vulgari nomine appellatur* Witſand: Vocabulo ex *White*, quod idiomate Anglicano Belgicoque *album* ſignificat, & *ſand*, quod ſabulum, compoſito. Et quidem quanquam Etymologiis non multum tribuo, adnotandum tamen exiſtimavi, [2] Philippum de Breton, quo in loco de Bloetenſibus loquitur (ii litora maris circa *Furnes* incolunt,) ſatis perſpicue obſervaſſe, ſabulum iſtius littoris ad *album* vergere:

Inde movens iterum claſſis legit æquoris undas
Quod Bloetinorum candentia *littora lambit*,
Quaque mareſcoſos extendit Flandria campos.

Idem de *Wiſan* his quidem verbis confirmavit

1 Lambert. Ardr. p. 3. 2 Lib. 9. Philipp. p. 206.

1 Lib.

firmavit [1] Malbrancqus. *Ipsum montem arenosum, qui mire ab ipso pelago in altum exsurgit, non dixeris arenis, sed è cretaceis molibus compactum: tantus enim est candor, tantamque in duritiem abiit, ut solidiore illic non opus sit muro.* [2] Merula etiam dicit, quod in iis locis, *arena est ejus generis, quam urentem vocant.* [3] Palladius & [4] Vitruvius de eadem *albi sabuli* specie loquuntur.

[5] Edowinus à Rege Athelstano fratre suo in exilium missus, anno 933. ex Anglia in Galliam transiit, & ad *Wissan* appulit: *Augusto scilicet à Doveria in Withsand mari.*

Sub idem tempus, locus ille à Normannis destructus, restitutus est à Rege Ludovico *Transmaritano.* Ad hunc etiam portum referri debere videntur verba illa [6] Flodoardi, An. 938. *Ludouicus Rex maritima loca petens, castrum quoddam portumque supra mare, quem dicunt* Guisum, *restaurare nisus est.* Nec enim ea descriptio alten

1 Lib. 2. c. 54. 2 Lib. 3. p. 469. 3 Lib. 1. c. 10. 4 Lib. 2. c. 4. 5 Monast. Anglican. To. 1. p. 194, 195. Will. Malmesb. l. 2. Hist. Angl. c. 6. p. 53. Matt. Westmonast. An. 934. 6 Flodoard. in Chr.

1 Brom-

teri cuivis portui reſpondebit. Ad hæc, nomen ei ab hoc ſcriptore tributum, cum altero iſto *Guizant* affinitatem habet, quomodo Hariuſlus *Wiſan* appellavit: certum etiam eſt, nos Gallos Alemannorum (*W*) per (*Gu*) efferre; id quod videre eſt in vocibus *werre*, *wage*, aliiſque, quas nos *guerre*, *gage*, &c. pronunciamus.

[1] Rex Ethelredus, cum è ſuo regno per Swanum Regem Danorum pelleretur, conſcendit an. 1013. apud *Witſan*, ad Ricardum Normanniæ Ducem profecturus.

[2] Gulielmus Gemeticenſis aſſerit, Aluredum S. Edouardi Regis Angliæ fratrem, è Gallia in Angliam rediturum, *portum* Wiſanti *petiiſſe*, *& hac tranſfretantem Doroberniam veniſſe*.

[3] Gulielmus Pictavienſis, Archidiaconus de *Lizieux*, de reditu Aluredi loquens, diſertis verbis *Icii* nomen Portui iſti attribuit: *Dorobernıam venit Alueradus tranſvectus ex Portu* Icio. Locus plane ſingularis ad ſitum *Itii* portûs illuſtrandum.

[1] Euſtatius,

1 Brompton, p. 892. 2 Lib. 7. c. 9. Walſingham, p. 434. 3 Geſt. Guil. Reg. Angl. p. 178. 1 Will.

[1] Eustatius, Comes Bononiensis, invisendi ejusdem Edwardi causa, in Angliam trajecit, *transfretato mari de* Whitsand *in Dovoriam.*

[2] Gerouinus Abbas de S. *Requier*, sub An. Dom. 1069. postquam terras visere constituisset, quotquot in Anglia ad suum Monasterium pertinerent, *Ad maris ingressum properavit, quem nominant plebeiales* Guizant.

[3] Gulielmus Malmesburiensis adnotavit, Stephanum Comitem de *Mortain* & Bononia, Henrici Regis nepotem, *in Angliam per* Witsand *maturasse adventum.*

[4] S. Anselmus Archiepiscopus Cantuariensis, è regno ab eodem Rege ejectus, *Withsandum appulit.*

[5] Gulielmus Rufus, cum patrem in Normannia pene mortuum reliquisset, juxta illius præceptum in Angliam ad regnum illud occupandum transiit; *Qui mox ad portum*, qui Witsand *dicitur, pervenit, ubique jam patrem audivit obiisse.*

[1] Henri-

1 Will. Malmesb. Gest. Angl. p. 81. 2 Hariulf. l. 4. c. 22. 3 Lib. 1. Hist. Novellæ p. 178. 4 Gulielm. Malmsb. de gestis Pontif. p. 222. Eadmer. l. 2. vitæ S. Anselmi. c. 29. 5 Ord. Vit. l. 7. p. 659. Fra. de Gul. Conq. p. 32. 1 Lib.

[1] Henricus Huntingdonienſis refert, Gulielmum Rufum è Normannia redeuntem, conſcendiſſe *apud* Withſand, *unde appulit Doroberniam.*

[2] An. 1110. cum filiam ſuam Henrico Imperatori in uxorem dediſſet, *miſit eam à Dovere uſque ad* Witſand.

Eccleſiæ itidem de *Laon* Canonici, An. 1113. inde ſolverunt in Angliam cum ſcrinio de N. D. aliiſque iſtius Eccleſiæ reliquiis, ad colligendos nummos quibus reficeretur, cum igni incenſa fuiſſet; poſt martyrium Epiſcopi Gualdrici: [3] *Apud portum, qui vocatur* Wiſſant, *à nautis convocati, navem intravimus.*

[4] Henricus Rex Anglorum in eum è Dubri appulit An. 1155. *apud Douram mare intravit, & appulit* Wiſant.

[5] Geographus Arabicus, qui circa idem tempus vixit, illius mentionem fecit, tanquam portus ordinarii unde in Angliam ſolveretur, his quidem verbis: *Ab illa etiam* (Rotomago) *ad urbem*

1 Lib. 7. p. 373. Brompt. p. 991. 2 Sim. Dun. de Geſt. Angl. 3 Herm. l. 2. de mir. S. Mariæ Laud c. 4. 4 Rob. de Mont. Rad. de Diceto. 5 Alderiſ. 2. part. Clim. 6. p. 253.

1 Pag.

urbem Vadiſant, *exiguam valde, mari adjacentem,* LXXX. *M.P. & ex hac urbe conſcenduntur naves adeuntes Inſulam Angliam, quam dividit à Continente fretum habens in longitudine* XXV. *M.P.* Unde manifeſtum eſt, quam ob cauſam [1] Lambertus d' Ardres, qui eodem ſeculo vixit, in loco modò memorato, eum *Portum Britannicum* appellavit.

[2] S. Thomas Archiepiſcopus Cantuarienſis, ſe ex Anglia ſubducens, ad *Wiſſan* venit; cumque ab exilio rediit, inde in Angliam ſolvit.

[3] Robertus etiam Comes Leiceſtriæ, ibi anno 1173. conſcendit.

[4] Henricus II. Angliæ Rex, anno ſequenti inde ſuas copias in Angliam tranſmiſit; & anno 1179. *navem aſcendens apud* Witſand, *in Angliam rediit.*

[5] Eodem anno, Philippus Comes Flandrenſis ex eo portu ſolvit, ad S. Thomæ ſepulchrum peregrinatione profecturus.

[6] Ludovicus Junior, Galliarum Rex,

1 Pag. 3. 2 Gerv. Dorob. p. 1413. Hovd. p. 520. Vita S. Th. quadrip. l. 3. c. 3. 3 Radulph. de Diceto. 4 Hovd. Rad. de Dicet. 5 Brompton, p. 1126. 6 Hovd. p. 592. Brompt. p. 622. Matth. Weſtm. An. 1179.

1 Brompt.

Rex, in Angliam eodem conſilio trajecturus, in iſto portu navem conſcendit. Sub idem tempus, refert ſcriptor Anglicanus, eum jam rediturum, quòd mare horreret, Sanctum illum ſuppliciter rogaſſe, *ut in illo tranſitu nullus pateretur ex illo tempore naufragium.* Quæ falſo Camdenus S. Ludovico adſcripſit.

[1] Henricus Angliæ Rex, An. 1180. ibi conſcendit, ex Gallia in Angliam tranſiturus.

Idem Rex, pace inter Regem Galliæ, & Flandriæ Comitem ſtabilita, in Angliam rediens, Anno 1184. *Tranſfretavit in Angliam inter* Withſand *&* *Doveram.*

[2] Anno ſequenti, Epiſcopus Dunelmenſis, & aliqui ex Proceribus Angliæ, *transfretarunt inter Doure &* Witſand.

[3] An. 1187. idem Rex Henricus II. *applicuit apud* Witſand *in Flandria.*

[4] Sub eodem anno alius auctor:

H *Placuit*

1 Brompt. p. 1146. Hovd. p. 622. 2. Hovd. p. 630. Brompt. p. 1240. 3 Hovd. p. 634. 4 Gervaſ. Dorob. p. 1487.

1 Gervaſ.

Placuit ei S. Thomam visitare, sicque per Dovoriam, quo brevis est transitus, Witsandum *adire.*

[1] Anno 1189. Baldwinus Episcopus Cantuariensis, *Iter per* Witsandum *paravit in Angliam.* [2] Quod etiam factum est à Galfrido Archiepiscopo Eboracensi, Anno 1191.

[3] Post aliquot annos, Joannes Comes de Mortain, *Regis Angliæ frater, applicuit in Flandria apud* Wissand.

[4] Sub idem tempus, Hugo Episcopus Dunelmensis, in Galliam proficiscens, mare pertransiit inter Dubrim & *Withsan.*

[5] An. 1193. Idem Comes de Mortain, apud *Witsandum* classem armavit, qua Angliam invaderet.

Secula sequentia, alia nobis exempla suppeditant, quibus nostra Propositio confirmetur.

[6] Anno 1207. Monachi qui ex Anglia à Rege Johanne pellebantur, sese in Galliam recepturi, apud *Wissan* appulerunt.

[1] Mat-

1 Gervas. Dorob. p. 1546. 2 Hovd. p. 701. Brompt. p. 1224. 3 Hovd. p. 706. 4 Brompt. p. 1240. 5 Gervas. Dorobern. p. 1581. 6 Malbr. Lib. II. c. 9.

1 Matth.

[1] Matthæus Parisiensis, An. 1242, & 1243. nautarum de *Wisan* & *Calais* mentionem facit. Et Anno 1251. dicit Comitem Leicestriæ, in Angliam rediturum, *navem ascendisse apud* Witsand.

[2] Anno 1299. Joannes de Baliol, Scotorum Rex, qui ab Edwardo Anglorum Rege vinculis tenebatur, tandem liberatus, ad *Wissan* transmissus est, circa tempus illud quo Concilium ibi convocatum, Statutum confecit in Annalibus Odorici Rainaudi conspiciendum, quod hæc verba exhibet: *Actum apud* Wissant *de regno Franciæ supra mare, in hospitio Joannis Steuari.*

[3] Anno 1327. D. de *Beaumont*, in auxilium Regis Angliæ contra Scotos proficiscens, cum suis copiis apud *Wissan* conscendit; [4] quod etiam anno sequenti factum est à legatis Regis Galliæ ad Angliæ Regem.

A quo autem tempore Caleti oppidum in Anglorum potestatem cessit, illud non solum communitum est,

 portus

1 Matth. Par. pagg. 399, 406, 554. 2 Raynald. hoc An. n. 21. 3 Froiss. Vol. 1. c. 16, 17, 19, 20. 4 Id. Cap. 25.

1 Id.

portuſque refectus & adauctus; ſed etiam iſte apud *Wiſſan* derelictus, nullo amplius uſui fuit ex Anglia in Galliam tranſeuntibus. Ex parte altera, cum inter duas nationes bellum fere continenter geſtum eſt, neque ſine magno diſcrimine ex eo portu ſolveretur, Bononiam elegerunt; ut quæ, oppidum eſſet tum inſignius tum firmius *Wiſſano*, [1] quod ab Anglis deturbatum fuerat, atque combuſtum, quo tempore Caletum obſederunt.

[2] Quod vero Portûs de *Wiſſan* eminentiam adhuc uberius explicat, hoc eſt: toto illo tempore, Comites Bononienſes ex navigiis hominibuſque ibi conſcendentibus, reditus ſatis amplos perceperunt. De hoc cenſu vectigali intelligendum eſt, quod in *Inſtrumento* Gulielmi Comitis Flandrenſis, An. 1127. de S. Audomari reditibus dicitur. *Si cum Bolonienſi Comite Stephano concordiam habuero, in illa reconciliatione eos à theloneo & Swerp apud* Witſant, *& per totam terram ejus liberos eos*

1 Id Cap. 132. 2 Hiſt. de Guine, p. 195.

eos faciam. Cujus etiam in alio Instrumento facta est mentio, anno milesimo trecentesimo vigesimo, in [1] historia Familiæ de *Dreux*.

[2] Retulit P. Malbrancq, quod anno 1192. *Renaut* Comes Bononiensis, Monachos S. Bertini eo liberavit: & [3] M. Justellus prodidit, Mariam d' *Auvergne* uxorem D. de *Malines*, sororemque Roberti Comitis VI. de *Auvergne* & Bononia, dotis loco quingentas libras ex teloneo de *Wissan* percepisse: qui tamen postea, an. 1320. per Robertum VIII. ejus nominis *Auverniæ* ac Bononiæ Comitem, Vice-Comitatu de *Châteaudun* commutabantur. Postquam vero portus ille ea quam superius posui ratione suffocari cœpit, reditus iste ex omnibus ejus oræ portubus percipiebatur. Id quod primum didici ex duobus Computis manerii Comitatus Bononiensis, qui Parisiis in *Camera* Computorum asservantur. Horum primus (qui est anni 1402.) hæc verba exhibet: *Ex Præfectura & trajectu de* Wyssant, *receptum apud Bononiam, in Ambleterne, alisque*

1 Pag. 309. 2 Lib. 11. c. 37. 3 Gen. d' Auvergne. l. 2 Cap. 17.

1 Du

ifque locis circa dictum locum de Wyssant, *ubi homines vel appulerunt vel conscenderunt in Angliam transituri, aut ex ea redituri*, &c. Alter, qui est anni 1478. habet hæc verba: *Præfectura & trajectus de* Wissan, *inter aquas de Estaples & de Gravelinges.* Quod in primis manifestum facit, *Wissan*, ut hodie, ad Comitatum Bononiæ olim pertinuisse, non autem ad Comitatum Guiennensem ([1] quanquam illud à quibusdam Auctoribus affirmetur;) multo minus ad Flandrensem, quod asserit in loco superius citato Rogerus Hovedenus. Secundo, ex Computis illis aperte concluditur, quod Anno 1402. non quicquam nisi ex Portu *Wissan* provenit; donec vectigal quod ibi stabiliretur, ex portubus vicinis percipi incœperat. Neque quidem à me ullibi observatum est, minimam illius mentionem post expugnatum Caletum comparere; aut quenquam ibi conscendisse, affirmari. Imo fluctus sabulumque ita penitus portum suffocarunt, ut difficulter locum ipsum investigare possimus. *Ergo bene scripsit* [1] *Merula*

1 Du Chesne, Hist. de Guines, p. 3.

[1]*Merula Cosmographus, Itium Oceano haustum eversumque esse. Cui enim hoc quadret præterquam* Wisanto? *Sed portus illic non tam haustus, quam sabulo (uti apparet) obrutus. Haustum enim probant, vix ad ea loca Clitophonibus seu dunis coercitum mare: imo ad Oceanum usque habitatur & aratur.* Verba hæc sunt [2] P. Malbrancqui. Nihilominus ibi prata conspiciuntur, ad vicum usq; de Tardinghem (quæ est prope *Blaknefs*) porrecta, à [3] Portulano *Cap de Witsan* appellata, ubi locum Portus fuisse existimare possumus. Prata ea ex parte Continentis, terris altis aggestisque; ex parte vero maris, acervis sabuli, terminantur. Hi pelvem aliquem grandem repræsentant, in quem mare obrepit, ex parte quidem *Wissani* per rivulum qui ibi præterfluit; à parte autem *Tardinghemi*, per alium rivulum qui se ibi similiter insinuat. Et verisimile sane est, sublato inde commercio, portus ingressum fuisse obturationi sabulorum relictum, quæ propter loci istius planiciem abundanter invecta sunt. Huic certe opinioni de Portus

1 Merula, Part. 2. l. 3 c. ult. 2 Lib. 1. c. 10. 3 Pag. 22.

1 Ovid.

tus positione magnopere favet, quod per ea prata, ducentis circiter passibus à pago, conspicitur eminentia quædam, *Pharus* appellata, & in proximo domus, quæ nomen adhuc retinet; quasi ostium Portus de *Wissan* in eo loco fuisset.

Non mirari quisquam debet, nos hodie positionem Portus de *Witsan* exquirere, superioribus seculis ita multum frequentato: cum idem fatum isti de *Aiguemortes* in Provincia de Languedoc contigit, unde nostræ copiæ omnes in *terram Sanctam* solverunt: qui tamem hodie ita obscure apparet, ut ab eo mare dimidium leucæ removeatur. Eandem fortunam subierunt diversi portus Constantinopolitani, ibi ab Imperatoribus constructi, quo rum nulla plane vestigia supersunt.

-- [1] *Sic toties versa est fortuna locorum.*
Vidi ego quod fuerat quondam solidissima tellus,
Esse fretum: vidi factas ex æquore terras.

1 Ovid. Metamorph.

INDEX.

Figuræ majores Dissertationem præmissam, minores reliquam libri partem designant.

est

ejus

D.

E.

F.

Caro-

K.

L.

M.

Ray-

R.

S.

T.

Vel-

V.

W.

FINIS.